

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

Рекомендовано до поширення в мережі «Інтернет» вченою радою Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи, протокол № 12 від 31 січня 2022 року. При використанні матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на «Фінансовий простір» обов'язкове

ЗАСНОВНИК:

Університет банківської
справи,
79007, Україна, м. Львів,
вул. Січових Стрільців, 11

ВИДАВЕЦЬ:

Черкаський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи.
18028 м. Черкаси, вул. В'ячеслава Чорновола, 164

No 1 (45) 2022

ISSN 2304-1692

THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

Financial Space

Recommended for online publication by the Academic Council of Cherkasy educational-scientific Institute of the Banking University by protocol No 12 of January 31, 2022.

In case of reprinting of materials published in the journal, the reference to «Financial Space» is required.

FOUNDER:

Banking University
79007 Lviv, Sichovykh
Striltsiv str., 11

PUBLISHER:

Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking
University
18028 Cherkasy, V. Chornovol str., 164

Редакційна колегія

Головний редактор БАРАНОВСЬКИЙ Олександр Іванович
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи та фінансових технологій Університету банківської справи

Заступник головного редактора ПАНТЕЛЄЄВА Наталя Миколаївна
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та обліку Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи

Відповідальний секретар ЧЕПЕЛЮК Ганна Миколаївна
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Черкаського навчально-наукового інституту Університету банківської справи

АНДРІЙ Василь Михайлович
д.юр.н., професор кафедри трудового права та соціального забезпечення Київського національного університету ім. Шевченка

БАГОРКА Марія Олександрівна
д.е.н., завідувач кафедри маркетингу Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ВИРВІЦКА Магдалена
доктор наук, професор, професор факультету інженерії менеджменту Познанського політехнічного університету

ГРАБІНСЬКА Барбара
Ph.D., ад'юнкт кафедри фінансів Краківського економічного університету

ГРАСІС Яніс
д. юр. н., доцент, декан юридичного факультету Ризького університету ім. Страдіня

ДМИТРЕНКО Ірина Миколаївна
д.е.н., професор Національного центру обліку та аудиту, Національна академія статистики, обліку та аудиту

ДУНСЬКА Маргарита
д.е.н., професор, заступник декана факультету бізнесу, менеджменту та економіки Латвійського університету

ЗАЙНАЛОВ Жажонгир Расулович
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, Самаркандський інститут економіки і сервісу

КУЗНЕЦОВА Анжела Ярославівна
д.е.н., професор, ректор Університету банківської справи

МІЩЕНКО Світлана Володимирівна
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи та фінансових технологій Університету банківської справи

МИКОЛЕНКО Віктор Андрійович
д. юр. н., професор кафедри управління в сфері цивільного захисту, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

МОСКАЛЕНКО Сергій Іванович
д. юр. н., доцент, професор кафедри права та правового регулювання авіаційної діяльності, Кіровоградська льотна академія

ПАШКЯВІЧЮС Арвідас
д.соц.н., професор, завідувач кафедри фінансів економічного факультету Вільнюського університету

ПРОКОПЕНКО Наталя Семенівна
д.е.н., професор, проректор Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет», радник податкової служби I рангу

РОГОВА Наталя Василівна
к.е.н., доцент, заступник директора Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СЕМБІЄВА Ляззат Миктибеківна
д.е.н., професор, професор кафедри державного аудиту Євразійського національного університету ім. Л.М. Гумільова

СМОВЖЕНКО Тамара Степанівна
д.е.н., професор Інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

ХАБЕР Йозеф Антоні
Ph. D., професор Школи бізнесу Познані

ШЕБЕКО Костянтин Костянтинівич
д.е.н., професор, професор кафедри економіки і бізнесу Поліського державного університету

Адреса Редакційної колегії:

Черкаський навчально-науковий інститут
Університет банківської справи

вул. В'ячеслава Чорновола, 164, м. Черкаси,
18028

тел.: (050) 640-38-84,

email: fp@cibs.ubs.edu.ua

Фінансовий простір

міжнародний науково-практичний журнал

Editorial Board

EDITORIAL OFFICE

Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking University

18028 Cherkasy, V. Chornovol str., 164
tel. (050) 640-38-84,
email: fp@cibs.ubs.edu.ua

Financial Space

international scientific and practical journal

fp.cibs.ubs.edu.ua

Editor in Chief Alexander BARANOVSKY

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Banking and Finance technologies, Banking University

Deputy Editor Nataliia PANTIELIEVA

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance and Audit, Cherkasy Educational-Scientific Institute of Banking University

Executive Secretary Hanna CHEPELIUK

Ph. D. in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Audit, Cherkasy Educational and Scientific Institute of Banking University

Vasyl ANDRIYIV

Doctor of Law, Professor of the Department of Labor Law and Social Security, Kyiv National University named after T. Shevchenko

Maria BAGORKA

Doctor of Economics, Head of the Department of Marketing, Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Magdalena WYRWICKA

Doctor of Science, Professor, Professor of the Faculty of Management Engineering, Poznan Polytechnic University

Barbara HRABINSKA

PhD, Associate Professor, Department of Finance, Krakow University of Economics

Janis GRASIS

Doctor of Law, Associate Professor, Leading Researcher, Dean of the Faculty of Law of the Stradin University of Riga

Irina DMITRENKO

Doctor of Economics, Professor of the National Center for Accounting and Auditing, National Academy of Statistics, Accounting and Auditing

Margarita DUNSKA

Doctor of Economics, Professor, Deputy Dean of the Faculty of Business, Management and Economics of the University of Latvia

Djaxongir ZAYNALOV

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Samarkand Institute of Economics and Service

Anzhela KUZNYETSOVA

Doctor of Economics, Professor, Rector of Banking University

Svetlana MISHCHENKO

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Banking and Finance of Banking Technologies and Business of the Banking University

Victor MYKOLENKO

Doctor of Law, Professor of the Department of Civil Defense Management, Cherkasy Heroes of Chernobyl Fire Safety Institute

Sergey MOSKALENKO

Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Law and Legal Regulation of Aviation Activities, Kirovohrad Flight Academy of the National Aviation University

Arvidas PASHKIAVICHUS

Doctor of Social Sciences, Professor, Head of Department of Finance Faculty of Economics University of Vilnius

Natalia PROKOPENKO

Doctor of Economics, Professor, Vice Rector of the Private higher educational institution «European University», Adviser of the Revenue Service of the 1st rank

Nataliya ROGOVA

Ph. D. in Economics, Associate Professor, Deputy Director of Institute of Continuing Education, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Lyazzat SEMBIEVA

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of State Audit of the Eurasian National University named after L.M. Gumilev

Tamara SMOVZHENKO

Doctor of Economics, Professor, Lviv Polytechnic National University

Anthony Joseph HABER

Ph. D., Professor of School of Business, Poznan

Konstantin SHEBEKO

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics and Business of Polessky State University

ЗМІСТ / Contents

Бразилій Наталія Миколаївна, Крот Юлія Миколаївна, Пастернак Ярослава Павлівна	
НАПРЯМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ	7
Brazilii Nataliia, Krot Yuliya, Pasternak Yaroslava	
DIRECTIONS OF DETERMINATION OF ECONOMIC ESSENCE OF NON-CURRENT ASSETS AND THEIR CLASSIFICATION IN THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND REPORTING	15
Васильченко Анастасія Олегівна	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	18
Vasylichenko Anastasiia	
INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE USE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP INSTRUMENTS	32
Дорошкевич Катерина Олегівна, Вороновська Марта Миколаївна, Івасюк Володимир Васильович	
СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	34
Doroshkevych Kateryna, Voronovska Marta, Ivasyuk Volodymyr	
STRATEGY AND TACTICS OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY	45
Бойко Вікторія Олександрівна, Бойко Людмила Олександрівна	
СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНОЇ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ	49
Boiko Viktoriia, Boiko Liudmyla	
THE PRESENT STATE OF THE INTERNATIONAL TRADE OF UKRAINE AS A MAIN FORM OF THE INTERNATIONAL BUSINESS	58
Литвин Олена Євгенівна, Романенко Владислав Сергійович	
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО	62
Lytvyn Olena, Romanenko Vladislav	
PROSPECTIVE DIRECTIONS OF INTEGRATION OF UKRAINE INTO THE GLOBAL ECONOMY	75

Зміст / Contents

Талимова Лязат Азимовна, Таубаев Аяпберген Алданаевич, Даниярова Маржан Тасболатовна, Кудикенова Динара Галымовна	
ФОРМИРОВАНИЕ СЕТЕВЫХ ФОРМ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ КАЗАХСТАНА	79
Talimova Lyazzat, Taubayev Ayapbergen, Daniyarova Marzhan, Kudikeno Dinara	
CONDITIONS AND PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF NETWORK FORMS OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN KAZAKHSTAN	86
Криниця Сергій Олександрович, Бондаренко Олена Євгенівна, Бондар Жанна Богданівна	
ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНСТРУМЕНТІВ ТА ПАРАМЕТРІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ	89
Krynytsia Sergii, Bondarenko Olena, Bondar Zhanna	
ASSESSMENT OF THE IMPACT OF MONETARY POLICY INSTRUMENTS AND PARAMETERS ON THE FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE	98
Харченко Анатолій Миколайович, Лакутін Дімітрій Віталійович	
БЛОКЧЕЙН ЛОГІСТИКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	101
Kharchenko Anatoliy, Lakutin Dimitriy	
BLOCKCHAIN LOGISTICS IN PROVIDING FINANCIAL AND ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE ENTERPRISE	110
Брайченко Сергій Миколайович, Пантелєєва Наталія Миколаївна, Вдовіченко Руслана Володимирівна	
COVID-19 ЯК АКТИВАТОР ПАНДЕМІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ	113
Braichenko Sergiy, Pantelieieva Nataliia, Vdovichenko Ruslana	
COVID-19 AS AN ACTIVATOR OF THE CYBER CRIME PANDEMIC	122
Вовчак Ольга Дмитрівна, Запорожець Світлана Володимирівна	
ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЙ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАЙНЯТІСТЬ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ	125
Vovchak Olha, Zaporozhets Svitlana	
TRANSFORMATION OF BUSINESS STRATEGIES OF FINANCIAL AND CREDIT INSTITUTIONS IN CONDITIONS OF EPIDEMIOLOGICAL INSTABILITY AND ITS IMPACT ON EMPLOYMENT IN FINANCE	135

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.071415](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.071415)

УДК 657.1

НАПРЯМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ

БРАЗІЛІЙ Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування

Черкаський державний технологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1058-712X>

КРОТ Юлія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування

Черкаський державний технологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1946-8116>

ПАСТЕРНАК Ярослава Павлівна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування

Черкаський державний технологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6100-2742>

Анотація. В статті розглянуто основні проблеми та підходи до визначення економічної сутності необоротних активів підприємства в сучасних умовах господарювання. Проведено аналіз трактування зазначеної категорії активів вітчизняними вченими. Досліджено тлумачення необоротних активів у нормативно-правовій базі України та окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: активи, необоротні активи, матеріальні активи, засоби виробництва, критерії визнання активів, оцінка активів.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, коли світ увійшов у нову економічну кризу, економіка країни відчуває надзвичайний негативний вплив. Тимчасові карантинні обме-

Аннотация. В статье рассмотрены основные проблемы и подходы к определению экономической сущности необоротных активов предприятия в современных условиях хозяйствования. Проведен анализ трактовки указанной категории активов отечественными учеными. Исследованы толкования необоротных активов в нормативно-правовой базе Украины и очерчены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: активы, необоротные активы, материальные активы, средства производства, критерии признания активов, оценка активов.

ження через пандемію COVID-19 значно зменшили ділову активність підприємств. У світі відбувається зниження глобального попиту, що негативно впливає на економіки всіх держав, зо-

крема України. Через це діяльність суб'єктів господарювання всіх форм власності та видів діяльності перебуває у стані «фінансової турбулентності».

Нині складно сказати, наскільки значним буде негативний вплив на економіку у перспективі. Для багатьох підприємств може гостро стати питання можливості їх подальшого існування.

Необоротним активам відведена важлива роль для забезпечення діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності. Зазвичай, в загальній вартості майна підприємства вартість необоротних активів складає майже половину, а то і більше загальної вартості майна. В господарській діяльності підприємств необоротні активи використовуються протягом тривалого періоду часу, а отже, суттєво впливають на фінансові результати діяльності. Облік необоротних активів впливає як на фінансовий стан суб'єктів господарювання, так і на якість представленої ними звітності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення наукових праць провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників свідчить про те, що дискусії, пов'язані із вирішенням окремих проблем стосовно сутності, визнання, оцінки та обліку необоротних активів, усе ще тривають. Вагомий внесок у розв'язання та подальший розвиток зазначених проблем зробили вітчизняні вчені-економісти, зокрема: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, С.Ф. Голов, М.В. Кужельний, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, Б.Ф. Усач, В.Г. Швець, М.Г. Чумаченко та ін.

Однак, викладені науковцями результати досліджень щодо конкретизації питань визначення економічної

сутності й класифікації, визнання та оцінки необоротних активів підприємств для цілей бухгалтерського обліку є недостатніми та потребують подальшого вивчення й уточнення.

Також недостатньо висвітлені питання методичного забезпечення обліку операцій з необоротними активами, і викликані цим складність, різноманіття і неоднозначність формулювань в існуючих нормативних і законодавчих актах підтверджують актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є дослідження і обґрунтування окремих підходів до визначення економічної сутності та класифікації, а також критеріїв визнання та оцінки необоротних активів, а також виявлення основних пріоритетних напрямів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовою складовою матеріально-технічної бази будь-якого підприємства є необоротні активи. Без участі необоротних активів якась господарська діяльність навряд чи можлива. Вони й у виробництві підсобляють, і при збуті допоможуть, і для адміністрації будуть корисні. Отже, без них ніяк.

Поняття «необоротні активи» формувалось разом із розвитком економічної науки та бухгалтерського обліку, тому в усіх наукових працях та нормативних документах передбачаються як бухгалтерські, так і економічні категорії, якими позначають поняття необоротних активів. Воно походить від категорії «капітал», яку описували в своїх працях відомі вчені-економісти (Ф.Кене, К. Маркс, А. Маршалл, С.В. Мочерний, А.Сміт та ін.) [1].

Поділ А. Смітом капіталу на основний та оборотний є схожим на поділ активів на необоротні (основні засоби)

та оборотні в бухгалтерському обліку з огляду на визначення термінів.

Важливим першочерговим етапом в процесі будь-якого дослідження є саме визначення категоріального апарату. Тому визначимо категорію «актив» та «необоротний актив».

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», активи - ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. У Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку (далі - П(С)БО) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» зазначено, що необоротні активи - всі активи, що не є оборотними. Водночас оборотні активи - гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [8].

Так, наприклад такі науковці як Н. Банер, Л. Гелей, С. Пилипенко, В. Мороз зазначають, що «Необоротні активи - це всі активи, що не є оборотними, до складу яких включають основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, капітальні інвестиції, довгострокові біологічні активи, відстрочені податкові активи, довгострокову дебіторську заборгованість, інші необоротні активи, гудвіл». Таке визначення не висвітлює ознаки зазначеного виду активів, а лише дає певне узагальнююче визначення, зазначеної категорії активів. Також дане питання досліджує Н.В. Гудзь. У визначенні необоротних активів даного автора вказується, що «Необоротні активи - це матеріальні,

нематеріальні та фінансові ресурси, призначені для реалізації чи використання протягом терміну, що більший ніж 12 місяців чи операційний цикл». Тобто тут одним із основних критеріїв виступає термін використання активів [2, 3].

Ще одне визначення даної категорії активів бачимо у В.М. Діба, який зазначає, що «Необоротні активи - сукупність майнових цінностей підприємства, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності і які переносять на продукцію свою вартість частинами». Тут спостерігаємо ще один критерій згідно, якого активи ми можемо відносити до складу необоротних, це здатність переносити на продукцію свою вартість частинами [4, 11].

Дослідивши деякі авторські визначення терміну «необоротні активи» стає очевидним, що вони мають суперечливий характер. Загальновизнане тлумачення змісту категорії «необоротні активи» відсутнє. Це можна пояснити наявністю великої кількості підходів щодо визначення цієї категорії, що свідчать про еволюцію поглядів в економічній теорії.

Деякі науковці пропонують перейменувати термін «необоротні активи» на «основні активи» або «довгострокові активи», що дозволить внести корективи до формування сутності необоротних активів (В.Є. Ванкевич, Л.Л. Горецька, М.В. Півторак). Л.Г. Ловінська запропонувала замінити поняття «необоротні активи» через недоцільність його використання в обліковій практиці на більш доречний термін «довгострокові активи». М.В. Півторак пропонує назвати ці активи основними, що відповідатиме класичному принципу поділу капіталу

на основний та оборотний. Автор зазначає, що земля є єдиним активом, який не є оборотним [7, 11].

Необоротні матеріальні активи багато разів беруть участь в господарському процесі і переносять свою вартість на продукцію (послуги) по частинах, тому їх нерідко називають також постійними активами або довгостроковими активами. На практиці до необоротних активів відносять майнові цінності з терміном використання більше одного року.

Слід зазначити, що необоротні активи неліквідні та неманеврені активи. Це означає, що вони без значних втрат можуть бути конвертовані в грошову форму тільки після закінчення тривалих проміжків часу (від півроку і вище). Зрозуміло, що фундаментальні майнові цінності, пристосовані до певного виду бізнесу, значно складніше продати на ринку, ніж оборотні активи (ліквідну продукцію, запаси).

Але при цьому необоротні активи більш витривалі щодо інфляційних процесів, можуть приносити додатковий прибуток від здачі їх в оренду, зберігають свій зовнішній вигляд, підлягають індексації, отже не втрачають свою вартість.

Варто зазначити, щодо термінології:

- необоротні активи - використовують виключно в українському та пострадянському бухгалтерському обліку;
- довгострокові активи (англ. - long-term assets) - використовують у західних країнах;
- непоточні активи (англ. - non-current assets) - використовують у Міжнародних стандартах фінансової звітності.

Узагальнивши критерії визнання необоротних матеріальних активів,

можна їх згрупувати до наступних: контрольованість, матеріально-речова форма, строк корисного використання понад 1 рік або операційний цикл, якщо останній триває більше року, вартість активу може бути достовірно визначена, отримання в майбутньому економічних вигід, цільовий характер використання активу [5, 6, 9].

Світовою практикою впродовж тривалого періоду напрацьовано різноманітні варіанти видів необоротних матеріальних активів. Проте, при розгляді цих видів, перш за все використовують ознаки кваліфікації необоротних активів. Розглянемо поняття класифікації. В загальному класифікація - це процес групування яких-небудь об'єктів, елементів, форм за класами, видами, групами за спільними ознаками, властивостями. Завдяки класифікації, система, яка вивчається, структурується, упорядковується, стає прозорішою, а значить, легшою у керуванні. Класифікація - це відповідь на питання бухгалтера «Що це буде в обліку?», при надходженні нового активу [1, 11].

В економічній літературі наведено різні класифікаційні ознаки, за якими грукують необоротні активи (табл. 1).

Класифікація необоротних активів для цілей бухгалтерського обліку наведена у таблиці 2.

В Україні поряд з бухгалтерським обліком необоротних активів існує ще облік в системі оподаткування. Варто зазначити, що податкове визначення основних засобів важливе для підприємств, річний дохід від будь-якої діяльності яких (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку, за останній річний звітний період перевищує 40 млн. грн.

Таблиця 1

Класифікація необоротних активів за різними ознаками

	Ознака класифікації	Види необоротних активів
Необоротні активи	За галузевою ознакою	Сільськогосподарські
		Промислові
		Будівельні
		Транспортні
		Зв'язку
	За використанням	Діючі
		Недіючі
	За ознакою належності	Власні
		Орендовані
	За матеріально-речовою формою	Матеріальні
		Нематеріальні
	За функціональним призначенням	Виробничі
Невиробничі		

Джерело: розроблено авторами

Саме такі платники повинні вести засобів. Зупинимось на деяких важливих аспектах докладніше.

Таблиця 2

Класифікація необоротних активів для цілей бухгалтерського обліку

№	Група необоротних активів	Найбільш типові приклади
1	Інвестиційна нерухомість	Нерухомість, яка використовується виключно для отримання доходу шляхом здавання в оренду.
2	Основні засоби	Земля, будівлі та споруди, машини, обладнання, автомобілі, тварини, інструменти, прилади, меблі.
3	Інші необоротні матеріальні активи	Інші різновиди основних засобів: тимчасові споруди (забори, фургони, кіоски), малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА, це основні засоби вартістю більше 20 000 грн), книги у бібліотеках, вартість поліпшень чи модернізації орендованих основних засобів.
4	Нематеріальні активи	Ліцензії на використання комп'ютерних програм, придбані торговельні марки, інші об'єкти інтелектуальної власності.
5	Накопичений знос (амортизація)	Знос (амортизація), які були накопичені за всі роки (основних засобів, нематеріальних активів, біологічних активів).
6	Довгострокові фінансові інвестиції	Придбані акції інших підприємств з метою контролю та отримання дивідендів тривалий період, облігації зі строком погашення більше року тощо; можуть бути довгострокові банківські депозити (більше року).
7	Капітальні інвестиції	Кошти витрачені на створення основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів.

Закінчення табл. 2

8	Довгострокові біологічні активи	У сільськогосподарських підприємств тварини, які використовуються з метою довгострокового отримання доходу (стадо дійних корів, коні, вівці, інша худоба); багаторічні насадження, наприклад яблуневі сади.
9	Відстрочені податкові активи	Штучний актив, який виникає внаслідок особливостей розрахунку податку на прибуток, зокрема перенесення збитку за податковою декларацією на наступні періоди. Може існувати тільки у платників податку на прибуток.
10	Довгострокова дебіторська заборгованість	Дебіторська заборгованість з терміном погашення більше року, наприклад видана позика працівнику, заборгованість по отриманому векселю.
11	Інші необоротні активи	Можуть бути довгострокові витрати майбутніх періодів; також можуть бути довгострокові депозити, якщо використання грошей неможливе протягом 12 місяців; активи, які виникають по орендованим основним засобам при застосуванні норм нового МСФЗ 16 "Оренда".
12	Гудвіл	Штучний актив, який виникає при придбанні підприємств, цілісних майнових комплексів, контрольних пакетів акцій і складанні консолідованої фінзвітності. Гудвіл = ціна придбання - (придбані активи - набуті зобов'язання).

Джерело: розроблено авторами

Згідно з пп. 14.1.138 Податкового кодексу України (далі - ПКУ) основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській дія-

льності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [5, 6, 9, 10].

Виділимо основні характеристики податкового визначення основних засобів та порівняємо їх із бухгалтерським та наведемо в таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика необоротних активів у податковому та бухгалтерському обліку

Характеристика	Податкове визначення	Облікове визначення
Матеріальність	Основними засобами можуть вважатися тільки матеріальні активи.	До основних засобів можуть потрапити також лише матеріальні активи
	Із цим жодних непорозумінь бути не повинно	

Закінчення табл. 3

Очікуваний строк корисного використання (експлуатації)	На статус основних засобів претендують активи, які є необоротними. Тобто, строк їх корисного використання з дати введення в експлуатацію повинен перевищувати рік (або операційний цикл, якщо він триваліший за рік).	Перевищує один рік (або операційний цикл, якщо він триваліший за рік)
У цьому аспекті обидва визначення ідентичні		
Використання у господарській діяльності	З необоротних матеріальних активів до податкових основних засобів потрапляють лише ті, які підприємство планує використовувати у власній господарській діяльності. «Невиробничі основні засоби» ті, які не призначені для використання в господарській діяльності платника податку, а отже не амортизуються.	Поділу на виробничі та невиробничі основні засоби не існує. Використання у господарській діяльності не є визначальним фактором бухгалтерської класифікації необоротного матеріального активу як основного засобу.
Вартісний критерій	Первісна вартість придбаного чи створеного необоротного матеріального активу повинна перевищувати 20000 грн. з 23.05.2020 р. (до 23.05.2020р - 6000 грн.). Первісна вартість визначається за правилами П(С)БО 7.	Встановлюється підприємством самостійно і закріплюється у наказі про облікову політику.
	Не є основними засобами: - земля; - незавершені капітальні інвестиції; - автомобільні дороги загального користування; - бібліотечні і архівні фонди; - матеріальні активи, вартість яких не перевищує 20000 гривень; - невиробничі основні засоби; - нематеріальні активи	Не потрапляють до основних засобів лише незавершені капітальні інвестиції

Джерело: розроблено авторами

Висновки. Дослідження наукових літературних джерел, щодо трактовки дефініції «необоротні активи», засвідчило відсутність на даний час єдиного бачення категорії «необоротні активи» у працях провідних науковців. Таким чином може бути запропоновано власне визначення необоротних активів - це матеріальні активи, утримувані підприємством понад один рік або операційний цикл для здійснення фінансово-господарської діяльності та забезпечення її прибутковості.

Система «необоротних матеріальних активів» є досить складною, а отже потребує детальної класифікації.

В економічній літературі наведена класифікація необоротних матеріальних активів в основному за функціональним призначенням, за ознакою належності, за матеріально-речовою формою та ін., для цілей бухгалтерського обліку – вона своя, крім перших двох існує ще й так звана «податкова» класифікація, що призводить до певних протиріч під час обліку окре-

мих видів необоротних активів. Тому, стандартів допоможе усунути ці невнесення уточнень до Національних відповідності.

Список використаної літератури

1. Гавриловський О.С., Стащенко Ю.В. Поняття «необоротні активи» в обліковій практиці. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 498-502. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/96.pdf>. (дата звернення: 15.01.2022)
2. Гудзь Н. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / за ред. П. Денчук, Р. Романів. Київ, 2016. 424 с. URL: <http://3kutnik.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/Buh-Oblik-Gudz-2016.pdf> (дата звернення: 15.01.2022)
3. Загородній А.Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2005. 714 с.
4. Кузнєцов В., Михайленко О. Великий словник бухгалтера : 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Фактор, 2005. 532 с.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014. (дата звернення: 15.01.2022)
6. Міжнародний стандарт фінансової звітності 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» від 01 січня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_023. (дата звернення: 15.01.2022)
7. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. Т. 1. 848 с.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення: 15.01.2022)
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність»: Наказ Міністерства фінансів від 07.11.2003 № 617. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1054-03>. (дата звернення: 15.01.2022)
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Закон України від 27 квітня 2000 р. № 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>. (дата звернення: 15.01.2022)
11. Хорунжак Н.М., Рогожкіна В.В. Понятійна сутність необоротних активів і проблеми її ідентифікації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 554-560. URL: <http://global&natio&nal.in.ua/archive/19&2017/107.pdf>. (дата звернення: 15.01.2022)

JEL Classification M41

DIRECTIONS OF DETERMINATION OF ECONOMIC ESSENCE OF NON-CURRENT ASSETS AND THEIR CLASSIFICATION IN THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND REPORTING

BRAZILII Nataliia

Ph. D in Economics, Associate Professor

Associate Professor the Department of accounting, analysis and taxation

Cherkasy State Technological University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1058-712X>

KROT Yuliya

Ph. D in Economics, Associate Professor

Associate Professor the Department of accounting, analysis and taxation

Cherkasy State Technological University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1946-8116>

PASTERNAK Yaroslava

Ph. D in Economics, Associate Professor

Associate Professor the Department of accounting, analysis and taxation

Cherkasy State Technological University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6100-2742>

Abstract. *The article deals with the main problems and approaches of determining the economic essence of non-current assets of an enterprise in modern economic conditions. The analysis of the interpretation of this category of assets by domestic scientists was carried out. The interpretation of non-current assets in the legal framework of Ukraine has been studied and the prospects for further research have been outlined.*

Key words: *assets, non-current assets, tangible assets, means of production, criteria for recognizing assets, valuation of assets.*

Non-current assets play an important role in ensuring the operation of all forms of ownership. Usually, in the total value of property of the enterprise the value of non-current assets is almost half or even more than the total value of property. In the economic activities of enterprises, non-current assets are used for a long period of time, and therefore have a sig-

nificant impact on financial performance. Accounting for non-current assets affects both the financial condition of entities and the quality of their reporting.

However, the results of research presented by scientists to specify the issues of determining the economic nature and classification, recognition and evaluation of non-current assets of enterprises for

accounting purposes are insufficient and need further study and refinement.

The purpose of this article is to study and substantiate certain approaches to determining the economic essence and classification, as well as criteria for recognition and valuation of non-current assets, as well as identifying the main priority areas for their improvement.

A study of scientific literature on the interpretation of the definition of "non-current assets" showed that there is currently no common vision of the category of "non-current assets" in the works of leading scientists. Thus, it is possible to offer your own definition of non-current assets - these are tangible assets held by the company for more than one year or the operating cycle to carry out financial

and economic activities and ensure its profitability.

The system of "non-current tangible assets" is quite complex, and therefore requires detailed classification. In the economic literature, the classification of non-current tangible assets is based mainly on functional purpose, affiliation, material form, etc., for accounting purposes - it is its own, in addition to the first two there is also the so-called "tax" classification, which leads to certain contradictions when accounting for certain types of non-current assets. Therefore, clarifications to the National Standards will help to eliminate these inconsistencies.

References

1. Havrylovskiy, O.S. & Stashenko, Yu.V. (2017). Poniattia «neoborotni aktyvy» v oblikovii praktytsi [The concept of "non-current assets" in accounting practice]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky - Global and national economic problems*, 19, 498-502. Retrieved from: <http://global&national.in.ua/archive/19&2017/96.pdf>. [in Ukrainian].
2. Hudz, N., Denchuk, P. & Romaniv, R. (Eds.). (2016). *Bukhhalterskyi oblik [Accounting]*. Kyiv. Retrieved from: <http://3kutnik.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/Buh-Oblik-Gudz-2016.pdf> [in Ukrainian].
3. Zahorodnii, A.H. & Vozniuk, H. L. (2005). *Finansovo-ekonomichnyi slovnyk. [Financial and economic dictionary]*. Lviv: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu „Lvivska politekhnikha”. [in Ukrainian].
4. Kuznietsov, V. & Mykhailenko, O. (2005). *Velykyi slovnyk bukhhaltera. [Great accountant's dictionary]* (2nd ed.). Kharkiv: Faktor. [in Ukrainian].
5. International Accounting Standard 16 "Fixed Assets". Retrieved from: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014. [in Ukrainian].
6. International Financial Reporting Standard 5 "Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations". Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_023. [in Ukrainian].
7. Mochernyi, S. V. (2000). *Ekonomichna entsyklopediia [Economic encyclopedia]*. (Vol.1). K.: Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
8. Regulation (standard) of accounting 1 "General requirements for financial reporting": approved. by the order of the Ministry of Finance of Ukraine № 73 (2013,

February 7). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. [in Ukrainian].

9. Order of the Ministry of Finance № 617 “Accounting Regulation (Standard) 27 “Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations” (2003, November 7). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1054-03>. [in Ukrainian].

10. Law of Ukraine № 379 “Regulation (standard) of accounting 7 “Fixed assets” (2000, April 27). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>. [in Ukrainian].

11. Khorunzhak, N.M. & Rohozhkina, V.V. (2017). Poniatiina sutnist neoborotnykh aktyviv i problemy yii identyfikatsii [The conceptual essence of non-current assets and the problem of its identification]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky - Global and national economic problems*, 19, 554-560. Retrieved from: <http://global&natio&nal.in.ua/archive/19&2017/107.pdf>. [in Ukrainian].

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

ВАСИЛЬЧЕНКО Анастасія Олегівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту

«Поліський державний університет», Республіка Білорусь

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8969-6611>

Анотація. У статті розглядаються економіко-правові засади формування механізму державно-приватного партнерства (ДПП), особливості фінансування та забезпечення цього процесу нормативними правовими актами. Підтверджено, що європейський ринок проектів ДПП розвивається достатньо стабільно. Доведено, що найбільш популярними залишаються проекти в транспортній галузі та сфері телекомунікацій. Проведено аналіз законодавчої бази країн світу та зроблено висновок, що її наявність не завжди є запорукою ефективної реалізації проектів ДПП. Обґрунтовано, що для успішного здійснення спільної діяльності держави і бізнесу необхідна відповідність цілей і ключових параметрів їх реалізації, ефективний механізм взаємодії, забезпечення інформаційної складової, наявність взаємовигідного двостороннього співробітництва та зацікавленість бізнесу в двосторонньому співробітництві.

Ключові слова: державно-приватне партнерство (ДПП), економіко-правові засади формування ДПП, механізм ДПП, реалізація проектів ДПП, моделі механізму ДПП, кластер, кластерні формування, кластерно-орієнтований підхід, ефективність реалізації ДПП, взаємодія державного та приватного секторів.

Аннотация. В статье рассматриваются экономико-правовые основы формирования механизма государственно-частного, особенности финансирования и обеспечения этого процесса нормативными правовыми актами. Подтверждено, что Европейский рынок проектов государственно-частного партнерства развивается достаточно стабильно. Показано, что наиболее популярными остаются проекты в транспортной отрасли и сфере телекоммуникаций. Проанализировано законодательную базу стран мира и сделано вывод, что ее наличие не всегда является залогом эффективной реализации проектов ГЧП. Обосновано, что для успешного осуществления совместной деятельности государства и бизнеса необходимо соответствие целей и ключевых параметров их реализации, эффективный механизм взаимодействия, обеспечения информационной составляющей, наличие взаимовыгодного двустороннего сотрудничества и заинтересованность бизнеса в двустороннем сотрудничестве.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, экономико-правовые основы формирования ГЧП, механизм ГЧП, реализация проектов ГЧП, модели механизма ГЧП, кластер, кластерные формирования, кластерно-ориентированный подход, эффективность реализации ГЧП, взаимодействие государственного и частного секторов.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації простежується тенденція посилення відносин держави і приватного бізнесу, зокрема, в процесі спрямування приватного капіталу в державний сектор, частиною якого є соціальна та економічна інфраструктури. Зважаючи на недостатність інфраструктурних елементів та обмеженість бюджетних коштів, необхідних для побудови та обслуговування існуючих об'єктів, відбувається роздержавлення окремих сфер економіки та залучення до державного сектору приватних інвестицій. Відповідно, невід'ємною умовою функціонування ринкової економіки є пошук нових способів і методів залучення інвестицій, одним з яких є державно-приватне партнерство. Для того, щоб запровадити державно-приватне партнерство (ДПП) в практичну діяльність, держава повинна сформувати механізм його реалізації таким чином, щоб врахувати інтереси приватного та державного секторів, а також встановити ризики. В статті розглянуто механізми реалізації ДПП в різних країнах Європейського ринку.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні аспекти розвитку ДПП розроблені в працях ряду вчених, серед яких: В.Г. Варнавський [1], Л.В. Курманова, М.В. Мясниковіч, І.В. Новікова, Є.В. Максименко, Т.В. Максименко-Новохрост, І.Х. Озеров, Б.Н. Чичерін, І.І. Янжул, Г.П. Курапов, В. Н. Носкова, Б. П. Симонов, П.Г. Нікітенко, І.В. Новікова, Т.Ф. Старовойтова, А.А. Власова, А.В. Кабашкін, Е.М. Аксень, М.І. Ноздрін-Плотницький, Г.І. Олехнович, В.М. Руденков та ін.. Співробітництво державних та приватних структур ви-

світлено в роботах Дж. Гамільтона, Р. Коуза, П. Кругмана, П. Фішера, М.Фрідмана, А. Сміта, Дж. Стігліца, Д. Норта. Організаційно-інституційні засади формування механізму ДПП розкрито в роботах: Дж. Грохмана, Дж. Делмона, М. Балт-Спиринга, Р. Нормента та ін.

Однак, в умовах постійних змін, які відбуваються на ринковому середовищі є частка невизначеності, яку треба враховувати при прийнятті рішень, в тому числі на державному рівні. Тому деякі аспекти механізму ДПП потребують пильної уваги та постійного вдосконалення, певні з них розглянуто в цьому дослідженні.

Метою статті є дослідження досвіду провідних країн у контексті застосування теоретико-методологічних застав функціонування державно-приватного партнерства та його ролі у сталому розвитку країни. Задачі дослідження – аналіз досвіду ряду країн, які використовують інструменти ДПП, зокрема:

- аналіз нормативно-правової бази,
- дослідження механізмів реалізації проектів,
- дослідження системи фінансування,
- аналіз системи якісних характеристик результатів впровадження державно-приватного партнерства,
- виявлення зв'язку між державно-приватним партнерством та системою кластерних формувань,
- характеристика механізмів їх взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. В методичному та експериментальному дослідженні використано методи порівняння, аналізу та

синтезу, що надає змоги винайти позитивні та негативні риси механізмів державно-приватного партнерства за умови використання ефективних інструментів реалізації програм.

Організацій Об'єднаних Націй визначає ДПП як: «інноваційні довгострокові контракти з розвитку інфраструктури та забезпечення надання громадських послуг із залученням фінансових коштів, експертного досвіду та мотивації приватного сектору в ті області, які традиційно належать до сфери відповідальності держави» [2].

Для того, щоб проаналізувати особливості застосування ДПП як особливої форми змішаної економіки, розглянемо досвід низки розвинених країн. Лідерами в Західній Європі з використання механізму державно-приватного партнерства є Великобританія, Франція, Німеччина.

Однією з перших країн, яка почала застосовувати механізм ДПП була Великобританія. Перші проекти з'явилися в 1981 році і були пов'язані з будівництвом лондонських доків. Потім в 1992 р була створена модель (Дж. Мейджор) приватної фінансової ініціативи (Private Finance Initiative – PFI) [3], яка сприяла передачі прав приватному сектору на фінансування (будівництво, реконструкція, управління, експлуатація) державних об'єктів виробничої та соціальної сфери.

В рамках даної моделі формується Консорціум між державою і приватним інвестором, створюється спеціальна проектна компанія (Special Purpose Vehicle – SPV), до складу якої включені інвестори приватного сектора (Будівельні компанії, постачальники, кредитні компанії). Угода зазвичай укладається на 25-30 років, фінансування консорціуму направлено на бу-

дівництво об'єкта і проведення технічного обслуговування протягом усього терміну угоди. Протягом терміну дії контракту Консорціум надає послуги, які раніше надавала держава. Відшкодування коштів з державного бюджету відбувається на стадії функціонування об'єкта в обсягах, обумовлених у контракті. Розробляється Дорожня карта, яка відображає цілі і способи реалізації проекту в рамках консорціуму. Існують відмінності в процедурах закупівель. При PFI держава не відшкодує капітальні витрати в період будівництва, тільки після введення в експлуатацію об'єкта здійснюється одноразова виплата з бюджету (включаються платежі за поточне обслуговування активу, здійснюється погашення відсотків за боргом, що виник при капітальних витратах).

У Німеччині модель ДПП використовували спочатку в будівельних кооперативах. Потім в середині XIX ст. були створені перші некомерційні будівельні спільноти на основі приватних інвестицій. В результаті співпраці некомерційних компаній і держави, дані компанії повинні були вводити деякі обмеження на ведення свого бізнесу, а держава, в свою чергу, давала їм податкові пільги. Найбільш вдалим і великим проектом ДПП в Німеччині прийнято вважати реконструкцію найбільшого аеропорту в Франкфурті-на-Майні [3].

Існують певні особливості застосування ДПП у Франції: тривалість співпраці між державою та бізнесом, що включає багато аспектів діяльності з реалізації ряду особливостей проекту; державне фінансування не завжди виступає ключовим елементом реалізації проекту, іноді воно зведене до мінімуму, ключову роль у фінансово-

му забезпеченні відіграє приватний сектор через реалізацію різних домовленостей між суб'єктами; державний партнер концентрується на реалізації фундаментальних цілей: нормативній правовій базі, якості наданих робіт, послуг, ціновій політиці та ціноутворенні, реалізації, захисті та охороні публічних інтересів суспільства, здійснює контроль за досягненням цілей проекту; розподіл ризиків залежить від кожного окремо взятого проекту в залежності від цілей його реалізації, не обов'язково більшість ризиків несе приватний інвестор, все залежить від конкретного проекту.

Канада активно використовує модель ДПП з 1980-х рр. на рівні провінцій Онтаріо, Британська Колумбія, Альберта і Квебек. На національному рівні важливу роль відіграють Міністерство інфраструктури Канади та Рада з ДПП Канади. Їх основні функції: інформаційний супровід, впровадження зарубіжного досвіду та кращих практик використання ДПП, складання аналітичної звітності за даним напрямком. Фонд ДПП є одним з інструментів підтримки регіональних і місцевих урядів з приводу реалізації проектів у різних сферах. Міністерство інфраструктури Канади займається розподілом коштів Фонду ДПП. Існує кілька способів фінансування проектів, розподіл коштів відбувається на конкурсній основі. Ключовою особливістю реалізації проектів є те, що максимальний розмір підтримки Фонду не може перевищувати 25% від загальної вартості проекту.

В Україні також активно використовують інструменти механізму ДПП з метою розділення ризиків при виконанні робіт або наданні послуг, залучення приватних інвестицій та вирі-

шення соціальних та інфраструктурних проблем держави. Розвиток державно-приватного партнерства в Україні проходив у кілька етапів: 1999-2000 рр. було прийнято Закон України «Про концесії», що визначає поняття та правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна, умови та порядок її здійснення з метою підвищення ефективності використання державного та комунального майна та забезпечення потреби громадян України в товарах і послугах. Також на цьому був прийнятий Закон України «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг», в якому відображені особливості будівництва та експлуатації автомобільних доріг загального користування на умовах концесії.

Наступним кроком до механізму ДПП (2010-2012 рр.) було прийняття Закону України «Про державно-приватне партнерство», що регулює правову основу взаємодії держави і бізнесу, Закон України «Про особливості оренди чи концесії об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, які перебувають у комунальній власності», Закон України «Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, які перебувають у державній власності».

Третій етап створення нормативної правової бази ДПП (2015 р. – по теперішній час) характеризується прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні», був підготовлений проект Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо

забезпечення можливості прийняття довгострокових зобов'язань у рамках державно-приватного партнерства».

Для розвитку науково-методологічного забезпечення механізму ДПП в Україні створено Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства, а також діє програма розвитку ДПП, що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Однак, незважаючи на значні зусилля, докладені державою, у сфері розвитку ДПП залучити приватного інвестора виявилось непросто, зважаючи на відмінності в цілях і процесі узгодження інтересів партнерів. Крім того, законодавча база недосконала: обмежуються можливі форми ДПП (реалізується в договірній формі і не може реалізуватися шляхом створення юридичної

особи), що виключає інституційні форми ДПП, інтеграція державного і приватного капіталів в реалізації партнерських відносин не здійснюється, держава залишається власником і зберігає за собою право контролю за об'єктом ДПП.

Проведемо дослідження європейського ринку проектів ДПП. Згідно з дослідженнями Європейського інвестиційного банку [3], у 2019 році сукупна вартість проектів ДПП, що пройшли стадію фінансового закриття, становить 9,8 млрд. євро, що на 31% менше, ніж у 2018 році (14,6 млрд. євро) у свою чергу це на 4% менше, ніж у 2017 році (15,2 млрд. євро). Тобто, спостерігається тенденція спаду сукупної вартості проектів ДПП, графічно дані представлені на рис. 1.

Рис. 1. Огляд Європейського ринку проектів ДПП (2010-2019 рр.)

Джерело: складено автором на основі [3]

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

- Число реалізованих проектів ДПП скоротилося до 29 порівняно з 38 у 2018 році, це найнижчий показник за кількістю проектів починаючи з 1996 року.

- Середня сума фінансування за проектом знизилася до 338 млн. євро (375 млн. євро в 2018 році).

- Шість великих проектів були завершені в 2019 році. Їх сукупна вартість склала 5,9 млрд євро, що становить 61% від загальної ринкової вартості (порівняно з 68% у 2018 році). У 2019

році були реалізовані наступні великі проекти:

- Тунель Сілвертаун- (1,4 млрд. євро) у Сполученому Королівстві;
- Рухомий склад Netz Elbe Spree - (1,3 млрд. євро) в Німеччині;
- Регенерація району Brentwood- (1,2 млрд. євро) у Сполученому Королівстві;
- Автомагістраль A9 Амстердам- (850 млн. євро) в Нідерландах;
- Ширококутовий зв'язок Тарн-е-Гаронна- (656 млн. євро) у Франції;
- Трамвай Льєж - (558 млн. євро) у Бельгії.

Близько 55% завершених проектів були ДПП з основною часткою фінансування державного сектора, це значне зниження показника в порівнянні з

2014 роком, коли на частку ДПП з державним фінансуванням припадало 89% проектів, роботи за якими були завершені.

На основі перерахованого вище, можна стверджувати, що транспортний сектор і зв'язок для ДПП є одними з найбільш затребуваних в країнах Європи напрямків реалізації проектів. Сукупна вартість всіх проектів, що реалізуються в даній галузі, прирівнюється до 4,7 млрд. євро. Слід зазначити, що в 2018 році була 6 млрд. євро, а в 2017 році їх вартість становила приблизно 7,6 млрд. євро.

Кількісний та вартісний розподіл по країнах проектів ДПП у 2019 році представлено на рис. 2.

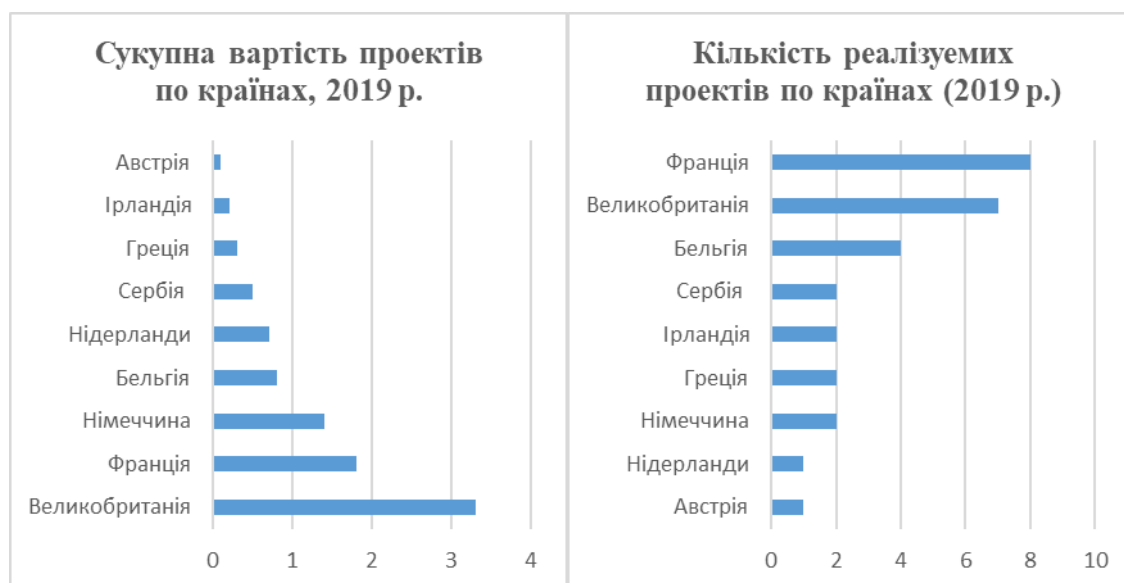

Рис. 2. Поділ європейських країн за сукупністю вартості та кількості реалізованих проектів ДПП

Великобританія була найбільшим ринком ДПП в Європі з точки зору сукупної вартості проектів, із загальним обсягом 3,3 млрд. євро (427 млн. євро в 2018 році), в той час як Франція була на першому місці за кількістю реалізованих проектів (8 виконаних проектів в 2019 і 15 в 2018 році).

Франція була другим за величиною ринком ДПП з точки зору сукупної проектної вартості, із загальним обсягом інвестицій в 1,8 млрд. євро. Сербія зареєструвала свої перші дві угоди ДПП, це були концесія белградського аеропорту (420 млн. євро) і Белградський муніципальний завод з переробки

відходів (350 млн. євро). Сім країн реалізували не менше двох проектів (порівняно з п'ятьма країнами в 2018 році) і дев'ять країн реалізували не менше одного проекту ДПП (порівняно з дев'ятьма в 2018 році).

Таким чином, з вищенаведених даних випливає, що механізм ДПП, як інноваційно орієнтований елемент розвитку економіки використовується

рідше, ніж це було кілька років тому. Найбільш популярними залишаються проекти в транспортній галузі та сфері телекомунікацій. Останні ще будуть популярними серед ДПП у зв'язку з цифровізацією економіки.

Здійснено аналіз формування законодавчої бази в області ДПП в різних країнах (табл.1).

Таблиця 1.

Нормативна правова база у сфері ДПП у країнах світу

Країна	Закон про ДПП
Великобританія	Відсутній [4]
Франція	Закон "Про контракти ДПП" від 28 липня 2008 р.
Германія	Закон "Про розвиток ДПП" (2005 р.)
Турція	Відсутній
Нідерланди	Відсутній
Ірландія	Закон "Про ДПП" від 21 лютого 2002 р.
США	Відсутній
Канада	Відсутній
Казахстан	Закон "Про ДПП" от 31 жовтня 2015 р.[5]
Китай	Відсутній
Росія	Федеральний закон "Про державно-приватне партнерство, муніципально-приватне партнерство в Російській Федерації та внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації" від 13.07.2015 № 224-ФЗ
Україна	Закон України "Про державно-приватне партнерство" от 3.10.2019 № 155-IX [6]
Білорусь	Закон Республіки Білорусь "Про державно-приватне партнерство" от 30.12.2015 №345-3 [7]

Джерело: складено автором на основі вказаних джерел

Отже, можна зробити висновок, що наявність законодавчої бази не завжди є запорукою ефективної реалізації проектів ДПП. Про це свідчить досвід Великобританії та Нідерландів. У той же час Франція, володіючи значною нормативною правовою базою успішно реалізує ряд проектів і є лідером за реалізованими проектами.

В рамках реалізації ДПП державний орган формує свої вимоги до якості робіт (послуг), яка повинна бути по закінченню терміну реалізації проекту. Ці вимоги описують якість держа-

вних послуг, яку передбачається отримати за допомогою активу, але при цьому не вказується як ці послуги повинні надаватися. Потім приватний сектор при узгодженні з державним органом здійснює проектування, фінансує, будує і експлуатує цей об'єкт таким чином, щоб забезпечити виконання цих вимог в результаті.

Ризики, які несе в ході реалізації проектів ДПП приватний сектор, угруповано в табл.2. Класифікація і структура ризиків представлена з урахуванням фактора їх ймовірності.

Матриця ризиків, пов'язаних з роботою державних структур при реалізації проектів ДПП

Види ризику	Ступінь загрози (низька, середня, висока)	Імовірність виникнення ризику (від 0 до 100)	Партнер, на якого покладається відповідальність (приватний партнер, Державний партнер, поділ відповідальності)	Можливі форми управління ризиком	Заходи запобігання настанню ризику
Високий рівень корупції	середній	10%	Приватний партнер (ризик не отримати роботу в проекті, недоотримання фінансування, відсутність зв'язку між державним і приватним сектором на необхідному і необхідному рівні)	Дотримання антикорупційного законодавства	Регулярні перевірки відповідними органами умов фінансування проектів та якості виконуваних робіт
Надлишковий бюрократичний апарат органів влади	високий	30%	Приватний партнер (бар'єр входу в реалізацію відповідних проектів)	Скорочення частини наданих документів шляхом процедури оптимізації документообігу	Складання регламентованої процедури участі в проектах ДПП, постійний моніторинг документообігу
Зміна нормативно-правової бази в сфері (або в процесі) реалізації проекту	низький	10%	Державний і приватний сектор	Юридичний супровід реалізації проекту	Моніторинг законодавчої бази
Зміна пріоритетів у соціально-економічному розвитку країни (або регіону)	середній	15%	Державний сектор	Орієнтованість на реалізацію ключових положень державних програм	Моніторинг законодавчої бази
Конфіскація та інші аналогічні дії (з метою погашення боргу за залученими позиковими коштами, сплати податків і т. п.)	середній	15%	Приватний сектор (розподіл існуючих фінансових коштів)	Управління фінансуванням та своєчасна сплата податків	Управління фінансуванням та своєчасна сплата податків
Дострокове розірвання (припинення) контракту	середній	15%	Приватний сектор (дотримання умов реалізації проекту)	Дотримання умов реалізації проекту, обґрунтування та розподіл відповідальності за дотримання умов виконання контракту	Своєчасне виконання робіт, передбачених контрактом, дотримання умов виконання контракту, відповідність надаваних послуг якості, передбаченому контрактом

Закінчення табл. 2

Зміна політичної системи або заміна партнера у зв'язку з адміністративною реформою	середній	15%	Поділ відповідальності між приватним і державним сектором	Опис у контракті можливих ризиків та заходів щодо їх ліквідації	Чіткий розподіл робіт і послуг в контракті, закріплення відповідальності за сторонами
--	----------	-----	---	---	---

Джерело: складено автором

Ризики, пов'язані з роботою державних структур, істотно впливають на процес і якість виконання робіт за проектом. Враховуючи зміни в законодавчій базі, змінюються умови реалізації проекту, що впливає на швидкість і якість виконання робіт. Якщо відбувається заміна партнера або зміни в політичній системі, це істотно впливає на встановлення взаємозв'язків між партнерами, кооперацію і координацію діяльності, що також негативно впливає на процес виконання робіт.

Всі перераховані вище зміни не завжди пов'язані з умовами, залежними від замовника або виконавця, що знижує ступінь підготовленості до змін. Відповідно, необхідний постійний моніторинг нормативної правової бази при реалізації проекту, дотримання умов договору, термінів виконання робіт, якості наданих послуг, зазначеного державним партнером та ін. умов.

Матриця ризиків, пов'язаних з роботою державних структур при реалізації проектів ДПП, представлена в табл.3.

Таблиця 3.

Матриця ризиків, пов'язаних з участю державних структур як партнерів у реалізації спільних проектів ДПП

Види ризику	Ступінь загрози (низький, середній, високий)	Імовірність виникнення ризику (від 0 до 100 %)	Партнер, на якого покладається відповідальність (приватний партнер, Державний партнер, поділ відповідальності)	Можливі форми управління ризиком	Заходи запобігання настання ризику
Відсутність реальної відповідальності державних структур за реалізацію проекту	високий	20%	Державний сектор (створює перешкоди для реалізації проекту)	Контроль спеціальними структурами процесу реалізації проекту	Налагодження чіткої системи кооперації та координації зв'язків для побудови ефективної системи співробітництва
Тривалий процес узгодження різних матеріалів за проектом	високий	20%	Поділ відповідальності між державним і приватним сектором	Створення ефективного механізму узгодження дозвільних документів на різних рівнях влади	Створення ефективної процедури узгодження, в якій описані всі процеси, необхідні дозвільні документи та надано графік підписання із зазначенням конкретних термінів з розгляду їх державних органів

Закінчення табл. 3

Відсутність єдиної програми координації дій, відмінність інтересів серед державних відомств	високий	20%	Державний сектор (створює перешкоди для реалізації проекту)	Створення Програми, що відображає процес узгодження дозвільних документів на різних рівнях влади	Взаємна зацікавленість сторін у виконанні проекту
Скорочення (або припинення) фінансування при зміні пріоритетів бюджетних витрат	високий	10%	Державний сектор (покриття всіх витрат згідно з кошторисом, у т.ч. перевищення суми витрат у разі наданого обґрунтування)	Опис умов фінансування в договорі, ризиків та заходів щодо їх подолання	Розробка ефективної схеми фінансування проекту з використанням, здійснення страхування ризиків
Відсутність фахівців або недолік досвіду в розробці, реалізації та управління проектом	середній	10%	Поділ відповідальності між державним і приватним партнерами	Інформаційний супровід реалізації проектів	Проведення семінарів, тренінгів та круглих столів, присвячених питанням ДПП, обмін досвідом серед зарубіжних колег
Складність вирішення конфліктних ситуацій з державними структурами	середній	5%	Поділ відповідальності між державним і приватним сектором	Відображення в контракті чітких умов співпраці	Дотримання описаних у контракті умов
Складність виходу з проекту і повернення здійснених інвестицій	високий	10%	Приватний сектор	Відображення в контракті чітких умов співпраці	Дотримання описаних у контракті умов
Надмірність контролю з боку держави за реалізацією проекту	високий	5%	Приватний сектор	Відображення в контракті чітких умов співпраці	Дотримання описаних у контракті умов

Джерело: складено автором

Підсумовуючи, зауважимо, що ризики, пов'язані з участю державних структур як партнерів у реалізації спільного проекту ДПП відіграють важливу роль у розподілі відповідальності між державним і приватним сектором, це виражається у налагодженні зв'язків, кооперації та координації між виконавцями проекту, корекції ступеня контролю та відповідальності та забезпечення інформованості державного та приватного сектору. Існує ще ряд ризиків, які супроводжують реаліза-

цію проектів ДПП, однак перевагу надано розгляду ключових, на погляд автора.

Для успішного здійснення спільної діяльності держави і бізнесу необхідна відповідність цілей і ключових параметрів їх реалізації, ефективний механізм взаємодії, забезпечення інформаційної складової, наявність взаємовигідного двостороннього співробітництва та зацікавленість бізнесу у вирішенні державних "проблем". Розглянемо опит Республіки Білорусь у сис-

темі реалізації проектів ДПП в туристичній сфері.

Формування і розвиток механізмів ДПП у різних сферах економічної діяльності (в т.ч. у сфері туризму), реалізація адекватної управлінської підтримки з боку органів державного регулювання здатне активізувати ресурсний потенціал території, що, в свою чергу, може забезпечити умови для більш ефективного використання локальних ресурсів, реалізації підприємницьких ініціатив і поліпшення якості життя громадян. Однак ефективна взаємодія підприємницького сектора і держави вимагає особливих прийомів і механізмів, здатних забезпечити використання стимулюючої ролі регіональних органів влади в управлінні відповідною структурою і рівнем споживчого попиту.

Світовий досвід показує, що кластерно-орієнтований підхід, в основі якого лежать механізми ДПП, розглядається як один з потужних факторів розвитку території або регіону. Кластерні структури знаходять широке застосування в різних сегментах національної економіки, забезпечуючи ефективність і результативність прийнятих управлінських рішень, створюючи умови для планомірного і сталого розвитку їх учасників [8].

Міністерством економіки Республіки Білорусь представлено ключові галузі, які залучені для реалізації проектів ДПП, серед них: енергетична, соціальна та транспортна інфраструктури, житлово-комунальне господарство, охорона здоров'я, освіта, спорт та туризм, культура та релігія. Підготовка перших пілотних проектів ДПП розпочалась з 2016 р. [9].

Активне формування кластерних структур в Республіці Білорусь за

останні роки відбувалося в ряді галузей народного господарства, в тому числі і в туристичній індустрії. Це обумовлено необхідністю оптимізації використання історико-культурного та рекреаційного потенціалу для розвитку всього спектру видів і напрямків даного сегмента сфери послуг. Однак високий рівень конкуренції з боку міжнародного туризму змушує туристичний ринок Республіки Білорусь переходити на інші інноваційні форми взаємодії між акторами кластера. Однією з таких форм може бути застосування ДПП у сфері будівництва готелів, об'єктів харчування, сучасних об'єктів туристичного показу та інших об'єктів туристичної інфраструктури.

Цей вид партнерства буде найбільш повно сприяти формуванню ефективної взаємодії між державним сектором і приватним бізнесом з метою вирішення соціальних проблем і залучення приватних інвестицій в реалізацію проектів даної спрямованості. На жаль, на даний момент Республіка Білорусь не володіє великим досвідом реалізації проектів даного виду, але певний досвід в цій сфері є. До них можна віднести: санаторій «Радон» (Гродненська обл.), успішно функціонує вже довгий час, туристсько-оздоровчий комплекс «Плісса» (Вітебська обл.), будівництво туристсько-етнографічного комплексу» наш рідні кут «Сабалі» (Брестська обл.) [10]. В даний час в списку інвестиційних проектів, що реалізуються в сфері туризму становить 24 об'єкти [11]. Близько 70% коштів, спрямованих на фінансування цих проектів є приватними інвестиціями [12], в той час, як в Російській Федерації на 1 руб. коштів державного бюджету залучається 2,2 руб. Цей показник вказує на ефектив-

ність використання інструментів державно-приватного підприємництва, однак, на теперішній час в Республіці Білорусь механізми ДПП знаходяться на стадії розвитку та потребують подальшого вдосконалення та заохочення приватних інвесторів для реалізації спільних проектів.

Завдяки проведеним дослідженням встановлено, що кластерно-орієнтований підхід, в основі якого лежать механізми ДПП, розглядається як один з потужних факторів розвитку території або регіону. Кластерні структури знаходять широке застосування в різних сегментах національної економіки, забезпечуючи ефективність і результативність прийнятих управлінських рішень, створюючи умови для планомірного і сталого розвитку їх учасників. Визначено, що розвиток ДПП можна показати кількома факторами, що впливають на процес взаємодії держави і бізнесу, серед яких: залучення ресурсів приватного сектора в процес відтворення в галузях і сферах, що знаходяться у власності держави; використання приватної підприємницької ініціативи для ефективного витрачання бюджетних коштів. Все це являє собою один з механізмів змішаної економіки, що дозволяє будувати відносини державі і приватному сектору, допомагає поєднати необхідні ресурси для більш ефективного здійснення проектів, зокрема, бізнес володіє більшою мобільністю, ніж держава, сприйнятливістю до інновацій, здатністю швидко приймати рішення, прагненням до пошуку технічних і технологічних нововведень. Держава створює ефективну нормативну правову базу, формує сприятливі умови для здійснення співпраці, використовує фінансово-економічні важелі

впливу: субсидії, дотації, стимулюючу політику оподаткування та ін., займається організацією і проведенням заходів, у тому числі по взаємодії з громадянським суспільством.

Висновки. Таким чином, на базі проведеного автором аналізу досвіду багатьох країн в розрізі створення механізму державно-приватного партнерства можна дійти згоди у питанні його ефективності як для державного, так і для приватного партнера. Однак, слід враховувати особливості законодавчої системи та економіки країни-реципієнта формування системи кластерних взаємодій, в основі яких лежить система державно-приватного партнерства.

В результаті дослідження дан аналіз досвіду багатьох країн в розрізі застосування теоретико-методичних засад функціонування ДПП. Зокрема: дан аналіз нормативної правової бази формування механізму ДПП; спираючись на статистичні дані проведено емпіричне дослідження механізму реалізації проектів (в Європейських країнах в розрізі кількості та фінансування), проведено дослідження системи фінансування проектів, дан аналіз системи якісних характеристик результатів впровадження ДПП, складено матрицю ризиків для державного та приватного секторів з урахуванням фактору ймовірності виникнення ризику.

В процесі дослідження виявлено зв'язок між ДПП та системою кластерних формувань, Дана характеристика механізму їх взаємодії. Проаналізовано, що в процесі взаємодії акторів кластеру реалізується механізм державно-приватного підприємства, що позитивно впливає на ефективність функціонування акторів кластеру та державного сектору за рахунок відбудови со-

ціальної та економічної інфраструктури, в тому числі за рахунок приватних інвесторів. В різних країнах розроблено власні механізми реалізації ДПП, в Республіці Білорусь реалізація пілот-

них проектів почалась лише у 2016 р., однак нормативно правова база до цього моменту вже була сформована.

Список використаної літератури

1. Варнавский В. Г., Клименко А. В., Королев В. А. Государственно-частное партнерство: теория и практика. М.: ДУ-ВШЕ, 2010. 284 с.
2. Государственно-частное партнерство: обучающие материалы для частного сектора. Европейская экономическая комиссия Организации Объединенных Наций. Минск, 2013.
3. Market Update. Review of the European PPP Market in 2020. European Investment Bank. 2020. URL: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2020_en.pdf (дата звернення: 10.01.2022)
4. The Public Contracts Regulations 2015 No. 102. URL: https://www.lbhf.gov.uk/sites/default/files/uksi_20150102_en_tcm21-194241.pdf (дата звернення: 10.01.2022)
5. О государственном-частном партнерстве: Республика Казахстан от 31 октября 2015 года № 379-V ЗРК. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахста. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000379>. (дата звернення: 10.01.2022)
6. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 3.10.2019 р. № 155-IX (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 40, ст.524). Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>. (дата звернення: 14.11.2021)
7. О государственном-частном партнерстве: Закон Респ. Беларусь от 30.12.2015 р. № 345-3: с изм. и доп. Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. URL: https://pravo.by/upload/docs/op/H11500345_1451595600.pdf. (дата обращения: 23.11.2020)
8. Васильченко А.О. Аналіз економічної думки у розрізі передумов розвитку кластерних формувань у працях українських, білоруських та російських вчених. Академічний огляд: економіка і підприємництво : науковий журнал. 2021. № 1 (54). С. 14-20.
9. Министерство экономики Республики Беларусь. URL: http://www.economy.gov.by/ru/etapy_ppp-ru/ (дата звернення: 14.11.2021)
10. Горбилева З. М. Государственно-частное партнерство как инструмент развития индустрии туризма в Республике Беларусь. Научные труды Белорусского государственного экономического университета. 2017. Вып. 10. С. 140-146.
11. Основные инвестиционные проекты, реализуемые в сфере туризма в регионах и г. Минске. URL: <http://mst.by/ru/investors-ru/> (дата звернення: 14.11.2021).

12. Россохина Т.В., Сеселкин И.А. Анализ эффективности реализации системы управления устойчивым развитием туризма в Российской Федерации на принципах государственно-частного партнерства. Вестн. РМАТ. 2015. № 2. С. 62-68.

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.183132](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.183132)

JEL Classification: B40, F43, O11, O12, O3

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE USE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP INSTRUMENTS

VASYLCHENKO Anastasiia

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of Marketing and International Management Department

EI "Polessky State University", Belarus

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8969-6611>

Abstract. *The article discusses the economic and legal foundations for the formation of a public private partnership (PPP) mechanism, the features of financing and providing this process with regulatory legal acts. It is confirmed that the European PPP project market is developing quite stably. It is proved that the most popular projects are in the transport and telecommunications industries. The analysis of the legislative base of the countries of the world was carried out and it was concluded that its presence is not always a guarantee of the effective implementation of PPP projects. It is substantiated that the successful implementation of joint activities of the state and business requires compliance with the goals and key parameters of their implementation, an effective mechanism of interaction, providing information component, mutually beneficial bilateral cooperation and business interest in bilateral cooperation.*

Keywords: *public-private partnership (PPP), economic and legal bases of PPP formation, PPP mechanism, implementation of PPP projects, models of PPP mechanism, cluster, cluster formations, cluster-oriented approach, efficiency of PPP implementation, interaction of public and private sectors.*

The purpose of scientific article is to study the experience of leading countries in the context of applying theoretical and methodological principles of the functioning of Public-Private Partnership and its role in the sustainable development of the country.

As a result of an extensive meta-analysis of the economic and legal foundations for the formation of a public-private partnership mechanism in different countries, based on a number of literary sources, their experience in the context of attracting and using private funds for the construction and maintenance of social and economic infrastructure facilities is presented. The historical aspects of the formation of the

mechanism of public-private entrepreneurship are described, the analysis of the European market of public-private partnership projects by the total cost and by the number of projects implemented is presented. The key aspects of the implementation of public-private entrepreneurship projects in the context of cluster interaction of enterprises are considered.

The article considers the mechanisms of using public-private partnership tools for the implementation of long-term projects. The key stages of the process of implementing PPP projects in Ukraine are analyzed, a spectral analysis of the European market of PPP projects is carried out, the division of European

countries by the total cost and number of implemented projects is carried out. The analysis of the regulatory legal framework in the field of public-private partnership in the countries of the world is given, the advantages and disadvantages in the system of legislation are determined. A mechanism for applying the tools of the public-private partnership system in cluster structures is proposed.

For the successful implementation of long-term projects using public-private partnership tools in practice, it is necessary to take into account a number of factors. Some of them have a certain commonality and to take them into account, it is necessary to develop

appropriate regulatory legal documents at the state level, and some have a situational nature, a constructive dialogue between the state and business is necessary when resolving them. The main task is to identify these factors and find ways to solve the problems that have arisen.

It is necessary to identify the main problems that stand in the way of implementing PPP projects, improve the system of regulatory legal acts, attract more private investors to cooperation with the state, improve the mechanism of public-private partnership in such a way as to meet the goals of both parties as much as possible.

References

1. Varnavskiy, V. G., Klimenko, A. V. & Korolov, V. A. (2010). *Gosydarstvenno-chastnoe partnerstvo: teoriya i praktika [Public-private partnership: theory and practice]*. Moscow: MGU [in Russian].
2. *Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo: obuchayushchie materialy dlya chastnogo sektora [Public-private partnership: training materials for the private sector]* (2013). United Nations Economic Commission for Europe (ed). Minsk: Four quarters. [in Russian].
3. Market Update. Review of the European PPP Market in 2018. European Investment Bank. Retrieved from: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2019_en.pdf.
4. The Public Contracts Regulations (2015). Retrieved from: http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2015/102/pdfs/ukxi_20150102_en.pdf.
5. Law of Republic of Kazakhstan “On public-private partnership” № 379-V (2015, October 31). Retrieved from: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000379> [in Russian].
6. The Law of Ukraine “About public-private partnership“ № 155-IX (2019, October 3). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>. [in Ukrainian].
7. The Law of Republic of Belarus “About public-private partnership“ № 345-3 (2015, December 30). Retrieved from: https://pravo.by/upload/docs/op/H11500345_1451595600.pdf. [in Russian].
8. Vasylychenko, A.O. (2021). Analiz ekonomichnoi dymku v rozrizi predymov rozvutky klasternukh formuvan v pracyakh biloruskukh, ukrainskikh ta rosiyskikh vchenukh [Analysis of Economic Thought in the context of prerequisites for the development of cluster formations in the works of Ukrainian, Belarusian and Russian scientists].

Akademichnyi ohliad: ekonomika i pidpriemnytstvo - Academic review: economics and entrepreneurship: scientific journal, 1 (54), 14-20 [in Ukrainian].

9. Ministry of economy of the Republic of Belarus. [economy.gov.by](http://www.economy.gov.by). Retrieved from: http://www.economy.gov.by/ru/etapy_ppp-ru/. [in Belarus]

10. Gorbulova, Z. M. (2017). *Gosydarstvenno-chastnoe partnerstvo kak instrument razvitiya turizma v Respublica Belarus [Public-private partnership as a tool for the development of the tourism industry in the Republic of Belarus]*. Minsk: BGEU [in Russian].

11. Osnovnye investitsionnye proekty, realizuemye v sfere turizma v regionakh i g. Minske [The main investment projects implemented in the tourism sector in the regions and in Minsk]. Retrieved from: <http://mst.by/ru/investors-ru/>. [in Russian].

12. Rassohina, T.V. (2015) *Analiz effektivnosti realizacii system upravleniya ystoichivum razvitiem turisma v Rossiyskoy Federacii na principah gosydarstvonno-chastnogo partnerstva [Analysis of the effectiveness of implementing the Sustainable Tourism Development Management System in the Russian Federation based on the principles of Public-Private Partnership]*. Moscow reg.: RMAТ [in Russian].

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ДОРОШКЕВИЧ Катерина Олегівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
НУ «Львівська політехніка»*

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3966-224X>

ВОРОНОВСЬКА Марта Миколаївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
НУ «Львівська політехніка»*

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3539-0171>

ІВАСЮК Володимир Васильович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
НУ «Львівська політехніка»*

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4057-5442>

Аннотація. У статті досліджено передумови, методологічний інструментарій формування і реалізації стратегії державно-приватного партнерства (ДПП) у зовнішньоекономічній діяльності, що дозволило стверджувати про низький рівень тактичного планування ДПП. З метою підвищення рівня результативності ДПП, у статті сформовано послідовність стратегічного планування та рекомендовано інструментарій формування тактичних підходів із реалізації стратегії ДПП у зовнішньоекономічній діяльності.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, зовнішньоекономічна діяльність, стратегія, тактика, суфіксне дерево, планування.

Аннотация. В статье исследованы предпосылки, методологический инструментальный формирования и реализации стратегии государственно-частного партнерства (ГЧП) во внешнеэкономической деятельности, что позволило утверждать о низком уровне тактического планирования ГЧП. С целью повышения уровня результативности ГЧП, в статье сформирована последовательность стратегического планирования и рекомендован инструментальный формирования тактических подходов по реализации стратегии ГЧП во внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, внешнеэкономическая деятельность, стратегия, тактика, суффиксное дерево, планирование.

Постановка проблеми. Як відомо, державно-приватне партнерство у зовнішньоекономічній діяльності – це «взаємодія держави та бізнесових структур - суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності (також суб'єктів господарської діяльності України із іноземними державами), що є однією з умов для залучення необхідних інвестиційних ресурсів, підвищення інноваційної активності в економіці, розвитку економічної та соціальної інфраструктури, вирішення економічних та соціальних проблем тощо» [1]. Для його реалізації створені законодавчі передумови, які визначені у низці нормативно-правових актів: Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки, Законі України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р. № 2404-VI, Законі України «Про концесію» від 03.10.2019 р. № 155-IX, Постанові Кабінету Міністрів України «Про деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства» від 11.04.2011 р. № 384, законопроекті «Про Стратегію розвитку державно-приватного партнерства в Україні» (окреслює основні завдання, характеристики та принципи подальшого розвитку ДПП) тощо. Останній законопроект створений за сприяння Міністерства економіки України, що протягом тривалого періоду часу працює над створенням умов для розвитку ДПП (у зовнішньоекономічній діяльності зокрема) [2]. Важливим аспектом діяльності Міністерства є загальний огляд ДПП, вивчення проєктів ДПП, оприлюднення висновків щодо їх результативності.

За даними аналітичних оглядів Міністерства, станом на 01.01.2021 р. на умовах ДПП укладено 192 договори, з яких реалізується 39 договорів (29 – концесійних договорів, 6 – договорів про спільну діяльність, 4 – інші договори), 153 договорів не реалізується (118 – не виконується, 35 – розірвані / закінчився термін дії) [3]. Станом на 01.01.2020 р. на умовах ДПП укладено 187 договорів, з яких реалізується 52 (34 – концесійних договорів, 16 – договорів про спільну діяльність, 2 – інших договори); 135 договорів не реалізуються (у 4 закінчено термін дії, 18 розірвано, 113 не виконується). Тож при збільшенні загальної кількості укладених договорів, простежимо зменшення кількості реалізованих проєктів ДПП.

Для успішного розвитку ДПП у зовнішньоекономічній діяльності та досягнення основних цілей взаємодії державного та приватних партнерів (підвищення ефективності управління об'єктами державної та комунальної власності; покращення якості публічних послуг для населення та бізнесу; залучення в державний сектор економіки додаткових інвестиційних ресурсів; підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу; розвитку інфраструктури, зниження ризиків підприємницької діяльності тощо), важливим є науковий та обґрунтований підхід до управління. В його основу слід закласти взаємоузгодженість цілей, які враховують визначені законодавчо урядові пріоритети, стратегію соціально-економічного розвитку держави, стратегію регіонального розвитку та стратегічні документи, які регулюють сфери господарювання та види економічної діяльності. Останні передбачають використання механізмів ДПП,

які важливі для подальшого розвитку видів економічної активності [4].

Незважаючи на це, стратегія розвитку державно-приватного партнерства не затверджена на законодавчому рівні, а тактичні підходи із її реалізації знаходяться поза увагою вчених-економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно І.А. Косач та Н.І.Холявко, стратегія ДПП – це комплекс положень, правил ухвалення рішень і способів переходу системи ДПП із старого (існуючого) положення в новий (бажаний) стан, що забезпечує ефективне виконання місії (основної причини існування системи). Для результативного впровадження проєктів, стратегію розвитку ДПП доцільно представити у вигляді загальної і декількох функціональних стратегій (виробничої, кадрової, інвестиційної тощо), реалізація яких тісно пов'язана із загальною стратегією соціально-економічного розвитку національної економіки [5]. Стратегія ДПП ініціюється органами державної влади, формується та узгоджується з регіональними, промисловими, інвестиційними, інфраструктурними, інноваційними та іншими державними стратегічними документами [4]. Це дозволяє здійснити декомпозицію загальної стратегії у функціональні, які це рекомендовано у [5].

Косач І. та Журман С. стратегію розвитку ДПП у аграрному секторі визначають як один із механізмів реалізації пріоритетних довгострокових напрямів та завдань, результатом виконання яких має бути досягнення таких цілей як усунення наявних диспропорцій та орієнтація на динамічний і стійкий розвиток АПК [6]. Щодо практичного впровадження

стратегії ДПП АПК у зовнішньоекономічній діяльності, то це питання докладно розглянуто у праці В. Круглова і Д.Терещенко [7, 8]. Так, японська стратегія ДПП «Made in Japan» передбачає співпрацю з країнами-партнерами з метою створення ланцюжків доданої вартості, які залучають суб'єктів приватного сектору різних країн. У Мексиці стратегія ДПП передбачає децентралізацію ДПП у межах товарних груп. Бразильське агентство сільськогосподарських досліджень (Embrapa) розробило стратегію наукового бачення, спрямованого на дослідження протягом 20 років, що координуються за допомогою програми «Agropensa». У процесі реалізації стратегії функції останньої полягають у розповсюдженні стратегічних знань щодо майбутніх технологічних проблем та можливостей для сільського господарства на основі ДПП у зовнішньоекономічній діяльності.

І.А. Брайловським розроблено структуру та механізм реалізації стратегії забезпечення розвитку ДПП в Україні, що містить принципи, методи, соціально-економічні і правові форми, технології, організаційно-функціональні структури. На їх основі слід будувати партнерські відносини та відповідні моделі ДПП. Автором вказано на те, що головною метою стратегії є забезпечення модернізації національної економіки, шляхом інноваційного оновлення реального сектору та соціальної сфери країни з метою збільшення обсягів і якості виготовлення суспільно значущих товарів та послуг [9].

На думку К.В. Павлюк і С.М. Павлюк у стратегії реалізації ДПП повинні бути відображені загальні напрями і

сфери ДПП, види і обсяги послуг, які будуть надаватися у вигляді ДПП, передбачувані форми партнерства. При її формуванні слід урахувати: основоположні принципи функціонування ДПП; пріоритетність інтересів держави, ефективний розподіл ризиків між сторонами, політичну підтримку держави, партнерський, рівноправний і прозорий характер відносин; економічну (соціальну) ефективність реалізації проєктів ДПП [10]. При цьому механізм формування стратегії ДПП авторами не розкритий.

Передумови обґрунтування стратегії ДПП у окремих видах економічної діяльності досліджені у [11-13]. До них, окрім перерахованих К.В. Павлюк і С.М. Павлюк, зараховано: систему управління проєктами ДПП, що включає нормативно-правове забезпечення та відповідне інституціональне середовище; механізми фінансування проєктів ДПП, у тому числі надання державних гарантій та податкових пільг приватним інвесторам; ретельне документальне оформлення державної власності, що передається в управління приватному капіталу, забезпечення державної експертизи документації; забезпечення макроекономічної стабільності та стимулювання розвитку ринкового середовища; боротьба з проявами корупції в органах влади; підготовки спеціалістів держструктур для роботи у ДПП; дотримання принципів державної політики і програмно-цільових принципів у сфері реалізації ДПП; виявлення пріоритетних інструментів реалізації політики у сфері ДПП та інтеграційних процесів на засадах ДПП тощо.

Н.В. Крилова стверджує, що не існує загальних правил формування стратегії ДПП, а кожна країна повинна

розробити і впровадити власну стратегію, виходячи з конкретної ситуації та власних потреб у сфері ДПП. Проте публічно заявлена Україною підтримка участі приватного сектору в ДПП має відповідати трьом цілям:

1. Переконати приватних інвесторів і кредиторів у зацікавленості уряду у реалізації проєктів ДПП;

2. Розповсюджувати інформацію щодо реалізації інфраструктурних проєктів ДПП з метою ширшого залучення приватного сектору та підтримки з боку населення;

3. Сприяти участі зацікавлених сторін в Україні та закордонних партнерів у проєктах ДПП в тих сферах, що традиційно вважались державними [14].

Незважаючи на це, при формуванні і реалізації стратегії ДПП слід дотримуватись певної послідовності реалізації етапів. Л.Л. Гриценко наводить основні етапи здійснення ДПП, до яких належить: аналіз стратегічних напрямків соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, розроблення концепції розвитку ДПП, що дозволить забезпечити розвиток інфраструктури в довгостроковому періоді, створити умови для ефективного використання потенціалу та розв'язати важливі соціально-економічні проблеми [15]. Із наведеного порядку робимо висновок про тотожність стратегії і концепції розвитку ДПП, що є спрощеним розумінням сутності окреслених понять.

Н.О. Слободянюк вибір стратегії ДПП у інвестиційній сфері здійснює на основі інструментарію SWOT- та PEST- аналізу, для чого побудовано відповідні матриці для їх використання [16]. PEST- аналіз у процесі стратегічного планування ДПП викори-

станій також І.А. Брайловським (при класифікації ризиків) [9].

Г.О. Комарницька наголошує на важливості формування стратегії і тактики розвитку державно-приватного партнерства на загальнодержавному, регіональному та муніципальному рівнях, які повинні заохочувати державних партнерів і підприємства (приватних партнерів) до реалізації суспільно значимих проектів [17]. Конкретних методів формування стратегії, а також механізмів її перетворення у тактичні підходи автор не наводить. Зазначимо, що стратегії реалізуються через тактичні підходи, які розробляються на періоди часу до одного року.

На підставі аналізування останніх досліджень і публікацій за проблемою стверджуємо наступне. Планування стратегії є невід'ємною складовою успішного здійснення ДПП у зовнішньоекономічній діяльності. На сьогоднішній день в Україні не має єдиної стратегії розвитку ДПП, затвердженої на законодавчому рівні, проте розроблений її проект. Оскільки не існує загальних правил формування стратегії ДПП, то для здійснення цього слід врахувати низку передумов та можна застосовувати різноманітний інструментарій: SWOT- та PEST-аналіз, метод експертних оцінок тощо. Для забезпечення реалізації стратегії ДПП у зовнішньоекономічній діяльності слід передбачити формування тактичних підходів, що у економічній літературі залишається найменш дослідженим.

Мета статті. Відповідно до поставленої проблеми, у статті слід рекомен-

дувати послідовність стратегічного планування ДПП у зовнішньоекономічній діяльності та розробити інструментарій формування тактичних підходів із її реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи із наведених передумов та особливостей, розглянутого методологічного інструментарію, рекомендуємо послідовність стратегічного планування ДПП у зовнішньоекономічній діяльності (рис. 1).

Вона містить: інформаційне забезпечення стратегічного планування; визначення законодавчих урядових пріоритетів, дослідження стратегії соціально-економічного розвитку держави, регіонального розвитку та стратегічних документів, які регулюють сфери господарювання та види економічної діяльності; вибір методів, призначених для аналізу факторів впливу на ДПП; аналізування факторів впливу на ДПП; обґрунтування інструментарію вибору стратегії та формування стратегічних альтернатив; вибір стратегії ДПП; узаконення стратегії ДПП шляхом прийняття відповідного нормативно-правового акту; розробка функціональних стратегій (виробничої, кадрової, інвестиційної, стратегії ДПП у зовнішньоекономічній діяльності тощо).

Для реалізації стратегії ДПП у зовнішньоекономічній діяльності важливо формувати тактичні підходи, що рекомендовано здійснити, використавши елементи суфіксного дерева [17, 18]. Розглянемо це на прикладі стратегії ДПП у АПК, що рекомендована Косач І. та Журман С. [6].

Рис. 1. Рекомендована послідовність стратегічного планування ДПП у зовнішньоекономічній діяльності

Вона полягає у реалізації пріоритетних довгострокових напрямів та завдань, результатом виконання яких має бути досягнення таких цілей як усунення наявних диспропорцій та орієнтація на динамічний і стійкий розвиток АПК. Згідно рекомендації наданих у [17, 18] спершу слід визначити атрибути стратегії ДПП, яку нами обрано за масив даних «Т». Виходячи із змісту стратегії ДПП у АПК, ними є: «реалізація пріоритетних довгострокових напрямів і завдань, усунення диспропорцій АПК, динамічний розвиток АПК, стійкий розвиток АПК». Таким чином, масив $T = \langle \text{стратегія ДПП у АПК} \rangle = \langle \text{реалізація пріоритетних довгострокових напрямів і}$

завдань, усунення диспропорцій АПК, динамічний розвиток АПК, стійкий розвиток АПК \$ \rangle\$. Його суфіксом 0 є «реалізація пріоритетних довгострокових напрямів і завдань, усунення диспропорцій АПК, динамічний розвиток АПК, стійкий розвиток АПК \$ \rangle\$, а суфіксом 3 «стійкий розвиток АПК \$ \rangle\$ (3 рівень індексації). Так як стратегія ДПП у АПК має 4 атрибути, то суфіксне дерево міститиме не більше $n=4$ листів (суфіксів).

При застосуванні алгоритму Е. Укконена суфіксний масив отримує відповідний порядок, для використання якого масив атрибутів стратегії слід представити як одне слово. Воно

складається із перших букв окреслених нами атрибутів:

$$T(n) = \langle \text{рудс} \rangle \$, \quad (2)$$

де $\langle \text{рудс} \rangle \$$ – кодовані елементи масиву (текстового ряду), зміст яких розкритий в табл. 1.

Таблиця 1

Суфікси масиву текстового ряду атрибутів стратегії ДПП у АПК

№	Суфікси	Зміст	№	Згруповані суфікси
1	T[1..]: рудс\$	«реалізація пріоритетних довгострокових напрямів і завдань, усунення диспропорцій АПК, динамічний розвиток АПК, стійкий розвиток АПК \$»	3	T[3..]: дс\$
2	T[2..]: удс\$	«усунення диспропорцій АПК, динамічний розвиток АПК, стійкий розвиток АПК \$»	1	T[1..]: рудс\$
3	T[3..]: дс\$	«динамічний розвиток АПК, стійкий розвиток АПК \$»	4	T[4..]: с\$
4	T[4..]: с\$	«стійкий розвиток АПК \$»	2	T[2..]: удс\$

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Після побудови суфіксного дерева отримуємо таблицю суфіксів масиву даних, що містить тактичні підходи до реалізації стратегії ДПП у АПК. Її можна представити як суфіксне дерево (рис. 2).

Для цього використаємо інтернет сервіс із побудови суфіксного дерева (<http://www.allisons.org/ll/AlgDS/Tree/Suffix/>).

```

txt= рудс
go
3: дс
1: рудс
4: с
2: удс

tree:
| (1:рудс) | leaf
| (2:удс) | leaf
| (3:дс) | leaf
| (4:с) | leaf
1 branching nodes
tree

```

Рис. 2. Суфіксне дерево стратегії ДПП у АПК

Джерело: власний розрахунок авторів

Виходячи із отриманих результатів, отримаємо порядок виконання тактичних підходів із реалізації стратегії ДПП у АПК (підхід 3, 1, 4, 2; див. рис. 2). Наведені рекомендації можуть бути застосовані для реалізації будь-якої стратегії ДПП у зовнішньоекономічній діяльності зокрема.

Висновки. Для успішної реалізації ДПП у зовнішньоекономічній діяльності (взаємодії держави та бізнесових структур - суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності (також суб'єктів господарської діяльності України із іноземними державами), що реалізується з метою отримання економічних, соціальних ефектів тощо) слід забезпечити взаємоузгодженість цілей, стратегій соціально-економічного розвитку держави та регіонального розвитку, регуляторних документів у сфері господарювання тощо. Це можливо здійснити шляхом стратегічного планування ДПП.

У результаті дослідження передумов, методологічного інструментарію формування і реалізації стратегії державно-приватного партнерства (ДПП) у зовнішньоекономічній діяльності виявлено: відсутність загальних правил формування стратегії ДПП, можливість застосування різноманітного

інструментарію стратегічного планування, низький рівень тактичного планування ДПП тощо.

З метою підвищення рівня результативності ДПП, у статті сформовано послідовність стратегічного планування, що містить такі етапи: інформаційне забезпечення стратегічного планування; визначення законодавчих урядових пріоритетів, дослідження стратегії соціально-економічного розвитку держави, регіонального розвитку та стратегічних документів, які регулюють сфери господарювання та види економічної діяльності; вибір методів, призначених для аналізу факторів впливу на ДПП; аналізування факторів впливу на ДПП; обґрунтування інструментарію вибору стратегії та формування стратегічних альтернатив; вибір стратегії ДПП; узаконення стратегії ДПП шляхом прийняття відповідного нормативно-правового акту; розробка функціональних стратегій (виробничої, кадрової, інвестиційної, стратегії ДПП у зовнішньоекономічній діяльності тощо). Для реалізації стратегії ДПП у зовнішньоекономічній діяльності рекомендовано інструментарій формування тактичних підходів, що передбачає використання елементів суфіксного дерева.

Список використаної літератури

1. Пирог О. В., Томич М. І. Теоретичні аспекти державно-приватного партнерства у зовнішньоекономічній діяльності. *Економіка і фінанси*. 2016. Спецвипуск. С. 93-100
2. Вайсман Е. Я. Механізм залучення інвестицій в економіку регіону на основі державно-приватного партнерства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 6. С. 149–153.
3. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2->

8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true (дата звернення: 10.01.2022)

4. Круглов В. В. Механізми державного регулювання розвитку державно-приватного партнерства в Україні: дис. ... д-ра екон. наук: 25.00.02. Харків, 2020. 479 с.

5. Косач І. А., Холявко Н. І. Стратегія розвитку державно-приватного партнерства в АПК в контексті продовольчої безпеки. *Innovative Solution in Modern Science*. 2016. № 1 (1). С. 1-13.

6. Косач І., Журман С. Державно-приватне партнерство в АПК України: стратегічні аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 4(20). С. 127–136.

7. Kruhlov V. & Tereshchenko D. Implementation of Public-Private Partnership Projects in the Agricultural Sector. *Public Administration and Regional Development*. 2021. № 13. 675-698. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2021.13.06>

8. Брайловський І. А. Стратегія забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в Україні: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03. Чернігів, 2018. 40 с.

9. Павлюк К. В., Павлюк С. М. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. 2010. Вип. 17. С. 10-19

10. Moreddu C. Public-Private Partnerships for Agricultural Innovation: Lessons From Recent Experiences. *ECD Food, Agriculture and Fisheries Papers*. 2016. № 92, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/5jm55j9p9rmx-en36>

11. Бондар Н. М. Світовий досвід державно-приватного партнерства у транспортній галузі. *Ефективна економіка*. 2010. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_6_19. (дата звернення: 10.01.2022)

12. Підгаєць С. В., Сіташ Т. Д. Проблеми та перспективи розвитку державно-приватного партнерства в системі охорони здоров'я. *Економіка розвитку*. 2012. № 3(63). С. 32 - 37.

13. Косач І. А. Концептуальні засади розробки Стратегії розвитку державно-приватного партнерства в АПК України. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2018. №1(13). С. 24-31.

14. Крилова Н. В. *Міжнародні стратегії розвитку державно-приватного партнерства в транспортній галузі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. SWorld. Modern Directions of Theoretical and Applied Researches. 19-30 March 2013 С. 1-33. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/march-2013>. (дата звернення: 10.01.2022)

15. Гриценко Л. Л. Концептуальні засади державно-приватного партнерства. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2012. № 3. С. 52-59.

16. Слободянюк Н. О. Інвестиційні стратегії державно-приватного партнерства на основі SWOT- та PEST-аналізу. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. 2016. Випуск 7. С. 58-62.

17. Ukkonen E. Constructing Suffix Trees On-Line in Linear Time, in: J.V. Leeuwen (Eds.). *Proceedings of the 12th World Computer Congress on Algorithms, Software, Architecture, volume 1 of IFIP '92*, Elsevier Sci. Publ., Madrid Spain, 1992, pp. 84–92.

18. Shpak N., Doroshkevych K., Shpak Y., Salata I. & Sharko M. (2021). Strategy and tactics of international digitalization and intellectualization of economic relations. *CEUR Workshop Proceeding*, 2870, pp. 1477–1487.

JEL Classification F4

STRATEGY AND TACTICS OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

DOROSHKEVYCH Kateryna

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3966-224X>*

VORONOVSKA Marta

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3539-0171>*

IVASYUK Volodymyr

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Management and International Business,
Lviv Polytechnic National University
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4057-5442>*

Abstract: *The article examines the prerequisites, methodological tools for the formation and implementation of public-private partnership (PPP) strategy in foreign economic activity, which allowed us to say about the low level of tactical PPP planning. In order to increase the level of effectiveness of PPP, the article has formed a sequence of strategic planning and recommended tools for the formation of tactical approaches to the implementation of PPP strategy in foreign economic activity.*

Keywords: *public-private partnership, foreign economic activity, strategy, tactics, suffix tree, planning.*

For the successful implementation of public-private partnership (PPP) in foreign economic activity, it is necessary to ensure coherence of goals, strategies of socio-economic development of economy and regional development, regulatory documents in the field of national economy, etc. This can be done through strategic planning of PPP.

As a result of research of preconditions, methodological tools for

the formation and implementation of public-private partnership (PPP) strategy in foreign economic activity it was revealed: the lack of general rules for the formation of the PPP strategy, the possibility of using various strategic planning tools, a low level of tactical planning of PPP, etc.

In order to increase the level of effectiveness of PPP, the article has formed a sequence of strategic planning,

containing the following stages: information support for strategic planning; determination of legislative government priorities, research of the strategy of socio-economic development of economy, regional development and strategic documents regulating the spheres of national economy and types of economic activity; selection of methods intended for the analysis of factors influencing PPP; analysis of factors of influence on PPP; substantiation of the strategy selection toolkit and the formation of strategic alternatives; selection of PPP strategy; legalization of the PPP strategy by adopting the relevant regulatory legal act; development of functional strategies (production, personnel, investment, PPP strategy in foreign economic activity, etc.). To implement the PPP strategy in foreign economic activity, a toolkit for the formation of tactical approaches is recommended, which involves the use of elements of the suffix tree.

References

1. Pyroh, O. V. & Tomych, M. I. (2016). Teoretychni aspekty derzhavno-pryvatnoho partnerstva u zovnishnoekonomichniy diyalnosti [Theoretical aspects of public-private partnership in foreign economic activity]. *Ekonomika i finansy - Economics and finance*, Special issue, 93-100 [in Ukrainian].
2. Vaisman, E. Ya. (2014). Mekhanizm zaluchennia investytsiy v ekonomiku rehionu na osnovi derzhavno-pryvatnoho partnerstva [The mechanism of attracting investment into the region's economy on the basis of public-private partnership]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*, 6, 149-153 [in Ukrainian].
3. Stan zdiysnennia DPP v Ukraini [The state of implementation of PPP in Ukraine]. [me.gov.ua](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiysnenniaDppVUkraini&isSpecial=true). Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiysnenniaDppVUkraini&isSpecial=true> [in Ukrainian]
4. Kruhlov, V. V. (2020). *Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini [Mechanisms of state regulation of public-private partnership development in Ukraine]*. Doctor's thesis. Kharkiv. [in Ukrainian].
5. Kosach, I. A. & Kholiavko, N. I. (2016). Stratehiya rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v APK v konteksti prodovolchoyi bezpeky [Strategy for the development of public-private partnership in the agro-industrial complex in the context of food security]. *Innovative Solution in Modern Science*, 1 (1), 1-13 [in Ukrainian].
6. Kosach, I. & Zhurman, S. (2019). Derzhavno-pryvatne partnerstvo v APK Ukrainy: stratehichni aspekty [Public-private partnership in the agro-industrial complex of Ukraine: strategic aspects]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia - Problems and prospects of economics and management*, 4(20), 127–136 [in Ukrainian].

7. Kruhlov, V. & Tereshchenko, D. (2021). Implementation of Public-Privat Partnership Projects in the Agricultural Sector. *Public Administration and Regional Development*, 13, 675-698. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2021.13.06>
8. Brailovskyi, I. A. (2018). *Stratehiya zabezpechennya rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini [Strategy for ensuring the development of public-private partnership in Ukraine]*. Doctor's thesis. Chernihiv. [in Ukrainian].
9. Pavliuk, K. V. & Pavliuk, S. M. (2010). Sutnist i rol derzhavno-pryvatnoho partnerstva v sotsialno-ekonomichnomu rozvytku derzhavy [The essence and role of public-private partnership in the socio-economic development of the state]. *Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauky - Scientific works of KNTU. Economic sciences*, 17, 10-19. [in Ukrainian].
10. Moreddu, C. (2016). Public-Private Partnerships for Agricultural Innovation: Lessons From Recent Experiences. *OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers*, 92, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/5jm55j9p9rmx-en36>
11. Bondar, N. M. (2010). Svitovyi dosvid derzhavno-pryvatnoho partnerstva u transportnyi haluzi [World experience of public-private partnership in the transport industry]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*, 6. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_6_19. [in Ukrainian].
12. Pidhaiets, S. V. & Sitash, T. D. (2012). Problemy ta perspektyvy rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v systemi okhorony zdorovya [Problems and prospects for the development of public-private partnership in the health care system]. *Ekonomika rozvytku - Development economics*, 3(63), 32-37 [in Ukrainian].
13. Kosach, I. A. (2018). Kontseptualni zasady rozrobky Stratehiyi rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v APK Ukrayiny [Conceptual bases of development of the Strategy of development of public-private partnership in agro-industrial complex of Ukraine]. *Problemy ta perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia - Problems and prospects of economics and management*, 1(13), 24-31 [in Ukrainian].
14. Krylova, N. V. (2013). Mizhnarodni stratehiyi rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v transportnyi haluzi [International strategies for the development of public-private partnerships in the transport sector]. *Proceedings of SWorld. Modern Directions of Theoretical and Applied Researches*. 19-30 March 2013, (pp.1-33). Retrieved from: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/march-2013> [in Ukrainian].
15. Hrytsenko, L. L. (2012). Kontseptualni zasady derzhavno-pryvatnoho partnerstva [Conceptual principles of public-private partnership]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomika - Bulletin of Sumy State University. Economics series*, 3, 52-59 [in Ukrainian].
16. Slobodianiuk, N. O. (2016). Investytsiyni stratehiyi derzhavno-pryvatnoho partnerstva na osnovi SWOT- ta PEST-analizu. [Investment strategies of public-private partnership based on SWOT and PEST analysis]. *Naukovyi zhurnal «Prychornomorski ekonomichni studii» - Scientific journal «Black Sea Economic Studies»*, Issue 7, 58-62 [in Ukrainian].
17. Ukkonen, E. (1992). Constructing Suffix Trees On-Line in Linear Time, in: J.V. Leeuwen (Eds.). *Proceedings of the 12th World Computer Congress on Algo-*

rithms, Software, Architecture, volume 1 of IFIP '92, Elsevier Sci. Publ., Madrid Spain, 84–92.

18. Shpak, N., Doroshkevych, K., Shpak, Y., Salata, I. & Sharko M. (2021). Strategy and tactics of international digitalization and intellectualization of economic relations. *CEUR Workshop Proceeding*, 2870: 1477–1487.

УДК: 339.5 (330:339.9)

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНОЇ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

БОЙКО Вікторія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

й іноземних мов,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8032-5731>

БОЙКО Людмила Олександрівна

кандидат сільськогосподарських наук, доцент

доцент кафедри економіки та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3699-6906>

Анотація. У статті розглянуто поточний стан зовнішньої торгівлі України, яка відіграє важливу роль в її економіці. Проаналізовано динаміку платіжного балансу за останні десять років. Визначено питому вагу продукції в українському експорті, частку продукції у загальному імпорті. Названо основних торговельних партнерів України та встановлено питому вагу цих країн у зовнішньоторговельному обороті товарів та послуг.

Ключові слова: глобалізація, міжнародний бізнес, міжнародна торгівля, сальдо, експорт, імпорт, платіжний баланс, зовнішньоторговельний оборот.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації міжнародний бізнес став всеосяжним і поширеним явищем сучасного світу який історично виник у результаті розвитку та поглиблення міжнародного поділу праці та формування світового ринку. Світовий ри-

Аннотация. В статье рассмотрено текущее состояние внешней торговли Украины, которая играет важную роль в ее экономике. Проанализирована динамика платежного баланса за последние десять лет. Определен удельный вес продукции в украинском экспорте, доля продукции в общем импорте. Названы основные торговые партнеры Украины и установлен удельный вес этих стран во внешнеторговом обороте товаров и услуг.

Ключевые слова: глобализация, международный бизнес, международная торговля, сальдо, экспорт, импорт, платежный баланс, внешнеторговый оборот.

нок виступаючи сферою міждержавного обміну товарами та послугами є передумовою виникнення міжнародних економічних відносин, історично першою формою яких є міжнародна торгівля – одна з найважливіших складових частин зовнішньоекономіч-

ної діяльності. Перелік видів якої, а саме експорт та імпорт товарів, капіталу і робочої сили відображено у ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1]. Традиційно Україна вважається країною з великим ресурсним, інтелектуальним та науково-технічним потенціалом, але поспіль останніх десятих років ми спостерігаємо від'ємне сальдо платіжного балансу. Тому, першочерговим завданням для України є досягнення стратегічно важливої мети - перехід від експорту сировини до експорту готової продукції, яке надасть суттєве наповнення бюджету держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан міжнародної торгівлі України досліджувався рядом вітчизняних науковців, зокрема І. Рибак та О. Бабінська [2] розглядають тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України та систематизують основні чинники зростання обсягів торгового обороту.

Л.М. Алавердян та О.В. Романенко [3] проаналізували основні економічні показники під дією різних соціально-економічних та політичних чинників, що відображають розвиток вітчизняної зовнішньої торгівлі в розрізі географічної та товарної структури експорту та імпорту.

У наукових роботах Я. Квача, А. Грималюка [4] відображено закономірний характер періодично повторюваного переходу до нового історичного циклу, що характеризується послідовним чергуванням періодів державного регулювання та дерегулювання міжнародної торгівлі.

Г. Давиденком [5] встановлено, що міжнародна торгівля є важливою та історично першою формою міжнародних економічних відносин, проте у

сучасних умовах на її розвиток впливають різні торговельні бар'єри, що призвело своєю чергою до тенденції, коли нетарифне регулювання посіло вагоме місце в міжнародній торгівлі.

І. Платонова [6] визначає вплив експорту на виконання завдань економічного розвитку країн в умовах інтеграційних процесів, проводить аналіз процесів розвитку експорту України в країни Європейського Союзу та характеризує проблеми товарної структури експорту України за останні роки.

У дослідженнях Л.М. Федоришиної [7] проаналізовано динаміку показників розвитку електронної торгівлі України і встановлено, що вони характеризуються вищими темпами зростання, ніж показники обсягу роздрібною торгівлі.

Ряд науковців [8,9] аналізують розвиток цифрових технологій та їх вплив на трансформацію міжнародної торгівлі, визначають основні глобальні тренди у секторі електронної комерції.

Проведені дослідження досить конкретно і ґрунтовно окреслюють порушену проблематику, але в часи глобальних викликів і безперервного економічного розвитку країн світу та процесу інтеграції України до ЄС, вимагають подальшого розширеного вивчення.

Метою статті є дослідження сучасного стану міжнародної торгівлі України як основної форми міжнародного бізнесу, аналіз платіжного балансу й географічної структури експорту та імпорту України.

Виклад основного матеріалу. Зовнішня політика держав складається із сукупності цілого спектра різних зв'язків і взаємовідносин суб'єктів та об'єктів політики і значна частка у

цих відносинах належить міжнародній торгівлі. Сьогодні Україна активізує свою зовнішньоекономічну діяльність, яка включає зовнішню торгівлю товарами та послугами, прями інвестиції в державу та економіку інших країн. Базою зовнішньоекономічної діяльності

країни є її зовнішня торгівля, яка здійснюється у двох основних формах: експорт та імпорт. Саме завдяки їх раціональному співвідношенню зможе формуватися позитивне сальдо платіжного балансу держави (табл. 1, рис.1).

Таблиця 1

Динаміка платіжного балансу України

Рік	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Сальдо, тис. дол. США
2010	51430521,6	60739969,3	-9309447,7
2011	68394195,7	82608240,0	-14214044,3
2012	68809810,6	84658059,9	-15848249,3
2013	63312022,1	76963965,4	-13651943,3
2014	53901689,1	54428716,9	-527027,8
2015	38127149,7	37516443,0	610706,7
2016	36361711,2	39249797,2	-2888086,0
2017	43264736,0	49607173,9	-6342437,9
2018	47334987,0	57187578,0	-9852591,0
2019	50060335,5	60783662,3	-10723326,8
2020	49191824,5	54336136,7	-5144312,2

Джерело: складено авторами на основі [10]

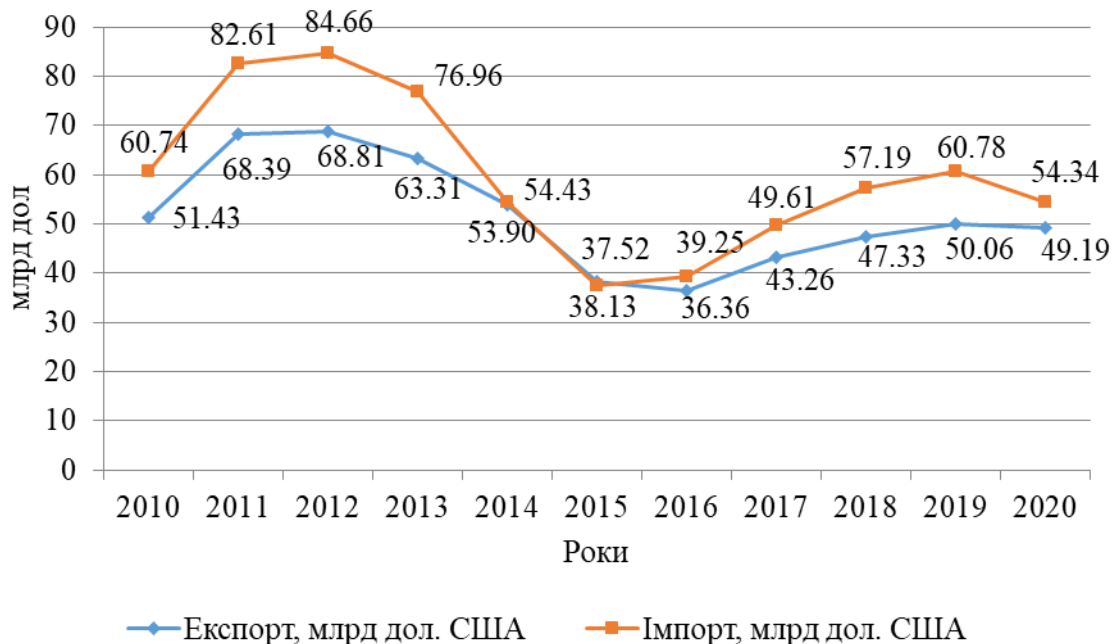

Рис. 1. Динаміка платіжного балансу України

Джерело: складено авторами на основі [10]

Офіційні статистичні дані щодо торгівельних відносин у 2020 р., підтверджують що експорт товарів з України скоротився за минулий рік на

1,7% і склав 49,2 млрд. доларів США. Через істотніше скорочення імпорту негативне сальдо платіжного балансу скотилося з 10,7 млрд дол. США до

5,1 млрд дол. США (темп скорочення склав 52%).

За методологією Держстату щодо віднісування у спільній статистиці по товарах і послугах вартості послуг для переробки товарів з метою реалізації за кордоном, загальне сальдо склало – 255,5 млн дол. США.

Важливо відзначити, що найбільше падіння експорту відбулося в березні-травні 2020 р., після чого обсяги експорту стабілізувалися, а від серпня спостерігалось постійне зростання обсягів експорту.

Статистичні дані підтверджують, що Україна є глобальним гравцем у світовій торгівлі. Зовнішньоторговельні операції проводилися з 234 країнами та юрисдикціями. Найбільш важливими показниками є феноменальне зростання експорту української продукції до В'єтнаму і Китаю – 93% та 98% відповідно.

Водночас вперше за декілька років зменшився експорт до ЄС – на 10,3%. При цьому саме з ЄС маємо найбільше

негативне сальдо в торгівлі – 4,8 млрд дол. США (3,26 з яких припадає на Німеччину) [11].

Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. зменшився на 9,4% (на 12,4 млрд дол.) і становив 119,4 млрд дол. Сальдо торговельного балансу товарів і послуг склалося від'ємним у сумі 677,8 млрд дол США, але покращилось у порівнянні з 2019 р. на 3,0 млрд дол. Сальдо зовнішньоторговельного балансу товарів склалося від'ємним у сумі 5,1 млрд дол США, але покращилось у порівнянні з 2019р. на 5,6 млрд дол США.

Експорт товарів і послуг за підсумками 2020 р. зменшився на 7,3% (на 4,7 млрд дол США) у порівнянні з показниками 2019 року та склав 59,4 млрд дол США. Експорт товарів у 2020 р. зменшився у порівнянні з 2019 роком на 1,7% (на 862,8 млрд дол США) і склав 49,2 млрд дол. (табл.2, рис.2).

Таблиця 2

Основні торговельні партнери України в експорті товарів у 2020 р.

№ з/п	Назва країни	Експорт товарів, млн дол.	2020 р. до 2019 р., у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	ЄС (28)	18604,9	89,7	37,8
2	Китай	7 099,9	197,6	14,4
3	Російська Федерація	2 706,0	83,4	5,5
4	Туреччина	2 436,3	93,0	5,0
5	Індія	1 972,1	97,4	4,0
6	Єгипет	1 617,8	71,8	3,3
7	Білорусь	1 335,3	86,2	2,7
8	США	983,9	100,5	2,0
9	Індонезія	735,6	100,1	1,5
10	Саудівська Аравія	719,0	96,6	1,5

Джерело: складено авторами на основі [10]

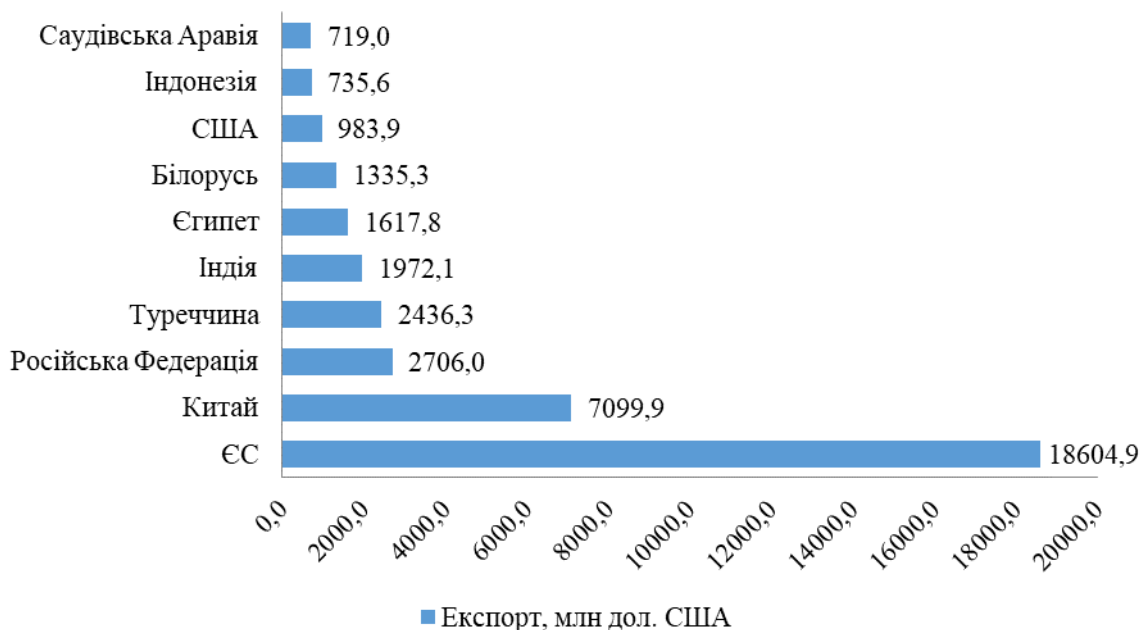

Рис. 2. Основні торговельні партнери України в експорті товарів у 2020 році
Джерело: складено авторами на основі [10]

Найбільша питома вага в українському експорті належить:

- продукції АПК та харчової промисловості (45,1%);
- продукції металургійного комплексу (18,4%);
- продукції машинобудування (11,0%);
- мінеральним продуктам (10,8%);
- продукцію хімічної промисловості (5,5%).

Зменшення експорту товарів відбулося до країн: Африки – на 18,6%; СНД – на 12,1%; Європи – на 10,4%.

Збільшення експорту товарів відбулося до країн: Азії – на 19,9%; Австралії та Океанії – на 13,8%; Америки – на 5,5%.

Імпорт товарів і послуг у 2020 р. зменшився на 11,4% (на 7,7 млрд дол США) у порівнянні з показниками 2019 р. і склав 60,0 млрд дол США. Імпорт товарів у 2020 р. зменшився у порівнянні з 2019 р. на 10,6% (на 6,5 млрд дол.) і склав 54,3 млрд дол.

Зменшення імпорتنих надходжень у 2020 р. відбулось за наступними товарними групами:

Найбільша частка у загальному обсязі імпорту припадає на:

- продукцію машинобудування (34,2%);
- продукцію хімічної промисловості (19,8%);
- мінеральні продукти (15,9%);
- продукцію АПК та харчової промисловості (12,0%);
- продукцію металургійного комплексу (5,8%);
- продукцію легкої промисловості (5,5%) [12].

Країни ЄС є найбільшими торговельними партнерами України. Питома вага цих країн у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України у 2020 р. становила 40,9%. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з країнами ЄС у 2020 р. зменшився на 7,6% (на 4,0 млрд дол.) і склав 48,9 млрд дол США.

Зовнішньоторговельний оборот України товарів і послуг з Митним Союзом (Російська Федерація, Білорусь, Казахстан, Вірменія, Киргизстан) у 2020 р. зменшився на 33,9% (на 7,9 млрд дол США) та склав 15,5 млрд дол США. Питома вага країн Митного Союзу у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України у 2020 р. становила 13,0%.

Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з країнами СНД у 2020 р. зменшився на 31,5% (на 8,1 млрд дол США) і становив 17,6 млрд дол США. Питома вага цих країн у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України у 2020 році становила 14,8%. Російська Федерація залишалася серед основних торговельних партнерів України. Питома вага Російської Федерації у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України у 2020 р. становила 8,4%. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Російською Федерацією у 2020 р. зменшився на 39,9% (на 6,7 млрд дол США) і склав 10,1 млрд дол США.

Основними торговельними партнерами України є також Китай, США та Туреччина. На їх долю припадає відповідно 13,2%, 5,2% та 4,6% зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг 2020 р. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Китаєм у 2020 р. збільшився на 19,1% (на 2,5 млрд дол США) та склав 15,7 млрд дол США. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з США у 2020 р. збільшився на 1,8% (на 106,6 млн дол США) і становив 6,2 млрд дол США. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Туреччиною у 2020 році зменшився на 5,2% (на 297,1 млн дол США) і стано-

вив 5,4 млрд дол США. Експорт товарів і послуг зменшився на 8,3% (на 234,3 млн дол.) і склав 2,6 млрд дол США. Імпорт товарів і послуг зменшився на 2,2% (на 62,9 млрд дол США) і становив 2,9 млрд дол США. Сальдо торгівлі товарами і послугами склалося від'ємним у сумі 278,2 млрд дол США та погіршилось у порівнянні з показниками 2019 року на 171,4 млрд дол США [12].

За офіційними даними Держстату, за 6 місяців 2021 р. експорт товарів та послуг становив 34,9 млрд дол США, що на 25% більше, ніж за відповідний період 2020 р. Імпорт за звітний період склав 34,5 млрд дол США, що на 27,6% більше відповідно до 2020 р.

Традиційно при збільшенні попиту на вітчизняну продукцію за кордоном і відповідного росту експорту, до України зростає і імпорт, який виступає як додаткове джерело ресурсів, необхідних для підтримки росту експорту. При цьому важливим залишається питання збереження балансу в торгівлі. Так, за I півріччя минулого року у зовнішній торгівлі Україна має позитивне сальдо – у 413,6 млн дол. США. Крім розвитку аграрної галузі, Україна взяла курс на розвиток промисловості, виробництва та внутрішньої переробки, що відображається у збільшенні постачань вітчизняних товарів на зовнішні ринки. Суттєве зростання експорту говорить про позитивні тенденції щодо економічного відновлення України в період карантинних обмежень. Україна, як і інші країни світу, вже адаптувалася до життя під час пандемії і намагається відновити свою торговельно-економічну діяльність.

У I півріччі 2021 р. Україна здійснювала експортно-імпортні операції із партнерами з 227 країн світу. При

цьому експорт товарів становив 29,9 млрд дол США, що на 30,7% більше порівняно із I півріччям 2020 р.

За 6 місяців найбільше української продукції імпортували:

- Країни ЄС – 11,9 млрд дол США (39,7% експорту товарів з України);
- Китай – 4,3 млрд дол США (14,3%);
- Туреччина – 1,8 млрд дол США (6%).

Найбільше було експортовано чорних металів та виробів з них, руд, зернових, олії, електричних машин, готових харчових продуктів, деяких продуктів хімічної промисловості, меблів та ін.

Європейський Союз залишається найбільшим торговельним партнером України, з яким зміцнюється співпраця не тільки у торгівлі, а і у багатьох інших сферах економіки [13-16]. За результатами I півріччя 2021 р. було збільшено постачання української продукції до ЄС на 43,9%. Така позитивна тенденція забезпечена, зокрема, наявністю Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС, налагодженням прямих контактів між українським і європейським бізнесом, усуненням технічних бар'єрів у торгівлі та вдосконаленням системи контролю за безпечністю харчової продукції. Ці та інші кроки, які вживає Уряд, забезпечують вільний доступ для української продукції на європейські ринки [17].

На сьогодні, в умовах карантинних обмежень, розвиток зовнішньоекономічної діяльності в Україні визначатиметься переважно загальним рівнем розвитку економіки, реальними результатами реформ, значним відновленням суспільного виробництва та розвитком експортного потенціалу,

який надасть країні значне поповнення державного бюджету.

Висновки. Карантинні обмеження, пов'язані зі світовою пандемією COVID-19 негативно вплинули на розвиток світової економіки і міжнародну торгівлю у тому числі і Україна не є винятком. Відбувається швидка зміна фокусу з внутрішнього ринку України та країн СНД на західні ринки: ЄС, США, а також Японію, Південну Корею, країни Далекого Сходу та ін. Відбувається заміна імпорту з Китаю товарами локального виробництва. Освоєння нових ринків на міжнародних онлайн-маркетплейсах, які вже відомі представникам українського бізнесу, а саме таких як Amazon Європа, а також освоєння нових платформ, як-от Walmart та Etsy. Позитивно сприяє цьому й паралельний розвиток сервісів із міжнародної логістики, які надійно, швидко і якісно доставляють різноманітні товари.

Більшість країн тимчасово були вимушені змінити або взагалі відмовитися від звичайних умов міжнародної торгівлі та визначити для себе більш помірний її формат. Провідні світові експерти не можуть одностайно визначити терміни тривалості COVID-19 та його наслідки для світової економіки й міжнародної торгівлі. Але вже всім зрозуміло, що тільки від продуманої політики країн буде залежати наскільки безболісно можна вийти з цієї кризи. І тому на сьогодні, якщо країни об'єднуються у вирішенні глобальних питань щодо зовнішньоекономічної діяльності та міжнародних економічних зв'язків, то стабілізація обставин відбудеться значно скоріше.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 15.01.2022)
2. Рибак І., Бабінська О. Місце України в системі міжнародної торгівлі. *ЛОГОС. Мистецтво наукової думки*. 2020. №9. С. 13-16. DOI: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.09.002>
3. Алавердян Л. М., Романенко О. В. Сучасні реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з іншими країнами світу. *Ефективна економіка*. 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7005> DOI:10.32702/2307-2105-2019.4.53 (дата звернення: 15.01.2022)
4. Квач Я., Грималюк А. Еволюція міжнародної торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 4. С.47-56
5. Давиденко Г. Теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю. *Інноваційна економіка*. 2020. № 9-10. С. 5-10. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/327> (дата звернення: 15.01.2022)
6. Платонова І. О. Експорт як чинник економічного зростання України в умовах міжнародної інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 24. Частина 3. С.37-41.
7. Федоришина Л. М. Дослідження тенденцій розвитку міжнародної інтернет-торгівлі та міжнародного поштового обміну. *Митна безпека*. 2018. Вип. 2. С. 218-232. URL: [https://doi.org/10.33244/2617-5959.1\(2\).2018.218-232](https://doi.org/10.33244/2617-5959.1(2).2018.218-232) (дата звернення: 15.01.2022)
8. Коробко А. В., Туль С.І. Діджиталізація міжнародної торгівлі: особливості та мегатренди. *Актуальні проблеми теорії та практики міжнародних економічних відносин в умовах глобальної трансформації* : матеріали наукової конференції студентів та молодих учених спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини (м. Полтава, 2 грудня 2020 р.) / за заг. ред. В. Ю. Стрілець. Полтава : ПУЕТ, 2020. С. 42-44.
9. Кирилов Ю.Є., Грановська В.Г., Крикунова В.М., Жосан Г.В., Бойко В.О. Цифрова економіка. Криптовалюти: навчальний посібник. Херсон:ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 228с.
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2022)
11. В Україні скоротилося негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами і послугами за 2020 рік. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=62f9ed2a-877b-4b62-92c8-e661f5ca5c14&title=VUkrainiSkorotilosiaNegativneSaldoZovnishnoiTorgivliTovaramiPoslugamiZa2020-Rik&isSpecial=true> (дата звернення: 15.01.2022)
12. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 році. URL: <https://me.gov.ua/old/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98-7fe59d004a2a&title=ZovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2020-Rotsi> (дата звернення: 15.01.2022)
13. Boiko V., Kwilinski A., Misiuk M., Boiko L. Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the

experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals-XXI*. 2019. Vol. 175. Is. 1-2. Pp. 68–72. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V175-12>

14. Kyrylov, Y., Hranovska, V., Boiko, V., Kwilinski, A., & Boiko, L. (2020). International Tourism Development in the Context of Increasing Globalization Risks: On the Example of Ukraine's Integration into the Global Tourism Industry. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(12), 303. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm13120303>

15. Kwilinski, A., Dzwigol, H., & Dementyev, V. (2019). Transnational Corporations as Entities of International Entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurship*, 23(SI4), 1-6.

16. Global aspects of national economy development in the conditions of transformational changes: collective monograph / L. O. Aleschenko, O. V. Averchev, V. O. Boiko, S. Yu. Bolila, L. V. Borovik, O. V. Cheremisin etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2021. 248 p.

17. Україна на чверть збільшила експорт у I півріччі 2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-na-chvert-zbilshila-eksport-u-i-pivrichchi-2021-roku> (дата звернення: 15.01.2022)

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.495758](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.495758)

JEL Classification: F0, F1, F2

THE PRESENT STATE OF THE INTERNATIONAL TRADE OF UKRAINE AS A MAIN FORM OF THE INTERNATIONAL BUSINESS

BOIKO Viktoriia

*Ph.D in Economics, Associate Professor,
Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business
and Foreign Languages,
Kherson State Agrarian and Economic University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8032-5731>*

BOIKO Liudmyla

*Ph.D. of Agricultural Sciences, Associate Professor,
Department of Economics and Finance,
Kherson State Agrarian and Economic University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3699-6906>*

Abstract. *The paper looks at the present state of the foreign trade of Ukraine which plays an important role in its economy. It analyzes the dynamics of external accounts for the past ten years. The study determines the share of products in Ukrainian export and the portion of products in the total import. It highlights the main trade partners of Ukraine and establishes their share in the foreign trade turnover of goods and services.*

Key words: *globalization, International business, International trade, balance, export, import, external accounts, foreign trade turnover.*

Under conditions of globalization International business has become a widespread phenomenon of the present world that historically emerged as a result of the development and intensification of the International division of labor and the formation of the global market. Being an area for exchange of goods and services, the global market is a precondition for emergence of International economic relations. The first historical form of them is International trade which is one of the most important components of foreign economic activities. The list of its types, namely, export and import of

goods, capital and labor is given in Article 4 of the Law of Ukraine «About foreign economic activity». Traditionally Ukraine is considered to be a country with large resource, intellectual and scientific-technical potential, but over the past ten years we have observed a negative balance of external accounts. Therefore, the priority task for Ukraine is to achieve an important strategic aim, namely, transfer from export of raw materials to export of finished goods that will considerably contribute to the state budget.

The purpose of the study is to examine the present state of International trade of

Ukraine as a main form of International business, analysis of external accounts and geographical structure of Ukraine's export and import.

Quarantine restrictions related to the global Covid-19 pandemic have had a negative impact on development of the global economy including International trade and Ukraine is not an exception. There is a fast change of focus from the internal market of Ukraine and the SIS to the western markets: the EU, the USA, and also Japan, Southern Korea, the countries of the Far East and others. Imported goods from China are replaced by local products. Entering new markets on the International online-marketplaces which are famous to the representatives of Ukrainian business, namely, Amazon Europe, and also entering new platforms such as Walmart and Etsy. Parallel development of services in International

logistic with a fast and high-quality system for delivering different products also has a positive impact on it.

Most countries had to change or reject usual terms of trade temporarily and choose a more moderate format of International trade. The leading world experts do not have a common opinion on the period of duration of the Covid 19 pandemic and its consequences for the global economy and International trade. However, everyone understands that only comprehensive policies of the countries will allow to cope with this crisis with the fewest losses. Therefore, if the world countries unite their efforts in solving global problems concerning foreign economic activities International economic relations, stabilization of the situation will occur much sooner.

References

1. The law of Ukraine «About foreign economic activity» №959-XII (1991, April 16). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian].
2. Rybak, I. & Babinska, O. (2020). Mistse Ukrainy v systemi mizhnarodnoi torhivli [The place of Ukraine in the system of International trade]. *ΛΟΓΟΣ. Mystetstvo naukovoi dumky - ΛΟΓΟΣ. The art of a scientific thought*, 9, 13-16. DOI: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.09.002> [in Ukrainian].
3. Alaverdian, L. M. & Romanenko, O.V. (2019). Suchasni realii ta perspektyvy rozvytku zovnishnoi torhivli Ukrainy z inshymy krainamy svitu [The present reality and prospects for development of International trade of Ukraine with other countries of the world]. *Efektivna ekonomika - Effective economics*, 4. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7005> DOI:10.32702/2307--2105-2019.4.53 [in Ukrainian].
4. Kvach, Ya. & Hrymaliuk, A. (2017). Evolutsiia mizhnarodnoi torhivli [Evolution of International trade]. *Zovnishnia polityka: ekonomika, finansy, pravo - Foreign policy: economics, finance, law*, 4, 47-56 [in Ukrainian].
5. Davydenko, H. (2020). Teoretychnyi aspekt vplyvu standartiv na mizhnarodnu torhivliu [Theoretical aspects of the impact of standards on International trade]. *Innovatsiina ekonomika - Innovative economics*, 9-10, 5-10. Retrieved from: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/327> [in Ukrainian].

6. Platonova, I. O. (2019). Eksport yak chynnyk ekonomichnoho zrostantia Ukrainy v umovakh mizhnarodnoi intehratsii [Export as a factor of economic growth of Ukraine under conditions of International integration]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu - Scientific bulletin of Uzhhorod National University*, 24, 37-41. [in Ukrainian].

7. Fedoryshyna, L.M. (2018). Doslidzhennia tendentsii rozvytku mizhnarodnoi internet-torhivli ta mizhnarodnoho poshtovoho obminu [Research on the tendencies of the development of International Internet-trade and International post exchange]. *Mytna bezpeka - Customs security*, 2, 218-232. DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-5959>. [in Ukrainian].

8. Korobko, A.V. & Tul, S.I. (2020). Didzhitalizatsiia mizhnarodnoi torhivli: osoblyvosti ta mehatrendy [Digitalization of International trade: specifics and megatrends]. *Aktualni problemy teorii ta praktyky mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v umovakh hlobalnoi transformatsii: materialy naukovoï konferentsii studentiv ta molodykh uchenykh spetsialnosti 292 Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny - Proceedings of the scientific conference of students and young scientists in the major 292 International economic relations: Topical problems of theory and practice of International economic relations under conditions of global transformation*. (pp. 42-44). Poltava: PUET. [in Ukrainian].

9. Kyrylov, Yu.Ye., Hranovska, V.H., Krykunova, V.M., Zhosan, H.V. & Boiko, V.O. (2020). *Tsyfrova ekonomika. Kryptovaliuty: navchalnyi posibnyk [Digital economics. Crypto currency: tutorial]*. Kherson: OLDI-PLUS. [in Ukrainian]

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. ukrstat.gov.ua. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

11. V Ukraini skorotylosia nehatyvne saldo zovnishnoi torhivli tovaramy I posluhamy za 2020 rik [In Ukraine there was a reduction in negative balance of foreign trade in goods and services in 2020]. me.gov.ua. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=62f9ed2a-877b-4b62-92c8e661f5ca5c14&title=VUkrainiSkorotilosiaNegativneSaldoZovnishnoiTorgivliTovaramiIPoslugamiZa2020-Rik&isSpecial=true> [in Ukrainian].

12. Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy ta posluhamy u 2020 [Foreign trade of Ukraine in goods and services in 2020]. me.gov.ua. Retrieved from: <https://me.gov.ua/old/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98-7fe59d004a2a&title=ZovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2020-Rotsi> [in Ukrainian].

13. Boiko, V., Kwilinski, A., Misiuk, M. & Boiko, L. (2019). Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals-XXI*, 175(1-2), 68–72. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V175-12>

14. Kyrylov, Y., Hranovska, V., Boiko, V., Kwilinski, A., & Boiko, L. (2020). International Tourism Development in the Context of Increasing Globalization Risks: On the Example of Ukraine's Integration into the Global Tourism Industry. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(12), 303. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm13120303>

15. Kwilinski, A., Dzwigol, H., & Dementyev, V. (2019). Transnational Corporations as Entities of International Entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurship*, 23(SI4), 1-6.

16. Aleschenko, L. O., Averchev, O. V., Boiko, V. O., Bolila, S. Yu., Borovik, L. V., Cheremisin, O. V. etc. (2021). *Global aspects of national economy development in the conditions of transformational changes: collective monograph*. Lviv-Toruń : Liha-Pres.

17. Ukraina na chvert zbilshyla eksport u I pivrichchi 2021 roku [Ukraine increased export by a quarter in the first half of 2021]. [kmu.gov.ua](https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-na-chvert-zbilshila-eksport-u-i-pivrichchi-2021-roku). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-na-chvert-zbilshila-eksport-u-i-pivrichchi-2021-roku> [in Ukrainian].

УДК 339.97: 339.9

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО

ЛИТВИН Олена Євгенівна

*к.е.н., доцент кафедри кібербезпеки,
цифрової та міжнародної економіки
Навчально-наукового інституту
економічних та соціальних відносин,
Університет банківської справи
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3437-2067>*

РОМАНЕНКО Владислав Сергійович

*бакалаврант Навчально-наукового
інституту економічних та соціальних відносин,
Університет банківської справи*

Анотація. *Виявлено передумови та проблеми процесу інтеграції України у світове господарство. Серед основних передумов визначено географічне розташування країни, значна її мінерально-сировинна база, яка здатна за багатьма позиціями сформувати потужний експортний потенціал, особливо в аграрному секторі. Доведено, що використання і нарощування цього потенціалу стримується обмеженістю інвестицій. Проведений аналіз товарообігу показав, що останнім часом в Україні збільшуються обсяги зовнішньої торгівлі як товарами, так і послугами. Проте, зниження індексу товарності економіки України свідчить про зменшення її участі в міжнародному поділі праці. Обґрунтовано перспективні напрями інтеграції та комплекс заходів для подальшого посилення позицій України в глобальному господарстві.*

Ключові слова: *інтеграція, глобальне господарство, торгівля, експорт, імпорт.*

Аннотация. *Выявлены предпосылки и проблемы процесса интеграции в мировое хозяйство. Среди основных предпосылок определено географическое расположение страны, значительна ее минерально-сырьевая база, способная по многим позициям сформировать мощный экспортный потенциал, особенно в аграрном секторе. Доказано, что использование и наращивание этого потенциала сдерживается ограниченностью инвестиций. Проведенный анализ товарооборота показал, что в последнее время в Украине увеличивается объем внешней торговли как товарами, так и услугами. Однако снижение индекса товарности экономики Украины свидетельствует об уменьшении ее участия в международном разделении труда. Обоснованы перспективные направления интеграции и комплекс мер по дальнейшему усилению позиций Украины в глобальном хозяйстве.*

Ключевые слова: *интеграция, глобальное хозяйство, торговля, экспорт, импорт.*

Постановка проблеми. Одним із найголовніших завдань сучасного розвитку національної економіки є формування позиції України в системі світогосподарських зв'язків. Сучасному етапу глобалізації та економічної інтеграції притаманні невизначеність та альтернативність, а отже, Україна має розробити та впровадити національну модель входження в інтеграційні об'єднання за умови самостійного визначення оптимальних векторів і пріоритетів міжнародної інтеграції.

Тому, на сучасному етапі зовнішня та регіональна політика держави, а також стратегія зовнішньоекономічної діяльності українських суб'єктів господарювання мають бути спрямовані на посилення позицій України в системі міжнародного поділу праці, підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств та розширення ринків збуту, покращення структури експорту та досягнення стійкого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням зовнішньоекономічної діяльності українських суб'єктів господарювання присвячено наукові публікації низки вітчизняних вчених-економістів, зокрема: С. Сіденко, О. Кухарчик, К. Сушко, О. Чернова, Н. Патика тощо. Їх напрацювання становлять вагомий внесок у формування теоретико-методологічних та концептуальних засад сучасного розвитку національної економіки України в системі світогосподарських зв'язків. Проте розгляд перспективних напрямів інтеграції економіки України у глобальне господарство досі не набув достатнього втілення у вітчизняній науковій літературі. Це визначає необхідність подальших досліджень у даній сфері.

Метою статті є дослідження основних проблем процесу інтеграції України у світове господарство та виокремлення перспективних напрямів його покращення.

Виклад основних результатів дослідження. Відповідно, для рівноправної участі країни у глобалізаційних процесах необхідно розробити та імплементувати ряд заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку [1]. Проте, однією з найважливіших властивостей політики інтеграції будь-якої країни є те, що вона не обмежується виключно зовнішньополітичними цілями й механізмами міжнародної взаємодії.

Інтеграція – це переважно внутрішньополітичний процес, що охоплює значний обсяг завдань із трансформації багатьох базових структур суспільства, її економіки, соціальної та гуманітарної сфер, державно-правової системи. І хоча інтеграція є іманентно політичним процесом, скеровуваним державами, вона може бути успішною виключно в разі розгортання взаємодії на різних рівнях суспільної організації, на основі принципу багаторівневого управління та мережевої взаємодії різних соціальних груп.

Це означає, що, на відміну від класичних політологічних підходів, які ґрунтуються на пріоритеті міжурядової взаємодії у міжнародних відносинах, складний за своєю структурою інтеграційний процес залучає до активної участі багатьох недержавних акторів. Він може бути ефективним лише за умови достатньої інституційної сумісності країн-учасниць. Отже, політика адаптації суспільних інститутів є головною передумовою прогресу інтеграційного процесу [2].

Головною метою національної програми адаптації має стати налагодження конструктивного діалогу влади та бізнесу шляхом: 1) розробки стимулюючих заходів (податкових, інвестиційних) модернізації вітчизняного виробничого комплексу; забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних виробників; 2) забезпечення поступової лібералізації ринку, що передбачить для українського виробника можливості застосовувати перехідний період та захисні механізми, які не будуть суперечити умовам створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС тощо [3].

Водночас, слід взяти до уваги й питання впливу процесів економічної інтеграції на рівень домогосподарств і громадських спільнот, які сприяють формуванню багаторівневих систем участі в інтеграційному процесі, ведуть до утворення європейських мережових структур як важливого механізму поглиблення розвитку інтеграції.

За цих умов процес інтеграції перестає бути виключно регіональним економічним процесом. Він дедалі більше виступає як процес європеїзації усіх аспектів життя й поведінки в суспільстві. При цьому необхідною стає система розгалужених неформальних механізмів, які спираються на норми моралі та етики взаємних стосунків, на традиції та звичаї, стереотипи суспільної думки, поширені форми добровільної взаємодії. Тобто перебіг процесів європейської інтеграції та розвитку окремих їх учасників починає істотно залежати від еволюції інститутів, зумовленої культурними засадами суспільства, його панівними ментально-ціннісними символами та орієнтирами.

Процес інтеграції для домогосподарств і громадських спільнот виступає як спосіб колективної реалізації ідеальних уявлень про своє майбутнє відповідно до панівних в Європі соціальних стандартів.

У сучасних умовах в країнах з розвиненою економікою соціальні стандарти є досить високими, а низка країн реалізує модель держави загального добробуту. Основною складовою соціальної моделі є соціальна політика, яка спрямована на розвиток людини, що є основною продуктивною силою суспільства, носієм знань, вмінь, кваліфікації, інтелектуального капіталу, цінностей, які відіграють першочергову роль у соціально-економічному розвитку країни.

Практичними механізмами реалізації концепції держави загального добробуту є політика на ринку праці, доступ до системи освіти і охорони здоров'я, політика доходів. Отже, у комплексі складних проблем, які постають перед Україною і мають бути вирішені – послідовне впровадження принципів соціальної ринкової економіки, яка характеризується розвиненими ринковими відносинами, високим рівнем економічного розвитку, політичною демократією, незалежними від уряду профспілками і об'єднаннями підприємців, гарантованим доступом до системи освіти та охорони здоров'я, розвиненою системою соціального захисту. Тобто Україні доведеться пройти тривалий шлях створення ринкових інститутів, які забезпечать розвиток потенціалу громадянського суспільства, свободу вибору, відповідний рівень життєвих стандартів, соціальної та індивідуальної відповідальності всіх громадян за майбутнє країни [4]. У цьому напрям-

ку необхідно подолати розрив за багатьма параметрами.

Першочерговим завданням є запровадження реформ у соціальній сфері, що забезпечить економічне зростання і міжнародну конкурентоспроможність. Саме стан людського капіталу буде визначальним для забезпечення економічного розвитку і конкурентоспроможності. Потребує невідкладного реформування політика оплати праці. При цьому важливо, щоб зростання заробітної плати відбувалося в контексті макроекономічних реформ, внаслідок створення нових робочих місць у високотехнологічних галузях та економічного зростання. Не менш важливими завданнями є забезпечення добробуту громадян похилого віку через систему пенсійного забезпечення, скорочення бідності, посилення соціальної єдності тощо.

Таким чином, при визначенні суперечливого впливу процесів економічної інтеграції на рівень домогосподарств і громадських спільнот зазначимо, що ціннісний і культурно-смісловий вибір будується навколо визнання первинної ролі людини в суспільному розвитку – у всьому складному комплексі її природних та формалізованих прав, устремлінь, почуттів і соціальної відповідальності за свої дії. Саме процес формування громадянських прав і цінностей, свободи, солідарності та безпеки визначає основний вектор суспільної модернізації країни у процесі європейської інтеграції.

Отже, на нашу думку, перспективними напрямками інтеграції економіки України в глобальне господарство є:

- здійснення модернізації ключових експортно-орієнтованих галузей вітчизняної економіки;

- створення ТНК, діяльність яких відкрила б для економіки України нові можливості для інтеграції у світовий поділ виробництва, сприяла б збільшенню конкурентоспроможності на світовому ринку;

- вироблення механізму зовнішньоекономічних зв'язків на загальнодержавному рівні шляхом трансформації інституційних засад функціонування суспільства та його економіки для створення цивілізованих норм і правил здійснення суспільно-економічної діяльності;

- розробка заходів державної підтримки багатовекторної експортної експансії української продукції на світовий ринок;

- врахування міжнародного досвіду, посилення практики застосування антидемпінгових та спеціальних заходів з питань торговельного захисту вітчизняного виробника;

- вдосконалення програми співпраці з іншими країнами, а також практики використання інструментів договірної врегулювання питань здійснення зовнішньої торгівлі, зменшення протекціоністських заходів між країнами (мити, квоти);

- трансформація інтеграційних процесів на рівні підприємств для максимального полегшення взаємодії підприємницьких структур на різних рівнях і в різних регіонах, створення нового формату суспільної інтеграції;

- трансформація системи формування й розвитку людини не лише в розрізі поняття «людський капітал» (освіта, охорона здоров'я), але й насамперед її культурно-ціннісного виміру, який будується навколо визнання первинної ролі людини в суспільному розвитку, тобто в усьому складному комплексі її природних і форма-

лізованих прав, устремлінь, почуттів і соціальної відповідальності за свої дії.

Досягнення економічного та соціального відродження України значною мірою пов'язане з її інтеграцією в міжнародну економічну систему, з активною та зростаючою участю в міжнародному поділі праці, з ефективним використанням його переваг і вигод.

Україна має низку передумов, сприятливих для посилення міжнародних економічних зв'язків. Однією із них є географічне розташування країни, зокрема більш як 2590-кілометровий кордон з країнами Центральної та Західної Європи. Таке розташування обумовлює значний експортний і транзитний потенціал України, оскільки країни, з якими вона межує, є потенційними ринками збуту для української продукції [5].

Україна розташована на перетині «трьох частин світу» (Європа, Азія, Північна Африка), через її територію проходять транзитні шляхи сполучення, які з'єднують країни Азії, Західної та Центральної Європи. Україна має систему транзитних коридорів, зокрема залізниць, які входять до шести коридорів Організації співробітництва залізних доріг.

Ефективне функціонування транспортної системи могло б приносити значні прибутки за умови вирішення низки проблем у цій сфері:

- невідповідність транспортної системи України світовим стандартам, а також вимогам ЄС;
- повільні темпи й масштаби розбудови транспортної інфраструктури порівняно з країнами ЄС та Східної Азії;
- дефіцит належного сервісу (неналежний інформаційний супровід

перевезень, тривалі контрольні процедури під час перетину кордону), низька швидкість перевезень та ін. [6].

Головною проблемою розвитку міжнародних транспортних коридорів залишається відсутність і неспроможність залучення інвестицій. На сьогодні в Україні не створено належних умов для залучення іноземних інвесторів, без допомоги яких неможливо вирішити таку глобальну проблему.

Однією з передумов для включення України в систему світогосподарських зв'язків є її ресурсний потенціал. Із 120 видів корисних копалин, які сьогодні використовує людство, в надрах України виявлено прояви 117 видів на майже 20 тис. родовищ, з яких промислового значення мають понад 9 тисяч. Станом на 1.01.2020 р. розроблялось понад 3 тисячі родовищ, де видобувалось 97 видів мінеральної сировини [7]. За обсягами запасів залізних руд Україна посідає друге місце у світі серед 94 країн, у яких розвідані такі запаси (рис. 1).

Добування залізних руд здійснюють 52 країни світу, з них 13 країн-лідерів забезпечують близько 99% загального видобутку. Україна в цьому списку посідає 6 місце після Китаю, Австралії, Бразилії, Індії та Російської Федерації. Проте за відсутності інвестицій власним видобутком не задовольняються навіть внутрішні потреби країни [7].

Основними перевагами України на світовому енергетичному ринку є достатні запаси вугілля та складових ядерного палива, зокрема урану; надлишкові потужності для транспортування газу, нафти та експорту електроенергії; високопрофесійний кадровий потенціал.

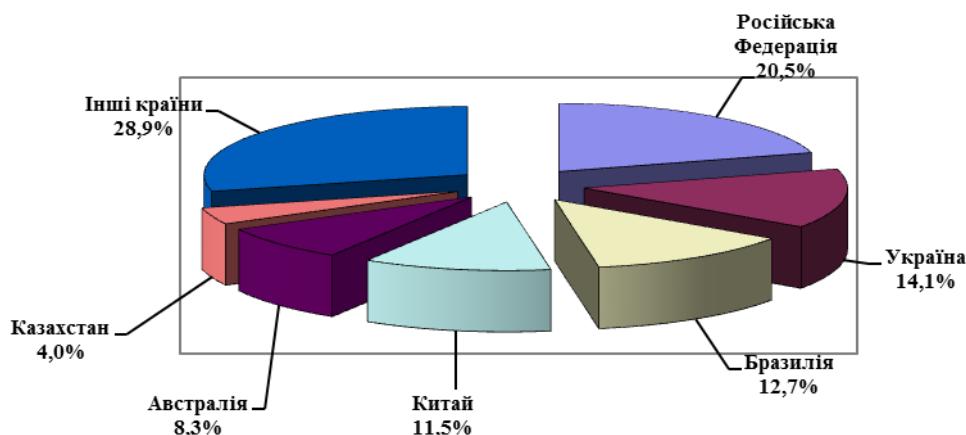

Рис. 1. Розподіл основних запасів залізних руд у світі, %
Джерело: побудовано за даними [8]

Разом із тим, слід назвати і слабкі сторони України на цьому ринку: обмеженість власних розвіданих ресурсів природного газу та нафти; відсутність диверсифікації джерел постачання енергетичних продуктів; високе техногенне навантаження на довкілля; незадовільний технічний стан основних фондів суб'єктів господарювання.

Україна має також потужний експортний потенціал в аграрному секторі економіки, її землі (понад 40 млн. га сільськогосподарських угідь) характеризуються високою природною родючістю. На сьогодні з України екпортується сільськогосподарська продукція та продовольство у 190 країн світу. Основна експортна продукція сільськогосподарства – це кукурудза, пшениця, ріпак, соєві боби, ячмінь, яйця, мед. В структурі сільськогосподарського експорту найбільшим ринком для України є країни Азії (43,3%), друге місце посідають країни ЄС (32,6%), третє – країни Африки (14,0%) [9].

Пріоритетним напрямом збільшення частки торгівлі на європейському аграрному ринку є зона вільної торгівлі

з ЄС. Проте чинником, що стимулює зростання обсягів експорту сільськогосподарської продукції з України до країн ЄС, є потенційна неспроможність більшості вітчизняних виробників задовольнити технічні, санітарні, фітосанітарні умови для експорту. Основними експортними товарами України є прокат чорних металів, зернові культури, машини, обладнання та механізми, соняшникова олія, залізна та марганцева руди, готові харчові продукти, продукти неорганічної хімії, деревина та вироби з неї.

За даними Державної служби статистики України, 2020 р. обсяг експорту становив 49.2 млрд. дол., що на 1.7% менше порівняно з 2019 р. Країнами-найбільшими торговими партнерами були Європейський Союз, Китай, РФ та Білорусь. Інші країни займали другу за розміром після ЄС частку (29%), і переважно були представлені азійськими країнами (Туреччина, Індія, Пакистан) [10].

З роками важливішим стає експорт продовольчих товарів, так в 2020 р. частка харчових продуктів становила 45%, а частка сировини рослинного й

тваринного походження дорівнювала 38.5%. У рослинній продукції найбільшими компонентами є зернові та олійні культури. Наступними за розміром частки в 2020 р. були метали – 18.4%, частка інших товарні групи – мінеральні продукти, продукція хімічної, деревообробної та легкої промисловості, машинобудування й виробництва електричної та електронної техніки та інші продукти знаходиться в діапазоні від 10 до 13%. Така значна частка продовольчої сировини (у 2012 р. вона становила 26%) означає критичну необхідність перегляду композиції товарів у індикаторі умов зовнішньої торгівлі, зокрема, щодо цін на сировинні сільськогосподарські товари.

У 2020 р. імпорт за даними ДССУ становив 54.1 млрд. дол., що на 11% менше порівняно з 2019 р. (таким чином, товарне сальдо становило 4.9 млрд. дол.). Основними країнами-імпортерами були Європейський Союз (частка - 40.6%), Китай (15.4%), РФ та Білорусь (13.7%), США (5.5%), Туреччина (4.5%), частка інших країн становить 20.3%. У підсумку, основними країнами (сукупність країн) для експорту та імпорту є ЄС, Китай, РФ та Білорусь [10].

Важливими є інші азійські країни, насамперед, Туреччина, відчутну частку в торгівлі займає й США. Таким чином, попередньо обрана сукупність країн для побудови індикаторів зовнішнього попиту, інфляції зберігається, однак, очевидно, що слід розглянути можливість розширення азійськими країнами – Туреччина, Індія, Пакистан, оскільки їх зв'язок з Китаєм або США є занадто слабким, що використовувати останні країни як проксі для показників країн Азії.

Імпорт продовольства становить

близько 12%, мінеральних продуктів (переважно нафта) – 15%, продукція хімічної, деревообробної та легкої промисловості близько 30% (значна частка добрив) та майже 37% машин та іншої техніки [10]. Таким чином, вагома частка добрив, для виробництва яких використовується природний газ, означає необхідність надання значної ваги саме останньому в умовах торгівлі. Інша структура підтверджує можливість використання імпортованої інфляції як внутрішньої інфляції країн-торгових партнерів.

Поточна версія моделі містить 4 країни (сукупність країн) та наступні ваги в загальному індикаторі: ЄС (55%), Китай (20%), Росія (15%) та США (20%). Роль РФ та Білорусі в експорті знизилася і в 2020 р., тому цілком можливим є зменшення коефіцієнта для РФ до 10% та перерозподіл її частки до інших країн. Таким чином, нові ваги становитимуть ЄС – 58%, Китай – 21%, Росія – 10% та США – 11%.

Орієнтуючись на ваги сировинних товарів у зовнішній торгівлі для 2018-2020 рр., можна визначити наступні коефіцієнти для індикатора умов торгівлі: Зернові (20%), Олійні (4%), Чорні метали (16%), Нафта та нафтопродукти (10%), Природний газ (з урахуванням добрив) (4%). Таким чином, умови торгівлі оновлюватимуться з наступними коефіцієнтами (перезважені значення вище, сума рівна 100): 50% зернові, олійні – 10% та чорні метали 40%; нафта та нафтопродукти – 72%, природний газ – 28% [10].

Ваги в імпортованій інфляції можуть бути оновленими відповідно до географічної структури за винятком сировинних енергетичних товарів (зниження частки РФ та Білорусі а та-

кож ЄС), відповідно, частка ЄС становитиме 34%, Китаю – 25%, РФ та Білорусі – 6%, США (проксі світової інфляції) – 35%.

У 2021 р. зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами зі 168 країн світу. Основною причиною збільшення товарообігу України протягом 9 місяців 2021 р. на 35,3% проти аналогічного періоду 2020 р. є зростання світових цін на провідні товарні позиції українського експорту. При цьому зростання по експорту (на 38,2 %) було більшим за зростання по імпорту (на 32,6 %). Водночас, тенденція до покращення ситуації у сфері зовнішньої торгівлі не є стійкою, про що свідчить зниження фізичних обсягів експорту основних товарів на 0,4% [10].

Показник скорочення фізичних обсягів зовнішньої торгівлі товарами України дисонує з прогнозованим СОТ зростанням світової торгівлі товарами за підсумками 2021 р. у розмірі 10,8 %. У порівнянні з аналогічним періодом 2019 р. товарообіг зріс на 23,2 %, що свідчить про вихід з «шокового» етапу кризи у сфері зовнішньої торгівлі, обумовленої пандемією коронавірусу. На відміну від попередніх років, коли зростання товарообігу призводило до збільшення негативного сальдо торгівлі товарами, за підсумками трьох кварталів 2021 р. зростання товарообігу відбувається на тлі зменшення негативного сальдо.

За підсумками 9 місяців 2021 р. вартісні обсяги зовнішньої торгівлі товарами України зросли на 25,8 млрд дол. США (або на 35,3 %) у порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. При цьому зростання по експорту (на 38,2 %) було більшим за зростання по імпорту (на 32,6 %) (рис. 1, 2). Така

ситуація призвела до часткового зменшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Якщо негативне сальдо за підсумками трьох кварталів 2020 р. становило 3,1 млрд дол. США, то за підсумками аналогічного періоду 2021 р. воно склало 2,1 млрд дол. США. Така динаміка відрізняється від попередніх років, коли нарощування товарообігу призводило до збільшення показника негативного сальдо.

Значні обсяги зростання товарообігу у 2021 р. обумовлені ефектом бази рівняння. Адже в 2020 р. запровадження пов'язаних з пандемією обмежень більшістю країн призвело до скорочення торговельних операцій [11]. У цьому контексті важливим є те, що за підсумками трьох кварталів 2021 р. у порівнянні до трьох кварталів 2019 р. товарообіг зріс на 23,2 %, що свідчить про подолання у сфері зовнішньої торгівлі товарами наслідків кризи, обумовленої пандемією коронавірусу [12].

Формування негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами за останні п'ять років відбувалося під впливом низки чинників, серед яких основними слід вважати такі: значна питома вага нафти й газу в імпорті та тенденція підвищення їх вартості; посилення конкуренції на зовнішніх ринках; висока частка в експорті України таких чутливих до цінової кон'юнктури галузей як металургія та хімічна промисловість; невідповідність української продукції міжнародним стандартам; відсутність належних механізмів фінансової підтримки експортерів; недостатня інформаційна підтримка вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках.

Найменування	2020												2021											
	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт	лист	груд	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт*	лист*	
УСЬОГО	3793	3602	3863	3621	3186	3038	3354	3868	3776	4225	4315	4502	3559	4097	4826	4909	5157	4894	5187	5955	5997	5869	6278	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	1,8	1,2	-3,0	-3,7	-23,7	-6,9	-15,4	-2,1	1,5	0,2	9,4	17,6	-6,2	13,7	24,9	35,6	61,9	61,1	54,7	54,0	58,8	38,9	45,5	
<i>у тому числі:</i>																								
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	1981	1735	1923	1822	1590	1199	1439	1975	1788	2120	2393	2196	1499	1829	1858	1987	2041	1586	1681	2512	2846	3032	3516	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	14,3	0,6	2,2	6,6	-13,4	-5,1	-16,2	3,1	-2,6	-6,7	11,3	5,3	-24,3	5,4	-3,4	9,0	28,4	32,3	16,9	27,2	59,2	43,0	46,9	
Мінеральні продукти	371	362	406	427	300	383	357	386	436	463	465	607	559	629	710	760	863	866	867	854	557	452	394	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	18,0	14,1	3,5	12,1	-35,6	3,6	-21,4	-20,4	24,3	61,6	64,6	98,9	50,8	73,9	74,8	77,9	187,6	125,9	142,8	121,1	27,7	-2,2	-15,1	
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	144	144	183	178	151	222	237	183	209	217	218	222	150	171	206	247	236	288	282	359	267	280	308	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	24,9	-2,5	16,6	-2,4	-18,4	18,6	24,8	-1,8	4,3	1,1	-1,2	19,8	4,6	19,3	12,5	38,8	56,6	29,7	19,1	96,6	27,8	28,9	41,7	
Деревина та вироби з неї	130	139	144	125	132	149	165	148	163	163	154	146	141	163	201	208	201	229	265	227	240	210	215	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-8,1	-7,8	-11,8	-19,6	-25,6	3,9	2,2	3,6	16,8	9,2	10,8	27,4	8,3	17,2	40,1	66,6	52,1	53,3	59,9	53,1	46,9	28,6	39,9	
Промислові вироби	52	64	64	45	48	61	70	62	69	65	64	58	55	66	80	83	75	84	89	81	91	81	85	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	9,5	17,4	1,8	-24,2	-20,7	6,7	7,3	1,0	18,9	3,6	6,3	21,2	5,7	3,6	26,6	84,7	55,3	37,3	27,1	32,0	31,7	23,9	32,7	
Чорні й кольорові метали та вироби з них	782	774	754	723	684	691	718	715	687	759	666	829	846	880	1300	1192	1330	1380	1566	1525	1552	1374	1267	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-26,3	-2,0	-13,0	-17,6	-32,1	-18,8	-23,8	-7,6	-5,1	-3,0	-2,6	30,6	8,1	13,7	72,4	64,8	94,5	99,7	118,0	113,1	125,9	80,9	90,3	
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	246	287	292	258	230	261	287	306	296	332	262	333	238	259	347	318	293	329	322	291	323	297	377	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	29,3	20,1	-13,5	-8,3	-15,3	-5,1	-11,4	14,2	3,6	1,9	-8,8	-3,0	-3,2	-9,7	19,0	23,5	27,7	26,0	12,3	-4,9	9,3	-10,3	44,1	
Різне (з урахуванням неформальної торгівлі)	88	98	98	42	51	71	81	92	129	105	94	111	71	99	123	114	117	132	115	106	122	143	114	

* Попередні дані

Примітка:

1. Дані з 2014 року наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Рис. 1 Динаміка товарної структури експорту (відповідно до КПБ), млн дол США

Джерело: побудовано за даними [13]

Найменування	2020												2021											
	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт	лист	груд	січ	лют	бер	квіт	трав	черв	лип	серп	вер	жовт*	лист*	
УСЬОГО	3982	4409	4606	3317	3261	3836	4330	4292	4467	4744	5076	5601	3955	4600	5719	5057	4969	5247	5980	6118	6490	6497	7493	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-0,5	-5,9	-4,6	-30,3	-35,6	-16,8	-21,7	-18,6	-15,6	-18,7	-1,4	5,1	-0,7	4,3	24,2	52,5	52,4	36,8	38,1	42,5	45,3	37,0	47,6	
<i>у тому числі:</i>																								
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	502	557	621	464	410	463	475	470	500	604	643	756	480	615	780	611	581	537	551	587	609	657	785	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	16,1	15,7	21,0	2,2	-0,8	34,7	15,2	21,7	14,2	11,2	9,7	9,0	-4,3	10,4	25,8	31,7	41,7	15,9	16,0	24,9	21,8	8,7	22,1	
Мінеральні продукти	884	781	723	585	506	491	585	545	581	629	816	771	1001	767	768	816	709	835	1210	1366	1550	1488	1819	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-1,5	-10,4	-15,8	-44,0	-56,9	-54,5	-50,8	-51,9	-52,7	-51,0	-16,3	-14,6	13,2	-1,7	6,2	39,5	40,0	69,9	107,0	150,6	167,0	136,5	122,9	
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	722	921	1134	822	612	780	886	871	893	931	986	1111	756	1002	1278	1132	1028	1074	1189	1276	1315	1283	1475	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-4,4	0,0	2,2	-17,8	-33,5	-4,3	-6,3	-4,1	2,8	3,4	22,4	20,6	4,7	8,8	12,7	37,7	68,1	37,6	34,2	46,6	47,2	37,8	49,6	
Деревина та вироби з неї	83	97	103	77	78	90	106	106	122	144	157	184	80	95	117	116	122	129	125	128	132	135	149	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-8,6	0,4	0,8	-26,9	-31,4	-10,6	-5,3	3,1	16,5	28,6	50,7	71,1	-4,1	-1,5	13,8	49,7	56,8	43,1	17,4	21,4	7,9	-5,9	-5,1	
Промислові вироби	246	305	238	153	168	217	257	295	313	299	251	266	183	295	334	221	278	277	320	353	384	360	313	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	48,8	33,6	-6,7	-23,0	-24,7	4,0	-16,2	-10,2	-8,8	-5,7	-3,2	-2,7	-25,6	-3,1	40,3	44,3	65,7	28,0	24,3	19,8	22,7	20,4	24,7	
Чорні й кольорові метали та вироби з них	203	230	250	200	212	244	273	269	286	300	267	274	197	240	300	302	323	351	381	422	422	409	446	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-6,1	-10,9	-8,4	-36,7	-33,9	-10,7	-23,0	-14,5	-9,2	-9,5	-2,7	2,5	-2,8	4,3	20,1	50,8	52,6	44,1	39,7	56,8	47,4	36,2	66,8	
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	1186	1326	1354	935	1157	1379	1563	1550	1569	1631	1750	2008	1136	1366	1935	1710	1746	1862	1989	1777	1846	1889	2229	
Зміна до відповідного періоду минулого року, %	-0,1	-12,5	-2,3	-28,4	-25,2	-6,3	-16,7	-12,7	-6,3	-18,0	-3,6	10,5	-4,3	3,1	42,9	82,9	50,8	35,0	27,3	14,6	17,6	15,8	27,4	
Різне (з урахуванням неформальної торгівлі)	155	193	183	80	118	171	185	186	203	206	206	231	122	219	206	148	182	182	214	208	232	276	277	

* Попередні дані

Примітка:

1. Дані з 2014 року наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Рис. 2 Динаміка товарної структури імпорту (відповідно до КПБ), млн дол США

Джерело: побудовано за даними [13]

Регіони	ЕКСПОРТ					ІМПОРТ					ТОВАРОБОРОТ					САЛЬДО	
	січ-лист 2020		січ-лист 2021*			січ-лист 2020		січ-лист 2021*			січ-лист 2020		січ-лист 2021*			січ-лист 2020	січ-лист 2021*
	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	% до загального обсягу	млн дол. США	% до загального обсягу	у % до відповідного періоду минулого року	млн дол. США	
УСЬОГО	40641	100,0	56728	100,0	139,6	46320	100,0	62125	100,0	134,1	86961	100,0	118853	100,0	136,7	-5679	-5397
Європа	13891	34,2	22137	39,0	159,4	20460	44,2	27223	43,8	133,1	34351	39,5	49360	41,5	143,7	-6569	-5086
Азія	16424	40,4	20382	35,9	124,1	12754	27,5	16611	26,7	130,2	29178	33,6	36993	31,1	126,8	3670	3771
Америка	1305	3,2	2900	5,1	222,2	3519	7,6	3976	6,4	113,0	4824	5,5	6876	5,8	142,5	-2214	-1076
у т.ч. США	858	2,1	1415	2,5	164,9	2652	5,7	2866	4,6	108,1	3510	4,0	4281	3,6	122,0	-1794	-1451
Африка	3765	9,3	4958	8,7	131,7	521	1,1	761	1,2	146,1	4286	4,9	5719	4,8	133,4	3244	4197
Австралія і Океанія	48	0,12	69	0,12	143,3	41	0,09	81	0,13	196,7	90	0,10	150	0,13	167,9	7	-12
Довідково:																	
Країни ЄС	13062	32,1	20792	36,7	159,2	18729	40,4	23571	37,9	125,9	31791	36,6	44363	37,3	139,5	-5667	-2779
Країни СНД	5062	12,5	6095	10,7	120,4	7761	16,8	11822	19,0	152,3	12823	14,7	17917	15,1	139,7	-2699	-5727
у т.ч. Російська Федерація	2008	4,9	2488	4,4	123,9	3899	8,4	5286	8,5	135,6	5907	6,8	7775	6,5	131,6	-1892	-2798

* Попередні дані

Примітка:

1. Дані з 2014 року наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. □

2. В даний час до складу ЄС входить 27 країн. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії вийшла з ЄС 31 січня 2020.

Рис. 3 Розподіл зовнішньої торгівлі товарами за географічними регіонами (відповідно до КПБб)

Джерело: побудовано за даними [13]

Для кардинального розв'язання проблеми зменшення дефіциту сальдо зовнішньої торгівлі товарами слід розробити і впровадити комплексні заходи, які, зокрема, мають передбачати [14]:

- прискорення процесу гармонізації українських стандартів з відповідними міжнародними стандартами і стандартами ЄС;

- розробка заходів заохочення виробництва та експорту аграрної продукції і продовольчих товарів шляхом удосконалення маркетингу, інфраструктури транспортування і зберігання, налагодження сертифікації продукції, гармонізованої зі стандартами і нормами ЄС;

- розробка довгострокової програми імпортозаміщення, орієнтованої на створення нових видів сучасної високо- і середньотехнологічної продукції, які не поступалися б іноземним аналогам.

Важливою складовою зовнішньоекономічних зв'язків України могло б стати транскордонне співробітництво з країнами Східної Європи. Ще у

2004 р. було прийнято Закон України «Про транскордонне співробітництво», на державному кордоні України створено дев'ять єврорегіонів. Вони мали стати організаційними формами співробітництва з адміністративно-територіальними одиницями європейських держав і до їх функціонування було залучено дев'ять областей України: Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Сумську, Одеську, Чернівецьку, Чернігівську та Харківську. Однак ця сфера міжнародної діяльності України характеризується невисокою ефективністю.

Важливим показником стану економіки країни та її можливості інтеграції в світове господарство є визначення її міжнародного економічного рейтингу [15]. У міжнародній практиці використовуються різноманітні рейтинги та індекси. Одним із основних є рейтинг країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності. Україна 2019 р., порівняно з 2018 р., втратила дві позиції в Індексі глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвіт-

нього економічного форуму (ВЕФ) й опустилася на 85-те місце зі 141 країни.

Відмітимо, що останнім часом показники України у всіх світових рейтингах погіршуються. Це пояснюється невирішеними внутрішніми та зовнішніми проблемами розвитку економіки, а також політичними проблемами в країні [16].

Для підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності України необхідно здійснювати поступові кроки в напрямі адаптації національної економіки до змін світових глобалізаційних та інтеграційних процесів. Основні зусилля держави, на наш погляд, необхідно спрямувати на формування сприятливого бізнес-середовища, яке дасть змогу реалізувати наявний ресурсний та людський потенціал і стане передумовою для поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності України та її активного включення у світове господарство.

Коротко зупинимось на результатах виконання Україною Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Загалом Угода передбачає інтеграцію України до ринку ЄС у 14 секторах, на виконання Україною необхідних умов відведено 8 років (2016-2023 рр.). У 2017 р. Україна виконала 41% завдань, запланованих на цей рік, у 2019 р. – 52%.

Найбільшого прогресу досягнуто в таких напрямках, як підприємництво (89%), сільське господарство (86%), зменшення технічних бар'єрів у торгівлі (70%), соціальна політика та трудові відносини (70%). Найменш вдало відбувається виконання зобов'язань в

таких напрямках як освіта, навчання та молодь (13%), транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги (15%), державні закупівлі (16%), навколишнє природне середовище та цивільний захист (22%) [17].

Висновки. Отже, на нашу думку, основними передумовами міжнародної економічної інтеграції України є її географічне розташування. Україна має досить вагому мінерально-сировинну базу та сировинну базу аграрного сектору, яка здатна за багатьма позиціями сформувати певні експортні ресурси. Проте розвиток цих ресурсів стримується обмеженістю інвестицій, як внутрішніх, так і іноземних. Останнім часом в Україні збільшуються обсяги зовнішньої торгівлі як товарами, так і послугами. Разом із тим, проблемою є наявність від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі, яке має тенденцію до зростання, що призводить до погіршення платіжного балансу. Зниження індексу товарності економіки України свідчить про зменшення її участі в міжнародному поділі праці.

За останні роки Україною зроблено низку кроків у напрямі відкритості для зовнішнього світу, проте процес становлення національного зовнішньоекономічного механізму є суперечливим і проблематичним. Нагальною потребою стає пошук оптимальних форм державного регулювання зовнішньоекономічного процесу, запровадження такого механізму, який би відповідав сучасним вимогам міжнародної економічної взаємодії.

Список використаної літератури

1. Литвин О. Україна в системі міжнародних економічних відносин в умовах інституціоналізації та глобальної конвергенції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2019. Вип. 1(49). С. 36-40.
2. Сіденко В.Р. Імплементация угоди про асоціацію України з ЄС крізь призму розвитку неформальних суспільних інститутів. *Стратегічна панорама*. 2018. № 1. С. 37.
3. Литвин О.Є., Сергієнко Е.В. Перспективи розвитку та проблеми експортно-імпортової діяльності українських підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 10 (221). С. 18-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2019_10_4. (дата звернення: 24.12.2021) DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3564219>
4. Сіденко С.В. Євроінтеграційна стратегія України: соціальний вимір. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2020. № 2. С. 3–9.
5. Литвин О.Є., Семенець І.В. Особливості міжнародної спеціалізації та виробничого кооперування в умовах глобалізації. *Міжнародні економічні відносини та національна економічна діяльність: сучасний стан, проблеми та тенденції розвитку: монографія*. Полтава: ПП «Астрая», 2021. С. 18-32. URL: http://www.economics.in.ua/2021/07/blog-post_78.html (дата звернення: 24.12.2021)
6. Кухарчик О.Г. Ринок мультимодальних перевезень регіону та стратегія його розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Херсон, 2019. С. 15.
7. Мінеральні ресурси України: щорічник. К.: ДНВП «Геоінформ», 2020. С. 7.
8. Попов С. О., Бабець Е. К., Колосов В. О., Рудько Г. І. Стан і перспективи розвитку залізорудної промисловості України. *Збірник наукових праць «Науково-дослідного гірничорудного інституту» ДВНЗ «Криворізький національний університет»*. 2019. № 55. С. 12–36.
9. Патица Н.І. Напрями та перспективи інтеграції сільського господарства України у світовий аграрний ринок. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23. Ч. 2. С. 55.
10. Зовнішньоекономічна діяльність. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 24.12.2021)
11. Литвин О.Є., Падун А.О., Тищенко А.В. Економіка провідних країн світу в умовах пандемії COVID-19. О.Є. *Молодий вчений*. 2021. №4 (92). С. 303-307. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-4-92-65>
12. Ус І. В. Щодо стану зовнішньої торгівлі товарами України за 9 місяців 2021 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-10/ukraine-trade-9-months_29102021_0.pdf (дата звернення: 24.12.2021)
13. Зовнішня торгівля товарами. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1> (дата звернення: 24.12.2021)
14. Пікулик О.І. Україна у світовому господарстві. *Економіка і суспільство*.

2018. Вип. 15. С. 55.

15. Сушко К., Чернова О. Місце України у глобальних економічних рейтингах. *Економіка і суспільство*. 2020. Вип. 9. С. 110–114.

16. Литвин О.Є., Хмелевська В.В. Конкурентні позиції України на світовому ринку фінансових послуг. *Фінансовий простір*. 2021. № 1 (41). С. 66-78.

17. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2019 році. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2019.pdf>. (дата звернення: 24.12.2021)

PROSPECTIVE DIRECTIONS OF INTEGRATION OF UKRAINE INTO THE GLOBAL ECONOMY

LYTVYN Olena

PhD, Associate Professor

Cybersecurity, Digital and International Economics Chair

Educational and Scientific Institute of

Economic and Social relations,

Banking University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3437-2067>

ROMANENKO Vladislav

bachelor student

Cybersecurity, Digital and International Economics Chair

Educational and Scientific Institute of

Economic and Social relations,

Banking University

Abstract. *The preconditions and problems of the process of Ukraine's integration into the world economy are revealed. Among the main prerequisites is the geographical location of the country, its significant mineral resource base, which is able to form a strong export potential in many positions, especially in the agricultural sector. It is proved that the use and building of this potential is constrained by limited investment. The analysis of trade turnover showed that recently in Ukraine the volume of foreign trade in both goods and services is increasing. However, the decline in the marketability index of Ukraine's economy indicates a decrease in its participation in the international division of labor. Perspective directions of integration and a set of measures for further strengthening of Ukraine's position in the global economy are substantiated.*

Keywords: *integration, global economy, trade, export, import.*

Achieving economic growth and social revival of Ukraine is largely associated with its integration into the international economic system with active and growing participation in the international division of labour, and with the effective use of its benefits and advantages. The main prerequisites for Ukraine's international economic integration are its geographical location.

Ukraine has a number of preconditions conducive to strengthening international economic ties. One of them is the geographical location of the country, in particular more than 2590-km border with Central and Western Europe. This location determines a significant export and transit potential of Ukraine, as the countries it borders with are potential markets for Ukrainian products. Ukraine is located at the crossroads of "three parts

of the world” (Europe, Asia, North Africa). There are transit routes through its territory connecting the countries of Asia, Western and Central Europe. Ukraine has a system of transit corridors, including railways, which are part of the six corridors of the Railway Cooperation Organization.

Ukraine has a strong mineral resource base and a raw material base of the agricultural sector, which is able to form certain export resources in many positions. However, the development of these resources is constrained by limited investment, both domestic and foreign.

One of the preconditions for Ukraine’s inclusion into the system of the world economic relations is its resource potential. Among 120 types of minerals used by mankind today, 117 ones have been found in the bowels of Ukraine in almost 20,000 deposits, more than 9,000 of them are of industrial importance. On January 1, 2020, more than 3,000 deposits were developed, where 97 types of mineral raw materials were extracted. In terms of iron ore reserves, Ukraine ranks the second place in the world among 94 countries where such reserves

are explored. Ukraine’s main advantages in the world energy market are sufficient reserves of coal and nuclear fuel components, including uranium; excess capacity for gas, oil and electricity exports; highly professional human resources.

Ukraine also has a strong export potential in the agricultural sector of the economy. Its lands (over 40 mln hectares of agricultural land) are characterized by a high natural fertility. Nowadays Ukraine exports agricultural products and food to 190 countries. The main export products of agriculture are corn, wheat, rapeseed, soybeans, barley, eggs, honey. In the structure of agricultural exports, the largest market for Ukraine is Asia (43.3%), the second place is occupied by EU countries (32.6%), the third – African countries (14.0%).

Ukraine has recently been increasing the volume of foreign trade in both goods and services. At the same time, the decline in the marketability index of Ukraine’s economy has indicated a decrease in its participation in the international division of labour.

References

1. Lytvyn, O. (2019). Ukrayina v systemakh mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v umovakh instytutsionalizatsiyi ta hlobal'noyi konverhentsiyi [Ukraine in the system of international economic relations in the conditions of institutionalization and global convergence]. *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Mizhnarodni vidnosyny - Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. International relations*, 1(49), 36-40. [in Ukrainian]
2. Sidenko, V.R. (2018). Implementatsiya uhody pro asotsiatsiyu Ukrayiny z YES kriz' pryzmu rozvytku neformal'nykh suspil'nykh instytutiv [Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU through the prism of the development of informal public institutions]. *Stratehichna panorama - Strategic panorama*, 1, 37. [in Ukrainian]
3. Lytvyn, O.Ye. & Serhiyenko, E.V. (2019). Perspektyvy rozvytku ta problemy eksportno–importnoyi diyal'nosti ukrayins'kykh pidpryyemstv [Prospects for

development and problems of export-import activity of Ukrainian enterprises]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini - Formation of market relations in Ukraine*, 10 (221), 18-25. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2019_10_4. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3564219>[in Ukrainian]

4. Sidenko, S.V. (2020). Yevrointehratsiyna stratehiya Ukrayiny: sotsial'nyy vymir [Ukraine's European integration strategy: social dimension]. *Stratehiya rozvytku Ukrayiny (ekonomika, sotsiologiya, pravo) - Development Strategy of Ukraine (Economics, Sociology, Law)*, 2, 3–9. [in Ukrainian]

5. Lytvyn, O.YE., Semenets', I.V. (2021). *Osoblyvosti mizhnarodnoyi spetsializatsiyi ta vyrobnychoho kooperuvannya v umovakh hlobalizatsiyi [Features of international specialization and industrial cooperation in the context of globalization]*. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta natsional'na ekonomichna diyal'nist': suchasnyy stan, problemy ta tendentsiyi rozvytku - International economic relations and national economic activity: current status, problems and trends. pp. 18-32. Poltava: PP «Astraya». Retrieved from: http://www.economics.in.ua/2021/07/blog-post_78.html [in Ukrainian]

6. Kukharchyk, O.H. (2019). *Rynok mul'tymodal'nykh perevezhen' rehionu ta stratehiya yoho rozvytku [The region's multimodal transportation market and its development strategy]*. Doctor's thesis. Kherson. [in Ukrainian]

7. Mineral'ni resursy Ukrayiny: shchorichnyk [Mineral resources of Ukraine: yearbook]. K.: DNVP “Heoinform”. 2020. p. 7. [in Ukrainian]

8. Popov, S. O., Babets, E. K., Kolosov, V. O. & Rud'ko, H. I. (2019). Stan i perspektyvy rozvytku zalizorudnoyi promyslovosti Ukrayiny [The state and prospects of development of the iron ore industry of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats' «Naukovo-doslidnoho hirnychorudnoho instytutu» DVNZ «Kryvoriz'kyy natsional'nyy universytet» - Collection of scientific works "Research Institute of Mining" SHEE "Kryvyi Rih National University"*, 55, 12–36. [in Ukrainian]

9. Patyka, N.I. (2019). Napryamy ta perspektyvy intehratsiyi sil's'koho hospodarstva Ukrayiny u svitovyy ahrarnyy rynek [Directions and prospects of integration of agriculture of Ukraine into the world agricultural market]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu - Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 23(2), 55 [in Ukrainian]

10. Zovnishn'oekonomichna diyal'nist'. Statystychna informatsiya Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny [Foreign economic activity. Statistical information of the State Statistics Service of Ukraine]. ukrstat.gov.ua. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian]

11. Lytvyn, O.YE, Padun, A.O. & Tyshchenko, A.V. (2021). Ekonomika providnykh krayin svitu v umovakh pandemiyi COVID-19 [The economies of the world's leading countries in the context of the COVID-19 pandemic]. *Molodyy vchenyy - Young scientist*, 4 (92), 303-307. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-4-92-65> [in Ukrainian]

12. Us, I. V. (2021). Shcho stanu zovnishn'oyi torhivli tovaramy Ukrayiny za 9 misyatsiv 2021 roku [On the state of foreign trade of goods in Ukraine for 9 months

in 2021]. niss.gov.ua. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-10/ukraine-trade-9-months_29102021_0.pdf [in Ukrainian]

13. Zovnishnya torhivlya tovaramy [Foreign trade of goods]. bank.gov.ua. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1> [in Ukrainian]

14. Pikulyk, O.I. (2018). Ukrayina u svitovomu hospodarstvi [Ukraine in the world economy]. *Ekonomika i suspil'stvo - Economy and society*, 15, 55 [in Ukrainian]

15. Sushko, K. & Chernova, O. (2020). Mistse Ukrayiny u hlobal'nykh ekonomichnykh reytynhakh [Ukraine's place in global economic rankings]. *Ekonomika i suspil'stvo - Economy and Society*, 9, 110–114. [in Ukrainian]

16. Lytvyn, O.YE. & Khmelevs'ka, V.V. (2021). Konkurentni polozhennya Ukrayiny na svitovomu rynku finansovykh posluh [Ukraine's competitive position in the global financial services market]. *Finansovyy prostir – Financial space*, 1 (41), 66-78. [in Ukrainian]

17. Zvit pro vykonannya Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu ta Yevropeys'kym Soyuzom u 2019 rotsi [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2019]. eu-ua.org. Retrieved from: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2019.pdf> [in Ukrainian]

ФОРМИРОВАНИЕ СЕТЕВЫХ ФОРМ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ КАЗАХСТАНА

ТАЛИМОВА Лязат Азимовна

*доктор экономических наук, профессор,
Карагандинский университет Казпотребсоюза, Республика Казахстан
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7652-8333>*

ТАУБАЕВ Аяпберген Алданаевич

*доктор экономических наук, профессор,
Казахский университет экономики, финансов
и международной торговли, Республика Казахстан
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5970-1977>*

ДАНИЯРОВА Маржан Тасболатовна

*кандидат экономических наук, профессор,
Карагандинский университет Казпотребсоюза, Республика Казахстан*

КУДИКЕНОВА Динара Галымовна

*кандидат экономических наук, доцент,
Карагандинский университет Казпотребсоюза, Республика Казахстан*

Анотація. Обґрунтовано важливість інноваційного підприємництва як рушійної сили сталого економічного розвитку. Доведено, що серед сучасних організаційних структур особливого значення набувають дослідницькі фірми як форма організації інноваційного підприємництва. Визначено, що вони у своїй діяльності можуть дотримуватись моделі лінійної або нелінійної інновації. Розроблено схему функціонування таких фірм в рамках кругообігу виробництва і застосування знань. Виявлено їх ключові проектні характеристики та атрибути. Надано рекомендації щодо удосконалення державної політики стосовно підтримки комерціалізації інновацій дослідницьких фірм.

Ключові слова: інновації, підприємство, інноваційне підприємство, дослідницькі фірми.

Аннотация. Обоснована важность инновационного предпринимательства как движущей силы устойчивого экономического развития. Доказано, что среди современных организационных структур особое значение приобретают исследовательские фирмы как форма организации инновационного предпринимательства. Определено, что они в своей деятельности могут придерживаться линейной или нелинейной модели инновации. Разработана схема функционирования таких фирм в рамках кругооборота производства и применения знаний. Выявлены их ключевые проектные характеристики и атрибуты. Даны рекомендации по усовершенствованию государственной политики по поддержке коммерциализации инноваций исследовательских фирм.

Ключевые слова: *инновации, предпринимательство, инновационное предпринимательство, инновационное предпринимательство*

Постановка проблемы. Рассматривая различные аспекты недостаточного развития в Казахстане инновационного предпринимательства относительно инновационно развитых стран мира, эксперты в качестве основных причин такой ситуации отмечают недостаточные объемы финансирования науки и инноваций, низкую эффективность организации работы инновационной инфраструктуры, незрелость институциональной среды научно-инновационной сферы [1] и другие. В целом, справедливо отмечая значимость данных сдерживающих факторов инновационного развития Казахстана, хотелось бы также обратить внимание на такой фактор, как отсутствие в стране действенных организационных форм инициирования и реализации предпринимательских проектов в сфере науки и инноваций. Мировая практика инновационно развитых стран подтверждает, что именно сетевые формы инициирования и реализации инновационных проектов позволили им распределить высокие поэтапные риски инновационного процесса и получить реальные инновационные продукты с высоким потенциалом коммерциализации [2]. В качестве эталонной организационной формы сетевого развития инновационного предпринимательства следует отметить формат исследовательских фирм, рассмотрению преимуществ которых посвящено данное исследование.

В современной экономической литературе признается центральная роль инновации и предпринимательства в достижении экономического развития,

предпринимательство, исследовательские фирмы.

создании рабочих мест и росте благосостояния [3]. Таким образом, предпринимательство было признано микро-драйвером инноваций и экономического роста. Эксперты считают, что предпринимательская деятельность лежит в основе инноваций, роста производительности, конкурентоспособности, экономического роста и создания рабочих мест [4]. Малый и средний бизнес, в целом, и инновационное предпринимательство, в том числе, по-прежнему являются ключевым источником динамизма, инноваций и гибкости в промышленно развитых странах, а также в странах с формирующейся и развивающейся экономикой [5]. Международными организациями подчеркивается, что сегодня инновационная деятельность является решающим фактором в обеспечении конкурентоспособности и национального прогресса, повышения уровня жизни населения. Поскольку современный бизнес, а именно предприниматели, являются основным драйвером инноваций, безусловно, необходимо улучшение бизнес-среды [6].

Анализ последних исследований и публикаций. Основы теории инновационного предпринимательства сформированы в работах зарубежных ученых, в частности У. Баумоля, И. Кирцнера, А. Маршалла, Дж. С. Милля, К. Менгера, Ф. Найта, Ж.-Б. Сея, Ф. Хайека, Т. Шульца, Й. Шумпетера. Проблемные вопросы и особенности развития инновационного предпринимательства рассматривали в своих научных публикациях такие ученые, как: Л. Абалкин, Ж. Адилев, С. Алдыгаппарова, А. Асаул, У. Бай-

муратов. И. Бекетов, П. Друкер, Ю. Жаров, Г. Кабдуллина, А. Кирьяков, А. Кошанов, Н. Перчинская, М. Портер, Б. Санто, А. Таубаев, Р. Фатхутдинов, Ю. Яковець и другие. Однако, многоаспектность инновационного предпринимательства обуславливает необходимость продолжение проведения широких исследований, в том числе формирования институциональной структуры и обоснования новых форм инновационного предпринимательства.

Целью статьи – обоснование модели исследовательских фирм как эталонной организационной формы сетевого развития инновационного предпринимательства.

Изложение основных результатов. Связь между предпринимательством и инновациями, их роль в экономическом развитии были очень хорошо освещены Й. Шумпетером, одним из самых влиятельных экономистов XX века в теории экономического развития и теории инноваций [7]. В своей работе Й. Шумпетер концептуально определил «предпринимателя как новатора», ключевую фигуру в управлении экономическим развитием. В последующих исследованиях все больше подчеркивалась связь между инновациями, основополагающими исследованиями и предпринимательскими усилиями, направленными на коммерциализацию результатов НИОКР. Причем во многих случаях инновации рассматривались в качестве предварительного условия приобретения предприятием конкурентных преимуществ.

В некоторых научных работах проводится различие между «инновационным» и «обычным» предпринимательством, подчеркивается, что эти два типа предпринимательства мо-

гут привести к различным экономическим результатам. Основной вклад обычного предпринимательства заключается в создании рабочих мест. Инновационное предпринимательство, скорее всего, приведет к созданию рабочих мест с более высокой добавленной стоимостью и созданию богатства. Фирмы с более высокими темпами роста достигают этого благодаря расширению возможностей осуществления инновационной деятельности, про что свидетельствует их инновационная активность.

Ключевым участником, так называемым актором развития инновационного предпринимательства в развитых странах, выступают актуальные организационные формы, среди которых хотелось бы более подробно остановиться на современной модели исследовательских фирм.

Исследовательская фирма представляет собой форму организации инновационного предпринимательства, в первую очередь, ориентированной на инициирование, разработку и сопровождение процессов производства новых знаний через реализацию основных этапов НИОКР с последующим практическим применением и внедрением новых знаний в форме инноваций. Исследовательская фирма интерпретирует и квалифицирует дисциплинарное (междисциплинарное) разнообразие опыта своих сотрудников (и их компетенций) как потенциальную возможность и актив для творческой деятельности в производстве и применении знаний. Исследовательская фирма заинтересована в создании сетей с университетами (высшими учебными заведениями) или другими исследовательскими институтами, движимая желанием получить доступ к универ-

ситетским знаниям (например, к фундаментальным университетским исследованиям). В целом, исследовательская фирма ценит участие в диверсифицированных сетях как форму создания знаний, а также использования возможностей. Исследовательская фирма в принципе принимает, а в некоторых ситуациях даже поощряет, разделение занятости или «перекрестную занятость» (мультизанятость) своих сотрудников с другими (исследовательскими) организациями или учреждениями, например, университетами или другими высшими учебными заведениями. Предложение здесь состоит в том, что исследовательская фирма представляет собой новый дизайн (или редизайн) для развития предпринимательства в инновационной экономике знаний.

Исследовательская фирма также склонна генерировать прибыль (доходы), но здесь больше следует логике «устойчивости» в балансе с производством знаний и принципами производства знаний. Противоположной концепцией исследовательской фирмы была бы «коммерческая фирма», которая в первую очередь мотивируется интересом максимизации прибыли (доходов). Между этими двумя концептуальными полюсами понимания существуют различные возможности постепенного или также нетрадиционного (радикального) сочетания принципов эмпирической организации конкретной фирмы, ее организационного проявления. Таким образом, краткое определение таково: «коммерческая фирма концентрируется на максимизации или оптимизации прибыли, в то время как исследовательская фирма фокусируется на максимизации

или оптимизации знаний и инноваций» [8].

Знания и инновации являются ключевыми движущими силами для исследовательской фирмы. Исследовательские фирмы могут следовать логике линейных, но также нелинейных инноваций. Модель линейной инновации часто приписывается В. Бушу [9]. Она предполагает последовательные отношения «сначала-потом», когда в университетах проводятся первые фундаментальные исследования, которые постепенно распространяются на общество и экономику, потом фирмы переводят фундаментальные исследования в прикладные с дальнейшей коммерциализацией. Но нелинейные инновации формируют иной подход, который позволяет построить прямые и параллельные связи производства и применения знаний, где существует взаимное влияние и параллельное взаимодействие между фундаментальными исследованиями и применением знаний. Организация нелинейных инноваций поощряет творческие организационные проекты [10]. Таким образом, для исследовательской фирмы обработка и продвижение нелинейных инноваций может означать следующее:

1) одновременное участие в различных технологических жизненных циклах на разных уровнях технологической зрелости;

2) стимулирование, в определенной степени, так называемой «перекрестной занятости» персонала в аналогичных исследовательских организациях и научно-образовательных учреждениях, как, например, академических НИИ и университетах. Подобный формат занятости в научно-

инновационной сфере называется кросс-занятостью, которая концептуально является разновидностью мультизанятости (занятость и работа персонала более чем в одной компании), а также выступает подсистемой развития сетевого взаимодействия в современной наукоёмкой экономике.

Схема функционирования исследовательских фирм в рамках кругооборота производства и применения зна-

ний (полный жизненный цикл инновации) во взаимосвязи с неисследовательскими коммерческими фирмами и в большей степени с поставщиками новых знаний академическими НИИ и университетами представлена на рис. 1. Концептуально исследовательские фирмы заинтересованы и активно сотрудничают со сферой научных исследований и высшего образования.

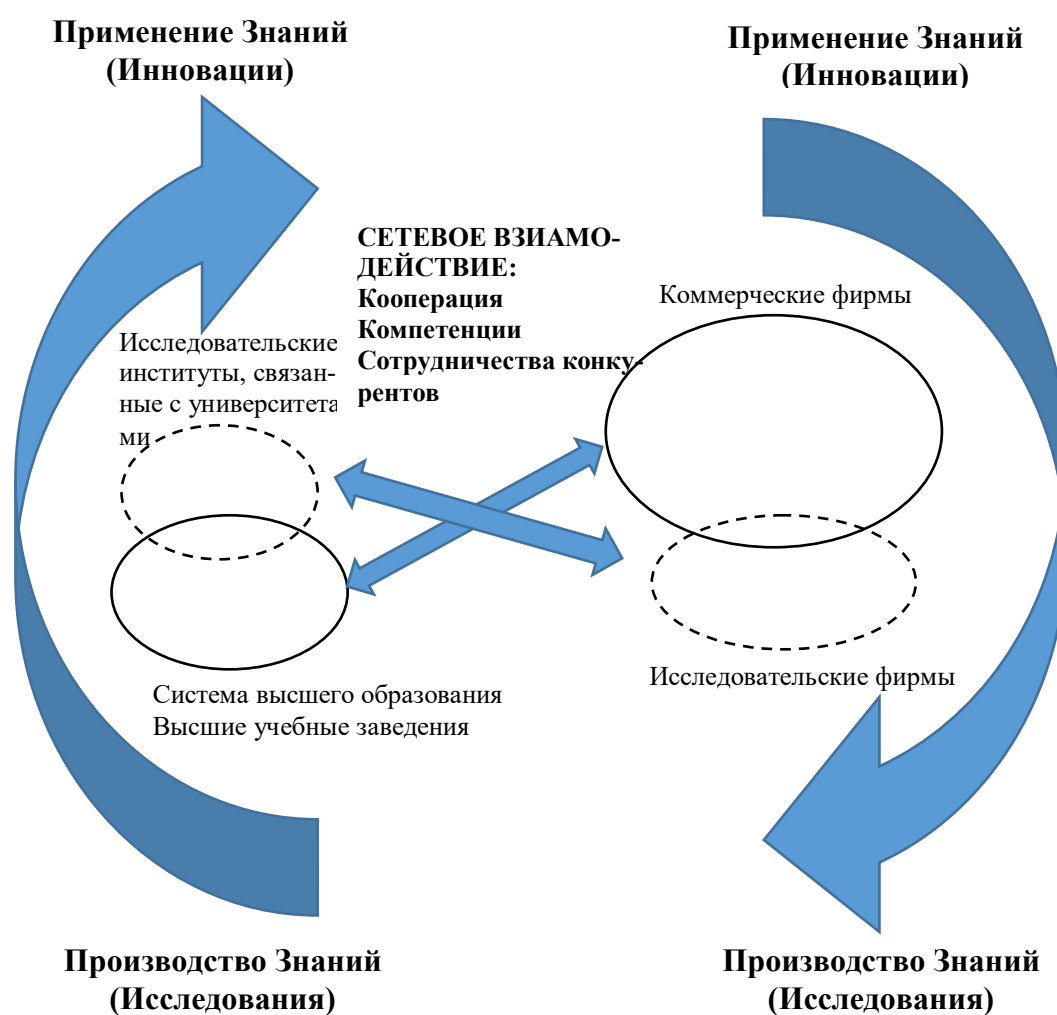

Рис. 1. Схема функционирования исследовательских фирм в рамках кругооборота производства и применения знаний.

Источник: составлено авторами

Ключевыми проектными характеристиками и атрибутами исследовательской фирмы являются:

1. Она основана на знаниях, создает знания и ориентирована на инновации.
2. Включает в себя исследовательские ценности: мотивирует сотру-

дников и создает сообщество инновации.

3. Участвует в сетях с университетами (высшими учебными заведениями и НИИ) и может получить доступ к университетским знаниям (например, к фундаментальным университетским исследованиям).

4. Допускает исследовательскую работу своих сотрудников (научные публикации могут выступать в качестве стимулов для кодификации неявных знаний).

5. Поддерживает и обеспечивает непрерывное образование, обучение на протяжении всей жизни и частичную занятость сотрудников.

6. Допускает перекрестное трудоустройство (раздельное трудоустройство) работников с другими (исследовательскими) организациями, учреждениями.

7. Способствует формированию и развитию инновационной среды производства и применения новых знаний [11].

Как уже отмечалось, одним из основных направлений развития исследовательских фирм в современной экономике выступает эффективное сотрудничество с академическими НИИ и университетами. Хотя основной целью университетов и научно-исследовательских институтов является преподавание, подготовка кадров и научные исследования, а также распространение полученных новых знаний. Но эта цель не обязательно согласуется с целью получения прибыли от коммерциализации изобретений. Для того чтобы максимально гармонизировать противоречивые интересы заинтересованных сторон в процессе коммерциализации результатов НИОКР, университеты и научно-

исследовательские институты должны решить ряд актуальных вопросов.

Выводы. Государственная политика, поддерживающая коммерциализацию инновации исследовательских фирм, как правило, направлена на то, чтобы облегчить этот процесс, ориентируясь на такие вопросы, как:

- содействие использованию результатов НИОКР, полученных в рамках учреждения, в интересах широкой общественности путем лицензирования или других форм коммерциализации;

- обеспечение соответствия коммерциализации существующим законам и нормативным актам и предоставление университету или научно-исследовательскому учреждению возможности обеспечить спонсируемое финансирование исследований;

- обеспечение оперативной свободы университетских исследователей путем обеспечения того, чтобы планируемые исследования не нарушали интеллектуальную собственность третьих лиц, а также путем приобретения прав на использование интеллектуальной собственности третьих лиц, если это необходимо;

- обеспечение справедливого распределения доходов от коммерческих результатов в соответствии с вкладом изобретателей и других заинтересованных сторон;

- обеспечение того, чтобы результаты исследований оставались общедоступными для использования в будущих исследованиях.

Согласованная политика в области инноваций и коммерциализации будет способствовать передаче академических знаний, полученных в результате государственных исследований, деловому сектору (передача технологий).

Методы трансфера технологий включают продажу или передачу прав интеллектуальной собственности, лицензирование, создание спин-оффов и старт-апов, различные виды сотрудничества между академическими кругами и промышленностью, а также сотрудничество компаний с системой образования.

Список использованной литературы:

1. Таубаев А.А., Каменова А.Б., Орынбасарова Е.Д., Борисова Е.И., Сайфуллина Ю.М. Институциональная среда развития наукоемкого сектора и инновационного предпринимательства в странах Евразийского экономического союза. *Экономика: Стратегия и практика*. 2019. №2. С. 25-38
2. Абакумова О. Опыт государственной поддержки малого и среднего бизнеса в странах Европейского союза. *Евразийский юридический журнал*. 2015. № 10 (89). С. 62-63
3. Carlsson B., Acs Z., Audretsch D. and Braunerhjelm, P. (2009), Knowledge Creation, Entrepreneurship, and Economic Growth: A Historical Review. *Industrial and Corporate Change*. 2009. №18. P. 1193-1229.
4. Baldwin J., Johnson J. Entry, Innovation and Firm Growth. In Acs, Z. (ed.), *Are Small Firms Important? Their Role and Impact*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston and London, 1999.
5. Block J., Thurik R., Zhou H. What Turn Knowledge Into Growth? The Role of Entrepreneurship and Knowledge Spillovers. Research Paper ERS -2009-049, ERIM, 2009.
6. Braunerhjelm P., Svensson R. The Inventor Role. Was Schumpeter Right?, *Journal of Evolutionary Economics*, 2009.
7. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. М.: Директ-медиа Паблишинг, 2008. 400с.
8. Carayannis EG, Campbell DFJ. Mode 3 knowledge production in quadruple helix innovation systems. 21st-century democracy, innovation, and entrepreneurship for development. SpringerBriefs in Business. New York: Springer, 2012. URL: <http://www.springer.com/business+%26+management/book/978-1-4614-2061-3>. (дата обращения: 24.12.2021)
9. Bush V. Science: the endless frontier. Washington: United States Government Printing Office, 1945. URL: <http://www.nsf.gov/od/lpa/nsf50/vbush1945.htm#transmittal> (дата обращения: 24.12.2021)
10. Campbell DFJ. Carayannis EG. Lineare und nicht-lineare Knowledge Production: innovative Herausforderungen für das Hochschulsystem. *Zeitschrift für Hochschulentwicklung*, 2012. № 7(2). Pp. 64-72. URL: <http://www.zfhe.at/index.php/zfhe/article/view/448> (дата обращения: 24.12.2021)
11. Улыбышев Д.Н., Петренко Е.С., Жайлауов Е.Б., Кенжебеков Н.Д., Шевякова А.Л. Оценка инновационной восприимчивости хозяйствующих субъектов в экономике Казахстана. *Экономика: Стратегия и практика*. 2020. №2. С. 187-201

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.798586](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.798586)

JEL Classification M13, O32

CONDITIONS AND PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF NETWORK FORMS OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN KAZAKHSTAN

TALIMOVA Lyazzat

*Doctor of Economics, Professor,
Karaganda University of Kazpotrebsoyuz, Kazakhstan
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7652-8333>*

TAUBAYEV Ayapbergen

*Doctor of Economics, Professor,
Kazakh University of Economics, Finance
and International Trade, Kazakhstan
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5970-1977>*

DANIYAROVA Marzhan

*PhD in Economics, Professor,
Karaganda University of Kazpotrebsoyuz, Kazakhstan*

KUDIKENOVA Dinara

*PhD in Economics, Associate professor,
Karaganda University of Kazpotrebsoyuz, Kazakhstan*

Abstract. *The importance of innovative entrepreneurship as a driving force of sustainable economic development is substantiated. It is proved that among modern organizational structures, research firms are of particular importance as a form of organization of innovative entrepreneurship. It is determined that research firms in their activities can follow the models of linear or non-linear innovation that determine the system of interaction. The scheme of functioning of research firms within the cycle of production and application of knowledge is developed. The key design characteristics and attributes of the research firm are identified. Recommendations for improving government policy to support the commercialization of research firms' innovations are provided.*

Keywords: *innovation, entrepreneurship, innovation entrepreneurship, research firms.*

The purpose of this study is to theoretically substantiate the need for the development in Kazakhstan of such network forms of innovative entrepreneurship organization as research firms. In the study, general and particular methods of economic research were used: the method of comparison and generalization, the method of expert assessments based on the analysis and synthesis of world experience in the development of innovative entrepreneurship, in particular through the development of network interaction

of key participants in the scientific and innovative process. A research firm is a form of innovative entrepreneurship organization, primarily focused on the initiation, development and maintenance of new knowledge production processes, through the implementation of the main stages of research and development of prototypes, followed by a stage of practical application and introduction of new knowledge in the form of innovation. The research firm interprets and qualifies the disciplinary diversity of the experience of its employees and their competencies as a potential opportunity and asset for creative activity in the production and application of knowledge. The research firm is interested in creating networks with universities and other

research institutes, driven by the desire to gain access to fundamental university research and their further transformation into an entrepreneurial asset. Thus, in accordance with world practice, one of the main directions of development of research firms in the modern economy is effective cooperation with academic research institutes and universities, which is not practiced at all in Kazakhstan. Therefore, it is within the framework of the functioning of research firms that the conflicting commercial and scientific interests of the main participants in scientific and innovative activities, including universities and research institutes, can be maximally harmonized.

References

1. Taubaev, A.A., Kamenova, A.B., Orynbasarova, E.D., Borisova, E.I. & Saifullina Iu.M. (2019). *Institutsionalnaia sreda razvitiia naukoemkogo sektora i innovatsionnogo predprinimatelstva v stranakh Evraziiskogo ekonomicheskogo soiuz* [The institutional environment for the development of the knowledge-intensive sector and innovative entrepreneurship in the countries of the Eurasian Economic Union]. *Ekonomika: Strategiia i praktika - Economics: Strategy and Practice*, 2, 25-38. [in Russian]
2. Abakumova, O. (2015). *Opyt gosudarstvennoi podderzhki malogo i srednego biznesa v stranakh Evropeiskogo soiuz* [Experience of state support for small and medium-sized businesses in the countries of the European Union]. *Evraziyskiy yuridicheskiy zhurnal - Eurasian Law Journal*, 10 (89), 62-63. [in Russian]
3. Carlsson B., Acs Z., Audretsch D. and Braunerhjelm, P. (2009), Knowledge Creation, Entrepreneurship, and Economic Growth: A Historical Review. *Industrial and Corporate Change*. 2009. №18. P. 1193-1229.
4. Baldwin, J. and Johnson, J., (1999). *Entry, Innovation and Firm Growth*. I Acs, Z. (ed.), *Are Small Firms Important? Their Role and Impact*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston and London.
5. Block, J., Thurik, R. and Zhou, H., (2009). *What Turn Knowledge Into Growth? The Role of Entrepreneurship and Knowledge Spillovers*. Research Paper ERS -2009-049, ERIM.
6. Braunerhjelm, P. & Svensson, R., (2009). *The Inventor Role. Was Schumpeter Right?* *Journal of Evolutionary Economics*, on-line version.

7. Shumpeter, Y.A. (2008). *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya [Theory of economic development]*. M.: Direkt-media Publishing. [in Russian]
8. Carayannis, EG, & Campbell, DFJ (2012). Mode 3 knowledge production in quadruple helix innovation systems. 21st-century democracy, innovation, and entrepreneurship for development. SpringerBriefs in Business. New York: Springer. Retrieved from: [http:// www.springer.com/business+%26+management/book/978-1-4614-2061-3](http://www.springer.com/business+%26+management/book/978-1-4614-2061-3).
9. Bush, V. (1945). Science: the endless frontier. Washington: United States Government Printing Office Retrieved from: <http://www.nsf.gov/od/lpa/nsf50/vbush1945.htm#transmittal>.
10. Campbell, DFJ., & Carayannis, EG (2012). Lineare und nicht-lineare Knowledge Production: innovative Herausforderungen fur das Hochschulsystem. *Zeitschrift fur Hochschulentwicklung*, 7(2), 64-72 Retrieved from: <http://www.zfhe.at/index.php/zfhe/article/view/448>.
11. Ulybyshev, D.N., Petrenko, E.S., Zhailauov, E.B., Kenzhebekov, N.D. & Sheviakova A.L. (2020). Otsenka innovatsionnoi vospriimchivosti khoziaistvuiushchikh subieektov v ekonomike Kazakhstana [Assessment of innovative susceptibility of economic entities in the economy of Kazakhstan]. *Ekonomika: Strategii i praktika - Economics: Strategy and Practice*, 2, 187-201

УДК 336.7

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНСТРУМЕНТІВ ТА ПАРАМЕТРІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

КРИНИЦЯ Сергій Олександрович

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів та обліку

Черкаського навчально-наукового інституту

Університету банківської справи

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5569-4682>

БОНДАРЕНКО Олена Євгенівна

студентка

Черкаського навчально-наукового інституту

Університету банківської справи

Бондар Жанна Богданівна

студентка

Черкаського навчально-наукового інституту

Університету банківської справи

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню впливу інструментів та параметрів монетарної політики на фінансову безпеку України. Розроблено економіко-математичну модель прогнозування такого впливу на основі нелінійних поліноміальних трендів.*

Ключові слова: *монетарна політика, грошово-кредитна політика, фінансова безпека, грошова маса, інфляція, облікова ставка, індекс купівельної спроможності, поліноміальний тренд.*

Постановка проблеми. *Проблематика забезпечення фінансової безпеки держави є актуальним питанням в умовах загострення та зростання економічних загроз країни. Монетарна*

Аннотация. *Статья посвящена исследованию влияния инструментов и параметров монетарной политики на финансовую безопасность Украины. Разработана экономико-математическая модель прогнозирования такого влияния на основе нелинейных полиномиальных трендов.*

Ключевые слова: *монетарная политика, денежно-кредитная политика, финансовая безопасность, денежная масса, инфляция, учетная ставка, индекс покупательной способности, полиномиальный тренд.*

політика безпосередньо здійснює вплив на макроекономічні процеси в країні, зокрема, на рівень і темпи інфляції, економічну динаміку, стан фінансового ринку. Тому задля забезпе-

чення макроекономічної стабілізації, ефективного економічного зростання в контексті забезпечення економічної безпеки України в умовах трансформації соціально-економічної сфери необхідне удосконалення механізмів грошово-кредитної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика забезпечення фінансової безпеки держави висвітлена у працях таких науковців, як В. Геєць, О. Барановський, А. Сухоруков, О. Власюк, О. Василик, О. Тулуб, Н. Зачосова, Є. Дмитрієв, Т. Куценко, В. Іщенко, М. Перепелиця, О. Гудзювата та ін. Проте малодослідженою залишається роль монетарної політики у формуванні фінансової безпеки держави.

Метою статті є вдосконалення методики оцінки впливу інструментів та параметрів монетарної політики на рівень фінансової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як основні заходи забезпечення фінансової безпеки держави з боку грошово-кредитної сфери, можна виділити такі:

- забезпечення стабільності національної грошової одиниці та, за потреби, сприяння зміни обмінного курсу для подолання макроекономічних диспропорцій, стимулювання економічної активності, зовнішньоекономічної діяльності тощо;
- формування золотовалютних резервів;
- підтримання банківської ліквідності за рахунок кредитування Національним банком України комерційних банків;
- вплив на формування вартості кредитних ресурсів шляхом урівноваження попиту і пропозиції на кредитні ресурси тощо.

Втім, реалізація цих заходів можлива при деяких адміністративних обмеженнях. Це стосується: обмеження зростання грошової маси; спрямування дешевших кредитних ресурсів на кредитування пріоритетних галузей; рефінансування окремо визначених комерційних банків із застосуванням певних пільг; регулювання попиту на кредитні ресурси тощо (рис. 1.).

Таким чином, виявлення факторів монетарної політики, що впливають на фінансову безпеку, та дослідження їх взаємозв'язку один з одним дозволяють робити висновок про те, що комплексний аналіз усіх факторів, під впливом яких формуються цінова та фінансова стабільності, і структури їх взаємозв'язку, безумовно, є найважливішим питанням при регулюванні монетарних процесів та напрямом його вдосконалення.

Задля аналізу впливу грошово-кредитної сфери на фінансову безпеку держави, нами виділено 11 відносних показників монетарної політики, які найповніше впливають на фінансову безпеку держави, зокрема: швидкість обігу (ВВП/М2), відношення обсягу готівки до ВВП, рівень монетизації (М3/ВВП), індекс купівельної спроможності, питома вага грошової маси в іноземній валюті у М3, облікова середньорічна ставка НБУ, частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, частка кредитів у національній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, темпи інфляції та рівень середньої процентної ставки кредитів комерційних банків відносно інфляції.

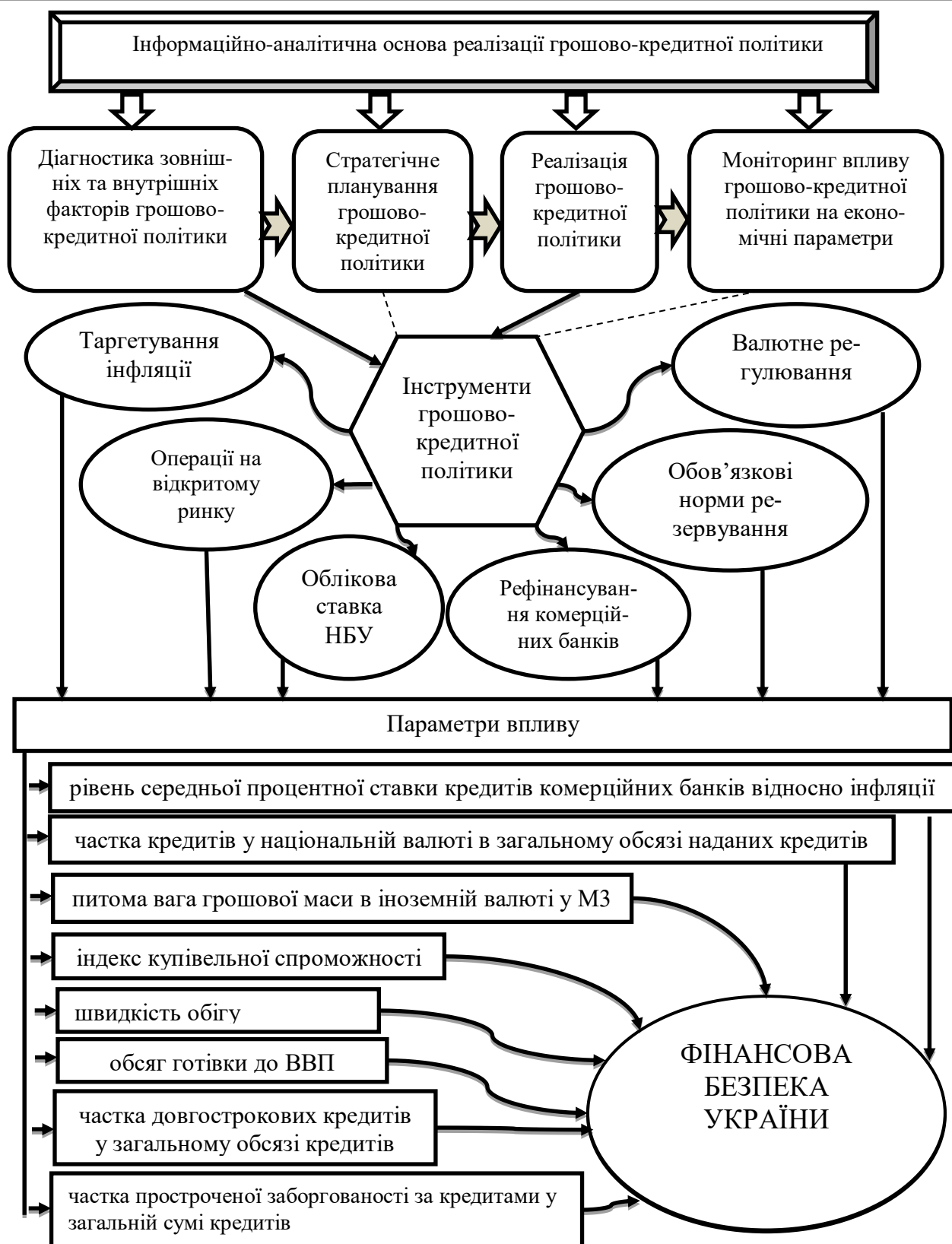

Рис. 1. Механізм реалізації монетарної політики України в контексті забезпечення фінансової безпеки

Джерело: складено авторами на основі [2,3,4,5]

Характеристику стану фінансової безпеки, що включає взаємозв'язані складники, в т.ч. і безпеку

грошово-кредитної сфери. Таким чином, необхідно провести інтегральне оцінювання її рівня, щоб оцінити вплив дестабілізуючих факторів. За допомогою відповідної методики [1],

проаналізуємо динаміку рівня грошово-кредитної безпеки.

Аналіз показників грошово-кредитної безпеки подано в табл. 1.

Таблиця 1

Індикатори грошово-кредитної безпеки України
у 2010-2020 рр. та I півріччі 2021 року

Показники		Рівень монетизації, %	Швидкість обігу, к-ть обертів	Обсяг готівки до ВВП, %	Рівень інфляції, %	Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками, %	Рівень середньої процентної ставки кредитів комерційних банків відносно інфляції, %
Роки	1	2	3	4	5	6	7
	2010	55,2	1,8	16,9	109,1	29,3	5,5
	2011	52,1	1,9	14,6	104,6	25,4	9,7
	2012	54,9	1,8	14,4	99,8	21,6	15,7
	2013	62,5	1,6	16,3	100,5	19,1	13,9
	2014	61,1	1,6	18,1	124,9	21,3	-9,9
	2015	50,2	2,0	14,3	143,3	21,8	-25,8
	2016	46,3	2,2	13,2	112,4	25,9	3,5
	2017	40,5	2,5	11,1	113,7	26,4	0,9
	2018	35,9	2,8	10,2	109,8	22,8	7,4
	2019	36,2	2,8	9,7	104,1	19,6	12,9
	2020	44,1	2,3	12,3	105,0	18,3	8,1
	1 п/р 2021	87,8	1,1	24,9	106,4	16,1	5,7
Абсолютні відхилення (+/-)	1 п/р 2021/2010	+32,5	-0,7	+8,0	-2,7	-13,2	+0,2
	1 п/р 2021/2020	+43,6	-1,2	+12,6	+1,4	-2,2	-2,4

Джерело: власні розрахунки авторів за [6]

Більшість представлених індикаторів мають негативні тенденції, а також суттєво нижчі за порогові значення. З таблиці бачимо особливо високий рівень монетизації національної еконо-

міки. За нормою, показник відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП має бути не більше 50 %, а у першому півріччі 2021 року це значення виросло аж до 87,8%, що зумов-

лено перевищенням темпів приросту грошової маси порівняно з темпами приросту валового внутрішнього продукту.

Показник частки готівки до ВВП України у 1 півріччі 2021 р. становила 24,9 %, що перевищувало граничний рівень цього показника у 6,2 рази, що свідчить про посилення ризиків валютно-курсової нестабільності та інфляційних процесів. Значне зростання інфляції, та, відповідно, збільшення державного боргу, було спричинене значним коливанням курсу. У 2014 р. курс гривні знизився з 7,99 грн/дол. США до 15,77 грн/дол. США, у 2015 р. – до 24,00 грн/дол. США, а зараз тримається на рівні 26-27 грн/дол. США.

Рівень інфляції у 2015 році був максимально високим – 143,3%, що перевищує критичне значення на 36,3 %. Протягом 2018-2021 рр. рівень інфляції стабілізувався, проте в критичному діапазоні 104,1-109,8%

Ці чинники також відобразилися і на банківській системі. Впродовж усього досліджуваного періоду, показник відношення процентної ставки і темпів інфляції коливався від 15,7% у 2012 році, до -25,8 % у 2015 році. Зараз показник на рівні 5,7%, що однак дещо перевищує нормативний рівень цього показника – 5,0 % та зумовлює низьку дохідність банківського кредитування. Тому частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками, залишається порівняно низькою – лише 16,1%, що на 13,9% нижче за норму.

Але не всі індикатори грошово-кредитної безпеки мають позитивні тенденції. Наприклад, порівняно з

$$y = -3E-05x^6 + 0,0013x^5 - 0,0221x^4 + 0,1777x^3 - 0,7054x^2 + 1,2316x - 0,2705 \quad (1)$$

де x – показник монетизації (МЗ/ВВП), y – рівень фінансової безпеки.

2020 роком, де швидкість обігу перевищувала гранично допустиме значення і становила 2,3, то у 1 півріччі 2021 року значення показника відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 становило 1,1 (при нормі не більше 2,0), що є свідченням нормальної швидкості його обігу.

Звернемо увагу, що більшість індикаторів грошово-кредитної безпеки знаходяться у критичній зоні. Перш за все це стосується періоду 2014-2016 рр., коли військові дії на сході країни ставили під загрозу фінансову стабільність держави.

Більшість дослідників визначають прогностичні показники монетарної політики на основі побудови трендів, де головним фактором є час [3]. Дозволимо не погодитися з таким підходом, оскільки побудова часових трендів має головним недоліком екстраполяцію минулих проблем на майбутнє. Так, наприклад, екстраполяція динаміки рівня фінансової безпеки (рис. 2) врахує в майбутньому прогностичний період значних спадів 2014-2015 та 2020 років, викликані неекономічними факторами, що методично є невірним.

На нашу думку, при побудові моделі прогнозування рівня фінансової безпеки треба виходити з впливу на нього факторів, які описуються параметрами та індикаторами монетарної політики.

Дослідимо вплив кожного з факторів (індикаторів монетарної політики) на рівень фінансової безпеки на основі аналізу трендів.

Так вплив рівня монетизації (МЗ/ВВП) на фінансову безпеку описується лінією тренду поліноміальної функції вигляду:

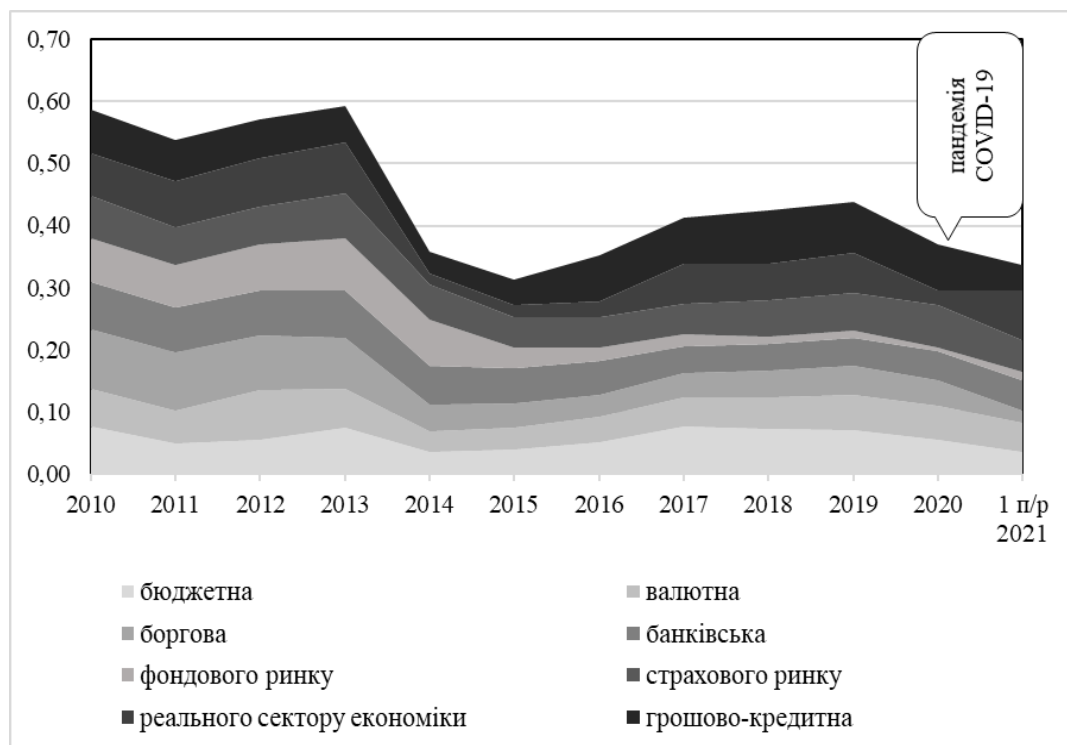

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки України та вплив її структурних складових у 2010-2021 рр.

Джерело: складено авторами на основі [6,7,8,9]

Наочно аналіз тренду рівня монетизації зображено на рис. 3. Рівень апроксимації (R^2) 0.4995 свідчить про до-

волі високий вплив рівня монетизації на фінансову безпеку і достовірність побудованої моделі.

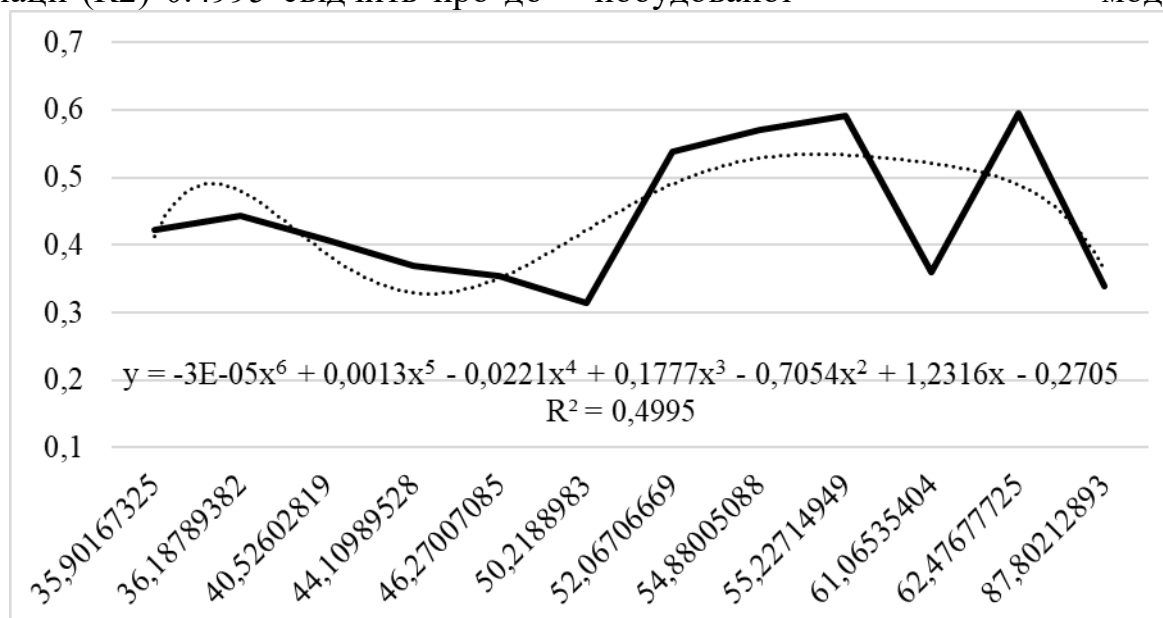

Рис. 3. Поліноміальний тренд та фактична залежність фінансової безпеки від рівня монетизації України

Джерело: складено авторами

На рис. 4 зображено вплив темпів інфляції на фінансову безпеку, який

описується функцією поліноміальної залежності вигляду:

$y = -2E-05x^6 + 0,001x^5 - 0,017x^4 + 0,1349x^3 - 0,5278x^2 + 0,8834x + 0,0951$ (2)
де x – показник темпів інфляції, y – рівень фінансової безпеки.

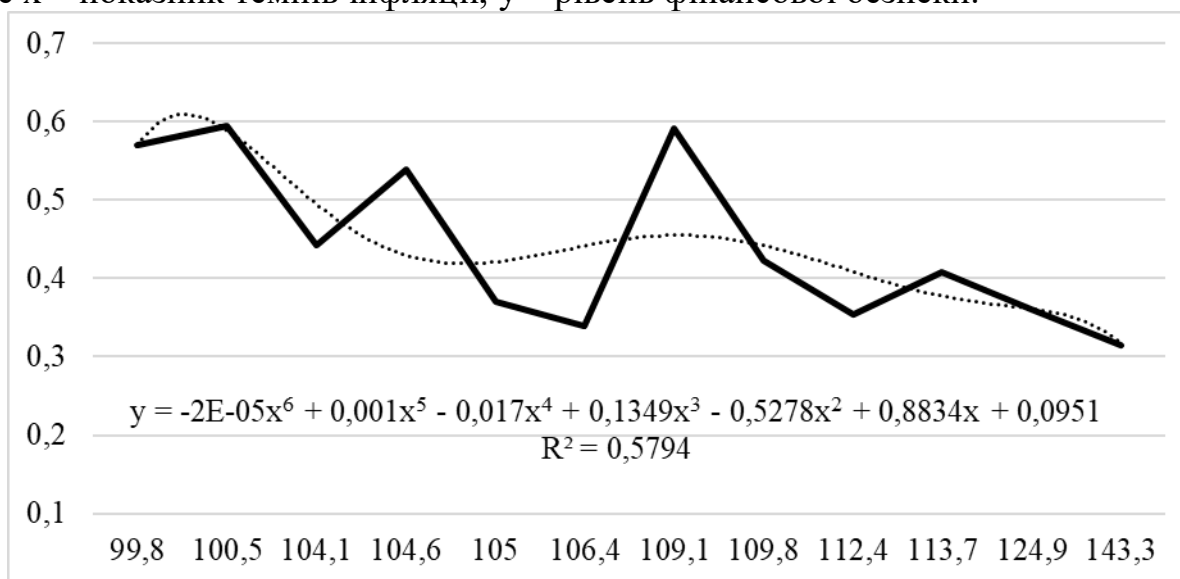

Рис. 4. Поліноміальний тренд та фактична залежність фінансової безпеки від темпів інфляції

Джерело: складено авторами

В цілому модель аналізу впливу індикаторів монетарної політики на рівень фінансової безпеки представлена системою функцій, що наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Модель впливу грошової-кредитної політики на фінансову безпеку

Індикатори	Рівняння тренду	Коефіцієнт апроксимації R^2
Індекс купівельної спроможності	$y = 2E-05x_1^6 - 0,0009x_1^5 + 0,012x_1^4 - 0,0791x_1^3 + 0,2581x_1^2 - 0,3512x_1 + 0,4823$	$R^2 = 0,4423$
Обсяг готівки до ВВП, %	$y = 4E-05x_2^6 - 0,0012x_2^5 + 0,016x_2^4 - 0,0938x_2^3 + 0,2609x_2^2 - 0,3455x_2 + 0,6058$	$R^2 = 0,8439$
Питома вага грошової маси в іноземній валюті у МЗ	$y = 2E-05x_3^6 - 0,0009x_3^5 + 0,012x_3^4 - 0,0791x_3^3 + 0,2581x_3^2 - 0,3512x_3 + 0,4823$	$R^2 = 0,4423$
Відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	$y = -3E-05x_4^6 + 0,0012x_4^5 - 0,0159x_4^4 + 0,1085x_4^3 - 0,3948x_4^2 + 0,7573x_4 - 0,0937$	$R^2 = 0,4995$
Темпи інфляції	$y = -2E-05x_5^6 + 0,001x_5^5 - 0,017x_5^4 + 0,1349x_5^3 - 0,5278x_5^2 + 0,8834x_5 + 0,0951$	$R^2 = 0,5794$
Рівень середньої процентної ставки кредитів комерційних банків відносно інфляції	$y = 3E-06x_6^6 - 0,0002x_6^5 + 0,004x_6^4 - 0,0377x_6^3 + 0,1584x_6^2 - 0,2397x_6 + 0,4345$	$R^2 = 0,564$
Облікова середньорічна ставка НБУ	$y = -2E-05x_7^6 + 0,0007x_7^5 - 0,0107x_7^4 + 0,0873x_7^3 - 0,4026x_7^2 + 0,9376x_7 - 0,2383$	$R^2 = 0,8072$

Закінчення табл. 2

Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів	$y = 3E-05x_8^6 - 0,0014x_8^5 + 0,0203x_8^4 - 0,1427x_8^3 + 0,4766x_8^2 - 0,724x_8 + 0,9655$	$R^2 = 0,8848$
Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів (більше 5 років)	$y = 4E-05x_9^6 - 0,0016x_9^5 + 0,0226x_9^4 - 0,1481x_9^3 + 0,4511x_9^2 - 0,5192x_9 + 0,5256$	$R^2 = 0,4144$
Частка кредитів у національній валюті в загальному обсязі наданих кредитів	$y = 7E-05x_{10}^6 - 0,0025x_{10}^5 + 0,0354x_{10}^4 - 0,2461x_{10}^3 + 0,8481x_{10}^2 - 1,2735x_{10} + 0,9576$	$R^2 = 0,6783$
Відношення обсягу грошового агрегату МЗ до ВВП (рівень монетизації), %	$y = -3E-05x_{11}^6 + 0,0013x_{11}^5 - 0,0221x_{11}^4 + 0,1777x_{11}^3 - 0,7054x_{11}^2 + 1,2316x_{11} - 0,2705$	$R^2 = 0,4995$

Джерело: власні розрахунки авторів

Проаналізовані фактори досить повно відображають достовірність регресії, про що свідчать відповідні значення коефіцієнтів апроксимації R^2 . Отже, побудована нами модель є статистично значимою.

Висновки. Таким чином пропонувану модель можна використовувати для прогнозування впливу параметрів монетарної політики на рівень фінан-

сової безпеки, оцінювати наслідки тих чи інших рішень в грошово-кредитній сфері для фінансової системи країни в цілому та рівень її фінансової безпеки, на макроекономічні процеси в країні, стан валютного ринку, рівень і темпи інфляції, що є підґрунтям підвищення фінансової безпеки держави.

Список використаної літератури

1. Харазішвілі Ю.М. Методологічні підходи до оцінки рівня економічної безпеки країни. *Наука та наукознавство*. 2014. № 4. С. 44-58.
2. Гунчак Н. В., Васильців Т. Г., Сухай О. Є. Державне регулювання процесу інтелектуалізації економіки України : монографія. Львів: Априорі, 2016. 256 с.
3. Гудзовата О.О. Механізм реалізації грошово-кредитної політики в системі зміцнення фінансової безпеки України : дис. ... докт. ек. наук: 21.04.01. Київ, 2019. 421 с.
4. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. Київ : Поліграф-книга, 2000. 512 с.
5. Міщенко В.І., Сомик А.В. та ін. Ліквідність банківської системи України, Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12. К.; Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. 180 с.
6. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 16.01.2022)
7. Макроекономічна статистика. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.01.2022)
8. Дані та аналітика. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення: 16.01.2022)

9. Боргова політика. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgova-politika> (дата звернення: 16.01.2022)

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.889798](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.889798)

JEL Classification C30, E42, G28

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF MONETARY POLICY INSTRUMENTS AND PARAMETERS ON THE FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE

KRYNYTSIA Sergii

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Finance and Accounting,
Cherkasy Institute of the Banking University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5569-4682>*

BONDARENKO Olena

*student,
Department of Finance and Accounting,
Cherkasy Institute of the Banking University*

BONDAR Zhanna

*student,
Department of Finance and Accounting,
Cherkasy Institute of the Banking University*

Abstract. *The article is devoted to the study of the impact of instruments and parameters of monetary policy on the financial security of Ukraine. An economic-mathematical model for predicting this impact based on nonlinear polynomial trends has been developed.*

Keywords: *monetary policy, financial security, money supply, inflation, discount rate, purchasing power index, polynomial trend.*

Ensuring macroeconomic stabilization, effective economic growth in the context of ensuring the economic security of Ukraine in the transformation of the socio-economic sphere is impossible without improving the mechanisms of monetary policy.

The purpose of the article is to improve the methodology for assessing the impact of instruments and parameters of monetary policy on the state's level of financial security.

To analyze the impact of the monetary sphere on the financial security of the state, the authors identified 11 relative indicators of monetary policy that most fully affect the financial security of the state, including: velocity (GDP / M2), the ratio of cash to GDP, monetization level (M3 / GDP), purchasing power index, share of money supply in foreign currency in M3, NBU average annual interest rate, share of overdue loans in total loans, share of long-term loans in total loans, share of national currency

loans in total loans loans, inflation rates and the level of average interest rate loans of commercial banks relative to inflation.

The article analyzes the indicators of monetary security and the dynamics of the level of monetary security.

The influence of each of the factors (monetary policy indicators) on the level of financial security based on trend analysis is studied. A system of functions is presented, which reflects the model of analysis of the impact of monetary policy indicators on the level of financial security.

The analyzed factors fully reflect the reliability of the regression, as evidenced

by the corresponding values of the approximation coefficients R^2 . Thus, the model constructed by the authors is statistically significant.

Thus, the proposed model can be used to predict the impact of monetary policy on the level of financial security, assess the consequences of certain decisions in the monetary sphere for the financial system as a whole and its financial security, macroeconomic processes in the country market, the level and rate of inflation, which is the basis for improving the financial security of the state.

References

1. Kharazishvili, Yu.M. (2014). Methodological approaches to assessing the level of economic security of the country [Methodological approaches to assessing the level of economic security of the country]. *Science and study of science*, 4, 44-58. [in Ukrainian]
2. Gunchak, N.V., Vasylytsiv, T.G. & Sukhai, O.E. (2016). *Derzhavne rehuliuвання protsesu intelektualizatsii ekonomiky Ukrainy [State regulation of the process of intellectualization of the economy of Ukraine]*. Lviv: Apriori. [in Ukrainian]
3. Gudzoვა, O.O. (2019). *Mekhanizm realizatsii hroshovo-kredytnoi polityky v systemi zmitsnennia finansovoi bezpeky Ukrainy [The mechanism of implementation of monetary policy in the system of strengthening the financial security of Ukraine]*. Doctor's thesis. Kyiv. [in Ukrainian]
4. Dzyublyuk, O.V. (2000). *Orhanizatsiia hroshovo-kredytnykh vidnosyn suspilstva v umovakh rynkovoho reformuvannia ekonomiky [Organization of monetary relations of society in terms of market reform of the economy]*. Kyiv : Polihraf-knyha. [in Ukrainian]
5. Mishchenko, V.I. & Somik, A.V. etc. (2008). *Likvidnist bankivskoi systemy Ukrainy. Naukovo-analitychni materialy [Liquidity of the banking system of Ukraine, Scientific and analytical materials]*. Vyp. 12. K.; Natsionalnyi bank Ukrainy. [in Ukrainian]
6. Statystyka finansovoho sektoru. Natsionalnyi bank Ukrainy [Financial sector statistics. National Bank of Ukraine. Official site]. bank.gov.ua. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> [in Ukrainian]

7. Makroekonomichna statystyka. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Macroeconomic statistics. State Statistics Service of Ukraine]. ukrstat.gov.ua. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]

8. Dani ta analityka. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Data and analytics. Ministry of Finance of Ukraine]. mof.gov.ua Retrieved from: <https://mof.gov.ua/en/previous-years-budgets> [in Ukrainian]

9. Borhova polityka. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Debt policy. Ministry of Finance of Ukraine]. mof.gov.ua. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/borgova-politika> [in Ukrainian]

УДК 004.75

БЛОКЧЕЙН ЛОГІСТИКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ХАРЧЕНКО Анатолій Миколайович

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та обліку

Черкаського навчально-наукового інституту

Університету банківської справи

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5832-7714>

ЛАКУТІН Дімітрій Віталійович

студент,

Черкаського навчально-наукового інституту

Університету банківської справи

Анотація. У статті досліджено застосування блокчейн-технології, зокрема у процесі організації ланцюгів поставок, основою яких є смарт-контракти з визначенням їх властивостей. Виявлено ризики та їх наслідки, ймовірності та сили впливу на фінансово-економічну стійкість підприємства при впровадженні блокчейн логістики. Розкрито слабкі та сильні сторони, можливості та загрози доцільності впровадження блокчейн-технології для ПрАТ «АЗОТ» на основі SWOT-аналізу.

Ключові слова: блокчейн, блокчейн-технології, блокчейн логістика, фінансово-економічна стійкість підприємства.

Постановка проблеми. В умовах світової тенденції до глобального розвитку міст у розрізі їх модернізованої інфраструктури, безпечності, екологічної та фінансової складової, використання новітніх цифрових технологій є чи не найефективнішим засобом за-

Аннотация. В статье исследовано применение блокчейн-технологии, в частности в процессе организации цепей поставок, основой которых являются смарт-контракты с определением их свойств. Определены риски и их последствия, вероятности и силы влияния на финансово-экономическую устойчивость предприятия при внедрении блокчейн логистики. Раскрыты слабые и сильные стороны, возможности и угрозы целесообразности внедрения блокчейн технологии для ЧАО «АЗОТ» на основе SWOT-анализа.

Ключевые слова: блокчейн, блокчейн-технология, блокчейн логистика, финансово-экономическая устойчивость предприятия.

безпечення такого балансу. Зі зростанням значення міста у сучасній економіці, збільшується і кількість підприємств та організацій у економічному середовищі, що породжує нові потреби формування ними траєкторії сталого розвитку, яка супроводжуєть-

ся новими викликами та можливостями. Це необхідність створення умов для підвищення фінансової стійкості підприємств, сприяння формування сприятливих умов функціонування, підвищення гарантій виконання зобов'язань, забезпечення конкурентності та загалом його фінансово-економічної безпеки.

Одним із можливих шляхів зменшення впливу можливих загроз – впровадження технологій, що забезпечують ефективне управління і дозволяють провадити логістичну діяльність підприємства більш безпечно та надійно, отримуючи позитивний економічний ефект від збільшення мобільності, відсутності необхідності у постійному контролі за процесами виконання замовлень і підвищення рівня гарантованого виконання взятих на себе зобов'язань як для виробника, так і для покупця [1, с. 317]. Сьогодні це вже може забезпечити застосування інструментів, що функціонують на базі технології блокчейн, яка має неабиякий потенціал управління фінансово-економічними процесами та все більш актуалізується.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання теоретико-методологічних засад та практичних аспектів забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах постійних змін є складними і тому викликають зацікавленість наукової спільноти. Проблемним аспектам цього питання присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: О. Амоша, І. Бланк, В. Бочаров, Л. Волощук, В. Герасимчук, С. Гладій, С. Євтушенко, А. Касич, М. Крейніна, Г. П'ятницька, Д. Черваньов, В. Шеремет. Проблема забезпечення фінансової стійкості підприємства має без-

посередній зв'язок з управлінням фінансово-економічною безпекою, удосконаленню теоретико-методологічних засад і практичних аспектів якої значну увагу приділяли вітчизняні вчені, зокрема: О. Амоша, Г. Андрощук, О. Баженова, О. Барановський, З. Варналій, В. Геєць, Н. Зачосова, О. Ілляшенко, М. Єрмошенко, А. Козаченко, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мартиненко, І. Мойсеєнко, В. Мунтіян, С. Онищенко та інші. Окремим стратегічним напрямом підвищення рівня економічної безпеки є управління фінансовими ризиками і зміцнення фінансової стійкості підприємств, дослідженню проблемних аспектів яких у безпековому контексті присвячені наукові праці, зокрема О. Ареф'євої, І. Біломісної, Д. Буркальцової, Т. Васильцева, І. Гришової, О. Кантаєвої, О. Колодізева, В. Марченко, О. Наумової, В. Назарова, А. Поддєрьогіна, А. Рамського, О. Сарапіної, В. Чепка, а також багатьох інших. Інноваційний потенціал цифрових технологій, зокрема технології блокчейн, для цілей управління фінансово-економічною діяльністю підприємств, розглядають такі науковці і практики, як П. Вінья і М. Кейсі, А. Тейпкотт, О. Кудирко, І. Савельєв, М. Свон, К. Скіннер, Р. Уоттенхофер та інші. Проте динаміка трансформаційних змін економічного середовища, нові глобалізаційні виклики і загрози вимагають адаптивного реагування як в частині теоретико-методологічного підґрунтя, так і практичних підходів, що зумовлює проведення подальших наукових досліджень, у тому числі використання технології блокчейн, як інструменту управління фінансово-економічною діяльністю підприємств і забезпечення його фінансовою стійкістю.

Метою статті є дослідження передумов впровадження блокчейн логістики для підвищення фінансової стійкості підприємства хімічної галузі, використовуючи інноваційний потенціал сучасних цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Блокчейн (Blockchain) – це спільний, незмінний реєстр, який спрощує процес запису транзакцій і

обліку активів у бізнес-мережі. Актив може бути матеріальним (будинок, автомобіль, гроші, земля) чи нематеріальним (інтелектуальна власність, патенти, авторські права, брендинг).

Сфера впровадження блокчейн-технологій достатньо широка. Підприємства реального сектору економіки очікують значні ефекти, в т.ч. від управління процесами логістики (рис. 1).

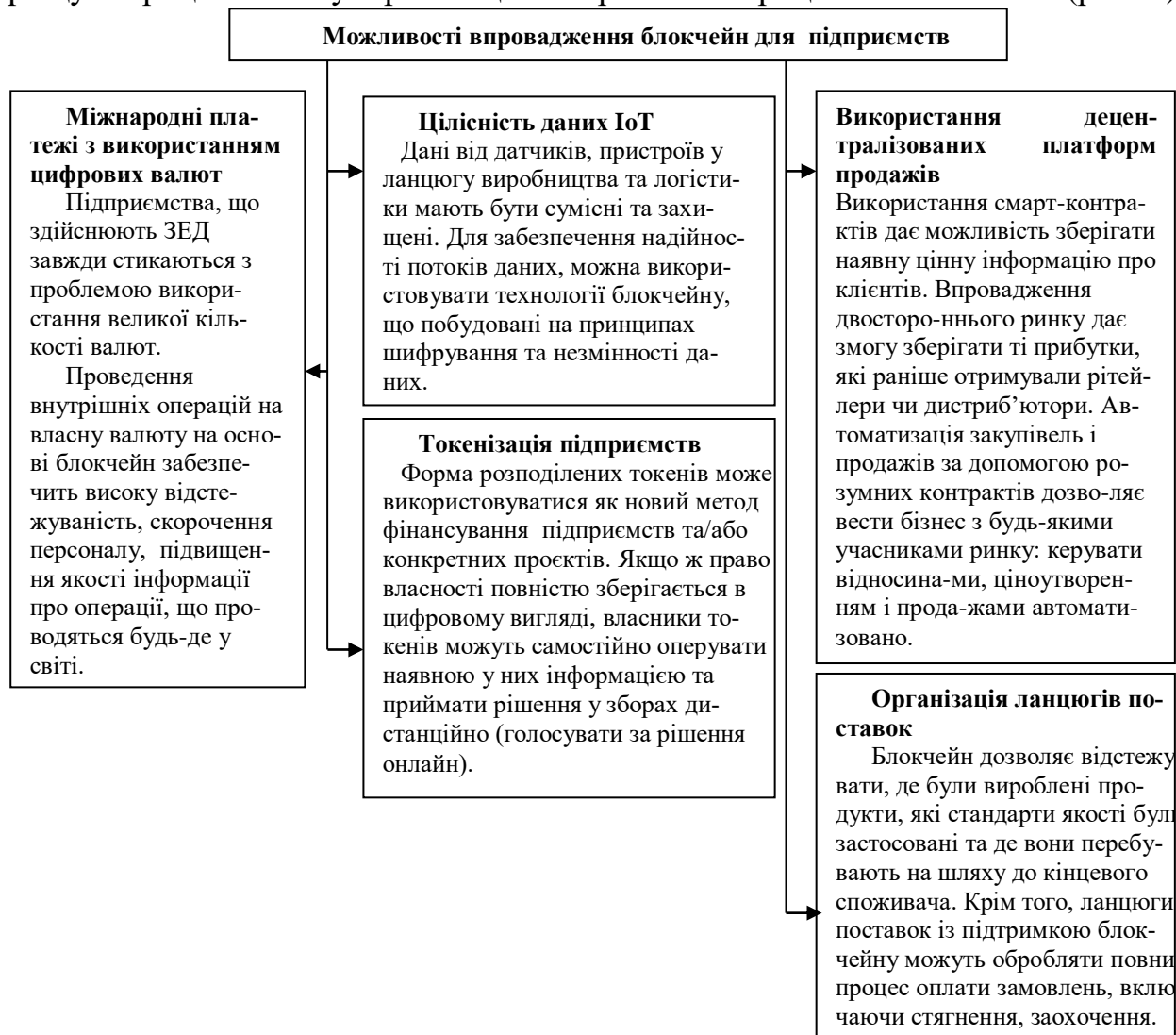

Рис. 1. Можливі сценарії впровадження блокчейн на підприємстві

Джерело: розроблено автором

Впровадження технології блокчейн у процес поставок сировини та продукції, виробництва, контролю якості, дослідження ринку відкриває велику кількість можливостей для промисло-

вих підприємств України. Серед них можна виділити такі:

- покращена видимість ланцюгів поставок (можливість у реальному часі забезпечувати максимальну оп-

тимізацію процесів виробництва та недопущення появи на підприємстві зайвих запасів, порушень графіків тощо);

- інновації у виробництві продукції (краще розуміння того, як клієнти використовують продукти може дозволити впроваджувати більшу кількість інновацій, що орієнтовані на потреби споживачів);

- нові моделі доходу (розуміння того, як продукти хімічної промисловості створюють додану вартість на основі інформації від клієнтів, дає змогу створювати нові моделі доходів, що засновані на цінностях);

- краща цілісність даних (захист від несанкціонованого доступу з перевіреними транзакціями, даними тощо, що є видимими та доступними для використання всіма учасниками);

- зменшення кількості різноманітних помилок (електронна перевірка даних за допомогою смарт-контрактів може забезпечити нові рівні автоматизації, а також відмовитися від ведення паперової документації чи використання застарілих методів контролю якості чи тестувань).

Розглянемо більш детально можливості впровадження блокчейн в управ-

ління логістичними процесами підприємства.

Логістична система, побудована на базі блокчейн-технологій – потужний інструмент в управлінні фінансово-економічними процесами підприємства, що за рахунок прозорого, незалежного і захищеного криптографічними методами публічного реєстру надає можливості стеження за переміщенням товару на всіх етапах маршруту постачання.

Блокчейн, крім вирішення специфічних проблем логістики як невід’ємного елементу роботи підприємства, має також набір миттєвих переваг, серед яких можна виокремити:

- усунення з логістичного ланцюга, по суті, зайвих посередників;

- зменшення обсягів робочого потоку;

- забезпечення надійного захисту інформації;

- зменшення кількості помилок у процесі поставки;

- запобігання шахрайству [2].

Спрощену систему поставки товару за допомогою блокчейну, із застосуванням двох ланцюгів (замовлення та обробки інформації) представлено на рис. 2.

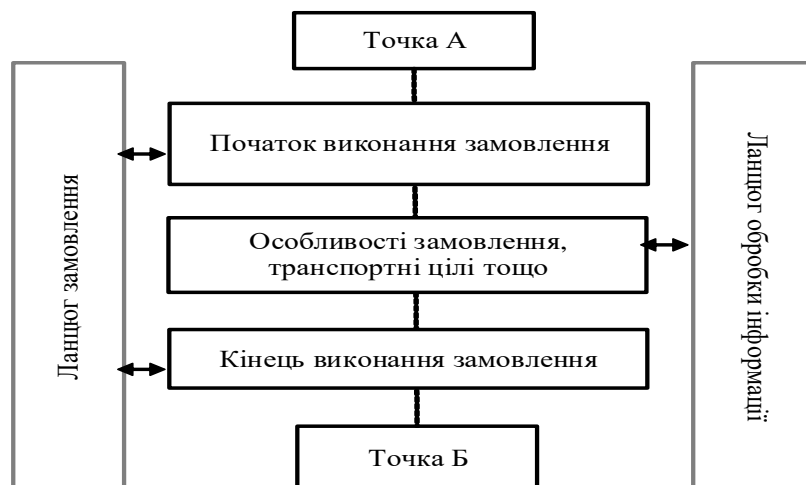

Рис. 2. Схема застосування технології блокчейн в процесі організації ланцюгів поставок

Джерело: складено авторами

Реалізувати таку схему дозволяє смарт-контракт на основі блокчейн, під яким розглядають програми, що забезпечують функцію імплікації, а блокчейн робить можливим виконання таких контрактів без зовнішнього втручання.

Смарт-контракти можуть оновлювати дані про замовлення, слідуючи певним правилам та умовам, виконувати вказівки обох сторін, що стосуються замовлення тощо [3, с. 67]. Ключові властивості смарт-контрактів, що роблять їх ефективним

інструментом управління і провадження логістичної діяльності, наведено у табл. 1.

Використання блокчейну в логістиці, та смарт-контрактів, зокрема, має безліч переваг перед звичайними паперовими контрактами. Але наскільки б досконалою не була технологія, завжди існують ризики, що пов'язані з вразливістю ІТ-систем, а також людським фактором (відсутність даних, обмеження в часі тощо).

Таблиця 1

Ключові властивості сучасних смарт-контрактів

Особливість смарт-контрактів	Властивості
Автономність	Перевага якої в самостійності укладання договорів без залучення таких спеціалістів як брокерів, нотаріусів, адвокатів та посередників, що унеможлиблює маніпуляції з їх сторін через автоматичне створення договорів.
Довіра та збереження	Децентралізація як одна з властивостей блокчейну створює умови для неможливості вторгнення зі сторони до зашифрованої інформації за допомогою шифрування.
Швидкість	Автоматизація смарт-контрактів відбувається впровадженням програмного коду, що скорочує час, який би був витрачений при роботі з паперовими даними та звільняє вас від безпосереднього втручання в багатьох бізнес-етапах, що робляться вручну.
Економія	Значна частка грошових коштів, що раніше використовувалася на посередників, які згадувались раніше, при застосуванні смарт-контрактів йде на розвиток діяльності підприємства.
Точність	Перевагою автоматизованих контрактів є те, що вони не тільки економічніші, а й займають менше часу ніж при ручному заповненні документів та транзакцій і роблять неможливим допускання помилок людського фактору.

Джерело: складено авторами на основі опрацювання [4]

Серед недоліків смарт-контрактів використання можна виділити такі:

– відсутність гнучкості (якщо під час використання традиційної форми

контрактів можна домовитись та змінити його умови, смарт-контракти не дають такої можливості, адже при порушенні умов контракту однією зі

сторін, система автоматично виконує відповідні санкційні норми, прописані в угоді, наприклад, вводить коригуючі коефіцієнти замовлення);

– відсутність у світовій практиці офіційно закріпленого статусу смарт-контракту може зробити процес вирішення спірних питань, що можуть виникнути під час виконання контракту більш складним;

– допущення помилок на стадії програмування (неправильне прописання строків виконання угоди, різних особливостей замовлення тощо) може призвести до подальшого некоректного

виконання умов контракту або виникнення передумов для можливих шахрайських дій.

Частково ці недоліки можуть бути усунуті завдяки стандартизації «шаблонів смарт-контрактів» та створення інструментів для візуалізації ланцюгів, що працюють на базі блокчейну з готових блоків [4].

Крім того, не можна не враховувати появу нових ризиків для підприємства, які, безумовно, можуть вплинути на фінансову стійкість підприємства (табл. 2).

Таблиця 2.

Ризики, що пов'язані з впровадженням блокчейн логістики та впливають на фінансову стійкість підприємства

Ризик	Наслідок ризику
Нестабільність податкової системи	Відсутність єдиної системи оподаткування блокчейн процесів в Україні ставить під загрозу можливість використання блокчейн логістики у діяльності підприємств.
Нестабільність законодавства	Досі відсутня остаточна позиція законодавства щодо активів та систем, що працюють на базі технології блокчейн ставить під сумнів можливість їх використання як таких.
Ріст безробіття	Розвиток глобальної цифровізації призводить до значного скорочення робочих місць на підприємствах.
Стихійні лиха	Стрімкий розвиток урбанізації сприяє збільшенню катастроф, що мають значний негативний вплив не лише на добробут жителів міст, а і на його суб'єкти господарювання.
Неефективний менеджмент	Неправильно побудована система планування та організації впровадження технології може призвести до незадовільних результатів.
Неефективна структура витрат	Кошторис, що був складений з недоліками може призвести до незапланованих витрат у майбутніх періодах.
Неефективний менеджмент виробництва та надання послуг	Порушення якості, дедлайнів виробництва продукції та її подальшої доставки засобами блокчейн логістики призведе до штрафних санкцій, що передбачені системою, а також до втрати підприємством прибутку.

Значні перевитрати інвестиційних ресурсів	Спрямування інвестованих на впровадження системи коштів на інші потреби підприємства можуть призвести до провалу запуску, а також до розриву відносин з інвесторами.
Недосягнення запланованих обсягів прибутку за реалізованими реальними проектами	Попередній неправильний розрахунок ефектів від впровадження системи на підприємстві може призвести до значних перевитрат, а також перевищення витрат над прибутками від реалізації проекту (тобто від'ємної різниці Прибуток – Витрати).
Неефективна фінансова стратегія	Фінансова стратегія підприємства після впровадження технологій системи блокчейн логістики на ньому може значно переоцінювати її та фокусувати невиправдано високу увагу, хоча така система в умовах сучасності все ще є дуже ризиковою.
Велика частка позикового капіталу	Значне залучення підприємством коштів для впровадження технології може призвести до нездатності вчасно погашати заборгованості.

Джерело: складено авторами на основі опрацювання [5, с. 109]

Оцінка ймовірність настання ризиків та силу впливу їх на фінансово-економічну стійкість підприємства, графічно зобразимо у вигляді «карти ризиків» (рис. 3).

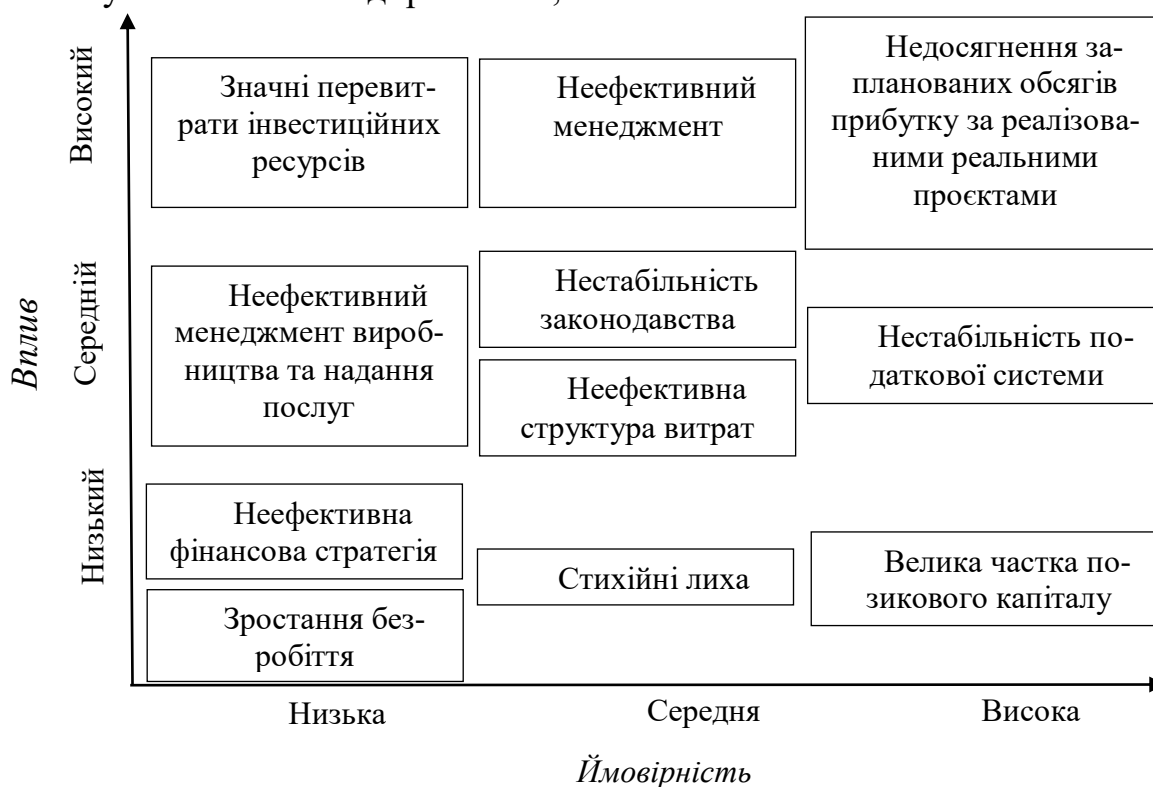

Рис. 3. Карта ризиків

Джерело: складено авторами

Найменшу ймовірність настання і, водночас, вплив на підприємство мають такі ризики як ріст безробіття (адже цифровізація створює також нові можливості для працевлаштування), неефективна фінансова стратегія підприємства (настання такого ризику є мінімальним), стихійні лиха (дуже рідко впливають на підприємство) та неефективний менеджмент виробництва (якщо підприємство функціонує, це значить про його вміння працювати в рамках чату та якості) [6, с. 7].

Найбільш можливі варіанти розвитку сценарію, що матимуть максимальний негативний ефект – це недосяг-

нення запланованих обсягів прибутку (адже досі неможливо точно розрахувати позитивний економічний вплив від впровадження технології), нестабільність податкової системи (через що підприємства поки не бажають впроваджувати системи, побудовані на блокчейні), а також неефективний менеджмент, що не дозволить правильно організувати впровадження технології та контролювати її [7, с.241].

Проведемо SWOT-аналіз для визначення доцільності впровадження блокчейну для ПрАТ «АЗОТ», зображено на рис. 4.

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> – автоматизація контролю виробництва хімічних речовин (наявність у підприємства необхідних сертифікатів спрощує цей процес), R&D, ланцюгів поставок сировини, готової продукції тощо; – зменшення та оптимізація документообігу (впровадження е-документообігу); – оптимізація організаційної структури та контролюючих органів; – захист від неавторизованого доступу до інформації; – використання смарт контрактів. 	<ul style="list-style-type: none"> – незрілість механізму та відсутність досвіду застосування технологій блокчейну як на конкретному підприємстві, так і на хімічних підприємствах країни в цілому; – можливість кіберзагроз; – необхідність великої кількості вкладень для розробки стратегії використання технології та технічних засобів, подальшого їх використання; – постійна необхідність підтримки сервісів, реєстрів тощо.
	Можливості	Загрози
Зовнішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення продуктивності та зниження витрат за рахунок зменшення кількості посередників у процесі поставок, обміну інформації (як наслідок, – позитивний економічний ефект)[8]; – відповідність загальним тенденціям розвитку світових підприємств хімічної галузі; – можливість залучення інвестицій для впровадження системи. 	<ul style="list-style-type: none"> – невідповідність фактичного економічного ефекту очікуваному, а також кількості витрат на впровадження; – недосконалість законодавства у сфері та, водночас, необхідність нормативного опрацювання законів, інструкцій тощо; – непередбачені витрати інформації; – проблеми великих об'ємів цифрової інформації.

Рис. 4 SWOT-аналіз доцільності впровадження блокчейн-технології для ПрАТ «АЗОТ»

Джерело: складено авторами на основі опрацювання [9]

Висновки. Отже, зважаючи на можливості та загрози, що постають перед підприємствами, які мають намір провадити свою діяльність з використанням технології блокчейн, можна стверджувати, що такі системи мають надзвичайно високий потенціал, але лише при грамотному вивченні всіх ризиків, які доволі легко передбачити. Якщо такий аналіз проводити комплексно та із залученням необхідних спе-

ціалістів, правильно провести розрахунки очікуваних економічних ефектів, а також не допускати відсутність чи неефективність менеджменту (функцій планування, організації та контролю) можна забезпечити фінансово-економічну стійкість підприємства в умовах постійних змін економічного середовища [10].

Список використаної літератури

1. Черваньов Д.М. Менеджмент інноваційного розвитку підприємств України. К. : Знання, КОО, 1999. 514 с.
2. Блокчейн и логистика. URL: <https://golos.io/@akela/blokchein-i-logistika>. (дата звернення: 01.02.2022)
3. Мокляк М. В. Технологія blockchain в логістичній системі підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2018. №1. С. 66-68.
4. Смарт контракти як інноваційний правовий інструмент. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/smatr-contracts-as-a-legal-innovative-tool/>. (дата звернення: 01.02.2022)
5. Ліснічук О. А., Нестерчук Т. А. Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Економіка та суспільство*. 2018. № 18. С. 454-462.
6. Євтушенко С.О. Організаційно-економічні фактори підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств : автореф. дис. Х., 2001. 20 с.
7. Мелень О.В., Стригуль Л.С. Інноваційні та інвестиційні процеси на промислових підприємствах України: сучасний стан і передумови розвитку. Х. : ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. 376 с.
8. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. К.: МП «ИТЕМ» ЛТД, «Юнайтед Лондон Лимитед», 1995. 448 с.
9. Корпоративний портал ПрАТ «АЗОТ». URL: <http://azot.ck.ua/> (дата звернення: 01.02.2022)
10. Hackius N., Petersen M. Digitalization in Supply Chain Management and Logistics: Blockchain in Logistics and Supply Chain: Trick or Treat. Hamburg: International Conference of Logistics. 2017. p. 5-6.

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.100110](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.100110)

JEL Classification M29, O33

BLOCKCHAIN LOGISTICS IN PROVIDING FINANCIAL AND ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE ENTERPRISE

KHARCHENKO Anatoliy

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Finance and Accounting,
Cherkasy Institute of the Banking University
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5832-7714>*

LAKUTIN Dimitriy

*student,
Department of Finance and Accounting,
Cherkasy Institute of the Banking University*

Abstract. *The article explores the use of blockchain technology, in particular in the process of organizing supply chains, which are based on smart contracts, highlighting their properties. The risks and their consequences, the probabilities and forces of influence on the financial and economic stability of the enterprise during the implementation blockchain logistics are identified. Weaknesses and strengths, opportunities and threats of the feasibility of introducing blockchain technology for PrJSC«AZOT» based on a SWOT-analysis are revealed.*

Keywords: *blockchain, blockchain technology, blockchain logistics, financial and economic sustainability of an enterprise.*

The modern field of implementation of blockchain technologies is quite wide. Enterprises of the real sector of the economy, implementing them, expect significant effects, including in logistics process management.

In this article, the authors aimed to explore the prerequisites for the introduction of blockchain logistics to increase the financial stability of the chemical industry, using the innovative potential of modern digital technologies.

The introduction of blockchain technology in the supply of raw

materials, production, quality control, market research opens up many opportunities for Ukrainian industrial enterprises, namely: improved visibility of supply chains, innovation in production, new revenue models, better data integrity, reduced diversity of data errors. And the logistics system, built on the basis of blockchain technology is a powerful tool in managing enterprise's financial and economic processes, which due to transparent, independent and protected by cryptographic methods public register provides the ability to

track the movement of goods at all stages of the supply route.

In addition to solving specific problems of logistics as an integral part of the enterprise, blockchain technology also has a set of immediate benefits: removal from the logistics chain, in fact, unnecessary intermediaries; reduction of workflow; ensuring reliable protection of information; reducing the number of errors in the delivery process; fraud prevention.

The authors proposed a simplified system of delivery of goods using a blockchain, using two chains (ordering and information processing), which is implemented using smart contracts based on blockchain, which consider programs

that provide implication, and blockchain makes it possible to execute such contracts without external intervention.

The use of blockchain in logistics and smart contracts, in particular, has many advantages over conventional paper contracts. But no matter how advanced the technology, there are always risks associated with the vulnerability of IT systems, as well as the human factor (lack of data, time constraints, etc.).

The article also assesses the probability of risks and the strength of their impact on the financial and economic stability of the enterprise, made their graphic representation in the form of a "risk map".

References

1. Chervanov, D.M. (1999). *Menedzhment innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv Ukrainy [Management of innovative development of Ukrainian enterprises]*. K. : Znannia, KOO. [in Ukrainian]
2. Blokchein y lohystyka [Blockchain and logistics]. golos.io. Retrieved from: <https://golos.io/@akela/blokchein-i-logistika>. [in Russian]
3. Mokliak, M. V. (2018). Tekhnolohiia blockchain v lohistychnii systemi pidpriemstva [Blockchain technology in the logistics system of the enterprise]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk – Priazovsky Economic Bulletin*, 1, 66-68. [in Ukrainian]
4. Smart kontrakty yak innovatsiinyi pravovyi instrument [Smart contracts as an innovative legal tool]. businesslaw.org.ua. Retrieved from: <https://www.businesslaw.org.ua/smatr-contracts-as-a-legal-innovative-tool/>. [in Ukrainian]
5. Lisnichuk, O.A. & Nesterchuk, T.A. (2018). Metodychni pidkhody do otsiniuvannia finansovoi stiikosti pidpriemstva [Methodical approaches to assessing the financial stability of the enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society*, 18, 454-462. [in Ukrainian]
6. Yevtushenko, S.O. (2001). *Orhanizatsiino-ekonomichni faktory pidvyshchennia investytsiinoi pryvablyvosti promyslovykh pidpriemstv [Organizational and economic factors to increase the investment attractiveness of industrial enterprises]*. Extended abstract of Doctor's thesis. Kharkiv. [in Ukrainian]
7. Melen, O.V. & Stryhul, L.S. (2014). *Innovatsiini ta investytsiini protsesy na promyslovykh pidpriemstvakh Ukrainy: suchasnyi stan i peredumovy rozvytku [Innovation and investment processes at industrial enterprises of Ukraine: current state*

and preconditions of development]. Kharkiv : TOV «Shchedrasadybaplius». [in Ukrainian]

8. Blank, Y.A. (1995). *Investytsyonnii menedzhment [Investment management]*. Kyiv : MP «YTEM» LTD, «YunaitedLondonLymyted». [in Russian]

9. Korporatyvnyi portal PrAT «AZOT» [Corporate portal of PJSC "AZOT"]. Retrieved from: <http://azot.ck.ua/>. [in Ukrainian]

10. Hackius, N. & Petersen M. (2017). *Digitalization in Supply Chain Management and Logistics: Blockchain in Logistics and Supply Chain: Trick or Treat*. Hamburg: International Conference of Logistics. p. 5-6.

COVID-19 ЯК АКТИВАТОР ПАНДЕМІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

БРАЙЧЕНКО Сергій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент,

Черкаський навчально-науковий інститут

Університету банківської справи

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8476-6622>

ПАНТЄЛЄЄВА Наталія Миколаївна

доктор економічних наук, професор,

Черкаський навчально-науковий інститут

Університету банківської справи

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6457-6912>

ВДОВІЧЕНКО Руслана Володимирівна

студент

Черкаського навчально-наукового інституту

Університету банківської справи

Анотація. В статті розглянуто понятійну сутність кіберзлочинності та її типологізацію, узагальнено сучасне правове регулювання боротьби з кіберзлочинністю. Надано кримінально-правову оцінку активізації кіберзлочинності під впливом COVID-19 в Україні. Проведено компаративний аналіз кримінологічної практики протидії пандемії кіберзлочинності в умовах COVID-19. Обґрунтовано рекомендації щодо криміналізації деяких видів злочинів і загроз в сфері цифрової трансформації, впровадження новітніх інструментів боротьби з кіберзлочинністю на основі сучасних цифрових технологій.

Ключові слова: кібербезпека, кіберзлочинність, цифровізація, криміналізація, COVID-19, кримінальні правопорушення у кіберпросторі, протидія кіберзлочинності.

Анотация. В статье рассмотрено сущность понятия киберпреступности и ее типологизация, обобщено современное правовое регулирование борьбы с киберпреступностью. Дано криминально-правовую оценку активизации киберпреступности под воздействием COVID-19 в Украине. Проведено компаративный анализ криминологической практики противодействия пандемии киберпреступности в условиях COVID-19. Обосновано рекомендации по криминализации некоторых видов преступлений и угроз в сфере цифровой трансформации, внедрения новых инструментов борьбы с киберпреступностью на основе современных цифровых технологий.

Ключевые слова: кибербезопасность, киберпреступность, цифровизация, криминализация, COVID-19, криминальные правонарушения в киберпространстве, противодействие киберпреступности.

Постановка проблеми. На сучасному етапі свого розвитку людство стикається не тільки зі змінами, пов'язаними з глобалізацією і науково-технічним прогресом, але і з абсолютно новими викликами і загрозами, які несе в собі суспільство, що динамічно розвивається. Зараз світові економіки і суспільство зазнали безпрецедентного впливу пандемії COVID-19 і стали надзвичайно вразливими не тільки до трансформації економічних відносин, зміни бізнес-моделей, порушення психологічної рівноваги і соціальної захищеності внаслідок перенесення ділової активності в онлайн, але також до зростання активності злочинної діяльності в кіберпросторі, яка адаптивно розширила види і змінила свої методи, використовуючи на власну користь невизначеність, тривоги і страхи, а також ситуаційне зменшення в деяких країнах кількості або перепрофілювання фахівців правоохоронних органів боротьби з кіберзлочинністю. Таким чином, важливим стає проведення проактивних заходів протидії кіберзлочинності, які повинні бути законними, співставними і надійними, результативними як в частині розслідування і покарання, так і зміцнення кібер-довіри суспільства, підвищення свідомості і розширення можливостей захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади і проблемні питання криміналістичних особливостей кіберзлочинів, підходи їх виявлення і розслідування розглядають у своїх наукових працях зарубіжні та українські науковці, зокрема, М. Бабакова, О. Баранов, М. Баттон, Д. Біленчук, В. Бухарєв, Л. Веселова, В. Голубєв, М. Гуцалюк, С. Демедюк, І. Дюрдіца, О. Довгань, Д. Дубов, О. Заяр-

ний, М. Карчевський, М. Краненбарг, Н. Кшетрі, В. Маркова, С. Мельник, В. Прохоренко, І. Сезонова, Л. Скалозуб, О. Солодка, А. Ставер, В. Струков, О. Тихомиров, К. Фобер, Ю. Чанг, В. Шеломенцев, Ю. Якубівська та інші вчені. Проте необхідність реагування на виклики кризових явищ, до яких можна віднести кризу пандемії COVID-19 на тлі поширення глобального тренду цифровізації всіх галузей економіки, вказують на потребу проведення подальших досліджень щодо оцінки передумов, ефектів впливу та наслідків для вдосконалення нормативно-правової бази і розробки практичних рекомендацій попередження і протидії кіберзлочинам.

Метою дослідження є узагальнення теоретико-правових засад і кримінологічних аспектів кіберзлочинності, розробка рекомендацій для вдосконалення кримінально-правового регулювання та підвищення ефективності системи заходів протидії для подолання викликів COVID-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кримінологічний аналіз сучасної кіберзлочинності потребує, насамперед, термінологічної визначеності. Незважаючи на широке вживання правових категорій «кіберзлочинність» і «кіберзлочин», єдиного і чіткого тлумачення цих понять не вироблено (табл. 1).

Критичне вивчення різних точок зору дозволило сформулювати власні тлумачення цих понять, підкреслюючи їх суб'єктно-об'єктну особливість, предмет злочинних посягань і негативні наслідки:

На нашу думку, *кіберзлочинністю є сукупність незаконних протиправних дій, що скоюються особами або організованими угрупованнями в кіберп-*

росторі за допомогою або через комп'ютерні системи та/або мережі, засоби мобільного зв'язку та інші засоби доступу, коли предметом злочинних посягань є інформація, інформаційні та технічні ресурси, інформаційна інфраструктура з метою їх захоплення і контролю, руйнування, порушення цілісності, спотворення або злочинного використання.

З позиції криміналістики кіберзлочин, в свою чергу, це суспільно небез-

печне діяння, що вчиняється в кіберпросторі, яке посягає на громадську безпеку, власність, права людини та інші відносини, що охороняються законом, а також необхідний елемент механізму підготовки, скоєння та приховування злочину, предмета чи засоби якого є комп'ютерна інформація, що може призвести до негативних наслідків технічного, економічного, соціального, морального, психологічного, екологічного характеру.

Таблиця 1

Деякі наукові погляди на сутність поняття «кіберзлочинність» і «кіберзлочин»

Автор	Тлумачення
Кіберзлочинність – це ...	
М. Дашян	порушення чужих прав та інтересів по відношенню до автоматизованих систем обробки даних [1, с.30]
В. Голубев	протиправна поведінка, спрямована на порушення суспільних відносин і персональної або корпоративної безпеки під час здійснення особами обміну даними за допомогою електронних засобів [2]
М. Кравцова	соціально-правовий феномен, що проявляється в забороненій законом про кримінальну відповідальність предметній діяльності (кримінальній активності) частини населення з використанням електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), телекомунікаційних систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку [3, с.4]
Кіберзлочин – це ...	
Д. Карпова	акт соціальної девіації з метою нанесення економічного, політичного, морального, ідеологічного, культурного та інших видів збитків, індивіду, організації або державі за допомогою будь-якого технічного засобу з доступом до Інтернету. [4, с.47]
О. Сіренко	кримінальне правопорушення, що вчиняється за допомогою або через комп'ютерні системи, посягає на право захисту від несанкціонованого поширення і використання інформації, негативних наслідків впливу інформації чи функціонування інформаційних технологій, а також інші суспільно небезпечні діяння, пов'язані з порушенням права власності на інформацію та інформаційні технології, права власників або користувачів інформаційних технологій вчасно одержувати або поширювати достовірну й повну інформацію і за яке передбачено кримінальну відповідальність [5, с.49]
В. Беленький	винне, суспільно небезпечне, кримінально каране втручання в сферу безпеки обігу комп'ютерної інформації, роботу комп'ютерів, комп'ютерних програм, комп'ютерних мереж, несанкціонована модифікація комп'ютерних даних, а також інші протиправні суспільно небезпечні діяння, зроблені за допомогою комп'ютерів, комп'ютерних мереж і програм, а також за допомогою інших пристроїв із вбудованими процесорами і кон-

	тролерами, які можуть мати доступ до інформаційного простору [6, с.6]
А. Русецький Д. Куцоласький	протиправне винне діяння (дія або бездіяльність), яке передбачає втручання в дані персональних комп'ютерів, комп'ютерних програм і комп'ютерних мереж, або діяння, вчинене за допомогою комп'ютерів та інших сучасних технологій, за яке передбачається кримінальна відповідальність та яке може створити особисту небезпеку для громадян, загрозу національній безпеці держави та світовій безпеці [7, с.76]

Джерело: сформовано авторами на підставі опрацювання вказаних наукових праць

На фоні динаміки технологічного прогресу та використання його новацій спостерігаємо не тільки позитивні ефекти на благо суспільства, а також зростання злочинної діяльності різних деструктивних сил, простором якої стало кіберсередовище. Різноманітність злочинної діяльності, набуття нових форм і ознак можна прослідкувати через типологізацію кіберзлочинів. Так, Будапештська Конвенція, як основний документ у сфері боротьби з кіберзлочинністю, надає таку класифікацію кіберзлочинів [8]:

1) правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних та систем, зокрема:

- незаконний доступ, наприклад, шляхом злому, обману та іншими засобами;
- нелегальне перехоплення комп'ютерних даних;
- втручання у дані, включаючи навмисне пошкодження, знищення, погіршення, зміну або приховування комп'ютерної інформації без права на це;
- втручання в систему, включаючи умисне створення серйозних перешкод для функціонування комп'ютерної системи, наприклад, шляхом розподілених атак на ключову інформаційну інфраструктуру;
- зловживання пристроями, тобто виготовлення, продаж, придбання для використання, розповсюдження при-

строїв, комп'ютерних програм, комп'ютерних паролів або кодів доступу для здійснення кіберзлочинів;

2) правопорушення, пов'язані з комп'ютерами, включаючи підробку та шахрайство, вчинені з використанням комп'ютерів;

3) правопорушення, пов'язані зі змістом інформації, зокрема, дитяча порнографія, расизм і ксенофобія;

4) правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав, наприклад незаконне відтворення та використання комп'ютерних програм, аудіо/відео та інших видів цифрової продукції, а також баз даних та книг.

Активатором кіберзлочинності стала пандемія COVID-19. Адже навіть медична сфера під час пандемії зазнала кібератак. Зокрема, в Європі протягом березня 2020 – січня 2022 загальна кількість інцидентів становила 21 у 10 країнах в середньому 0,3 інциденти на тиждень, з яких 19 були спрямовані проти надання медичних послуг пацієнтам, по 1 на фармацію та медичні розробки і виробництво [9].

Аналіз динаміки кіберзлочинів в Україні продовж 2018-2021 рр. (рис. 1) свідчить про стійку тенденцію до зростання правопорушень стосовно несанкціонованого втручання (ст. 361) і несанкціонованих дій з інформацією (ст. 362), які сукупно склали у 2021 році 94,24% проти 91,14% у 2018 році.

Варто відмітити, що в 2021 році в судах першої та другої інстанцій була максимальна кількість проваджень (1953) і таких, що було закрито – 333 провадження при загальному висхідному тренді (рис. 2).

Отже, бачимо, що пандемія COVID-19 зумовила зростання кіберзлочинності, що загострило проблему криміна-

льно-правової оцінки кіберзлочинності і результативної протидії внаслідок слабкої законодавчої основи, складності збору доказів та самого процесу доведення, нестачі компетентних осіб ІТ-галузі в органах державної влади, відсутності узагальненої судової системи тощо.

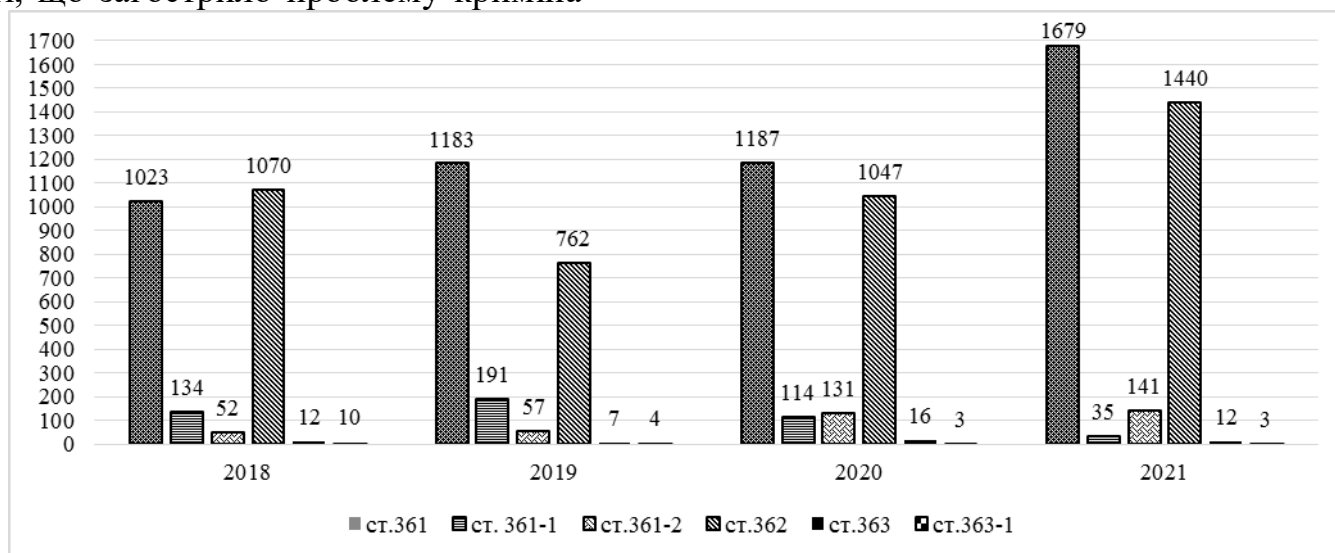

Рис. 1. Динаміка кримінальних правопорушень протягом 2018-2021 рр.
Джерело: побудовано автором на основі даних [10]

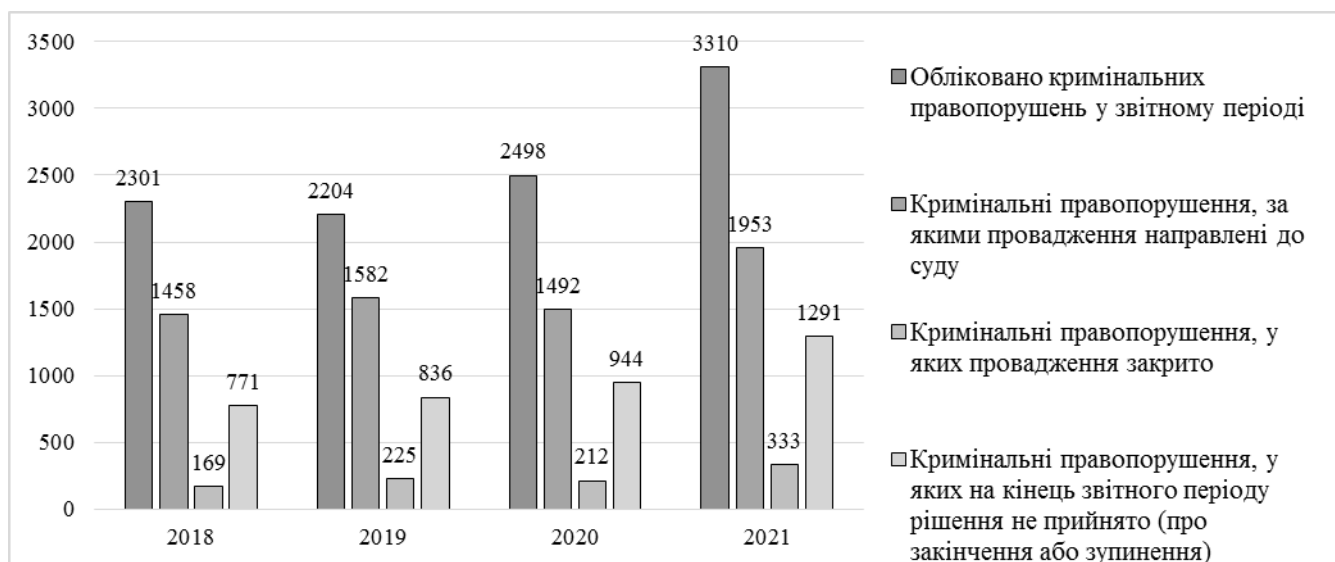

Рис. 2. Динаміка кримінальних правопорушень в розрізі досудового та судового розслідування
Джерело: побудовано автором на основі даних [10]

Вважаємо, що необхідно посилити комплекс заходів, спрямованих на ефективну протидію кіберзлочинності, шляхом:

- внесення змін до законодавства, що регламентує види санкцій за неправомірну поведінку в кіберпросторі, та удосконалення кримінологічних методик на підставі вивчення досвіду та моніторингу криміналістичної практики зарубіжних країн;
- вжиття заходів щодо посилення міжвідомчої співпраці між органами безпеки і різними ІТ-структурами для запобігання ризику виникнення та мінімізації наслідків кібератак на національному та міжнародному рівнях;
- підвищення рівня цифрової грамотності та обізнаності громадськості

щодо необхідності належного використання ІТ-ресурсів, видів і проявів кіберзлочинів.

Пропонуємо розглянути можливість врахування в Кримінальному кодексі України [11] відповідальність за такі кримінальні правопорушення (табл. 2).

Кіберзлочинність є феноменом, сформованим у процесі науково-технічного та технологічного прогресу [12].

Активне впровадження інформаційних та телекомунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності загострило проблеми охорони персональних даних, комерційної, корпоративної та банківської таємниці [13].

Таблиця 2

Рекомендації щодо криміналізації деяких видів злочинів і загроз

Гіпотеза	Диспозиція	Санкція
Розповсюдження в мережі «Інтернет» неправдивої інформації про пандемію COVID-19	розповсюдження в мережі «інтернет» неправдивої інформації про пандемію covid-19	карається штрафом від 600 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до одного року
	ті самі дії, вчинені групою осіб за попередньою змовою, а також із заподіянням значної шкоди громадянину	карається штрафом від 5 тисяч до 10 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років
Шахрайство з використанням електронних засобів платежу	шахрайство з використанням електронних засобів платежу	караються штрафом від 2 до 4 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк
	ті самі дії, вчинені групою осіб за попередньою змовою, а також із заподіянням значної шкоди громадянину	караються позбавленням волі на строк до трьох років
	дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою з використанням свого службового становища	караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк п'ять років
Кібертероризм	протиправне заволодіння комп'ютерною інформацією, що охороняється законом, її використання або загроза викорис-	карається позбавленням волі на строк від одного до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльні-

	тання, що створює небезпеку настання тяжких наслідків, вчинене з метою залякування населення або (і) впливу на орган влади	стю на строк до трьох років
	ті самі дії, що спричинили смерть людини або інші тяжкі наслідки	карається позбавленням волі терміном від п'яти до восьми років

Джерело: власна розробка

Проте цифрові технології, на нашу думку, можуть стати результативним інструментом боротьби з кіберзлочинністю.

➤ Штучний інтелект (ШІ) – основний інструмент боротьби з сучасними кіберзагрозами, завдяки алгоритмам машинного навчання та обробці великих масивів даних. Використання ШІ дозволяє покращити кібербезпеку за трьома основними категоріями: 1) виявлення кіберзагроз на основі аналізу нових або нестандартних моделей поведінки, виявлення подій з високим ступенем ризиків і зловмисників, покращення пошуку вразливостей за рахунок побудови профілів програмних застосунків і мережевих засобів, оптимізація налаштувань конфігурації інфраструктури, вивчення моделі мережевого трафіку і пропозиції удосконалення політики захисту; 2) відповідь на загрозу, що включає створення та автоматичний запуск необхідних засобів захисту, зокрема зупинення дії програм-вимагачів; 3) вивільнення людських ресурсів за рахунок систем самонавчання на основі ШІ.

➤ Blockchain. При застосуванні технології блокчейн [14] немає єдиної точки атаки на базу даних, а отримати доступ до даних, які зашифровані за допомогою ключа, неможливо без знання цього ключа. Ключі зберігаються не централізовано, а в кожного користувача-власника. При атаці на

такий центр-сервер неможливо викрасти всі дані, що знаходяться на ньому. Кримінальній сфері буде завдано відчутного удару, оскільки зберігається історія операцій, фінансові потоки будуть видні в ланцюжку блоків і замаскувати їх буде практично неможливо, що зведе нанівець нелегальні транзакції, ускладнить фінансування терористичних та екстремістських організацій.

➤ XDR здійснює міжрівневе виявлення загроз та реагування на них за рахунок об'єднання інформації про безпеку та управління подіями [15]. XDR збирає та зіставляє дані на різних рівнях безпеки, включаючи кінцеві точки, електронну пошту, сервери, хмарні інфраструктури та спільну мережу. Такий аналіз даних дозволяє швидше виявляти загрози та скорочувати час розслідування та реагування.

➤ Secure Access Service Edge (прикордонні сервіси безпечного доступу) або SASE виділяються відносно новою моделлю захисту, що передбачає комбінацію мережевих сервісів та сервісів безпеки [12]. Інструменти SASE можуть ідентифікувати конфіденційні дані або шкідливе програмне забезпечення, розшифровувати контент і безперервно відстежувати сеанси щодо ризиків та рівнів довіри, тим самим забезпечуючи контроль злочинності в кіберпросторі.

Отже, потенціал сучасних цифрових технологій може успішно бути використаний для протидії загрозам інформаційного суспільства [16], попередження та боротьби з кіберзлочинами для прискорення процесів цифровізації і набуття стратегічної конкурентоспроможності країни.

Висновки. Під впливом COVID-19 спостерігаємо активізацію кіберзлочинності, про що свідчить зростаюча динаміка кримінальних правопорушень. Використання суб'єктно-об'єктного і цільового й підходів, що також дозволило сформулювати авторське тлумачення понять «кіберзлочинність» і «кіберзлочин», розвинути криміналістичні характеристики кіберзлочинів за рахунок, поряд іншими, введення таких, як інноваційність, нестандартність здійснення, стратифікація, високий рівень загрози і руйнівного

впливу, складність розкриття. Виявлені проблеми і слабкі сторони кримінально-правової оцінки і результативної протидії кіберзлочинності дозволили сформулювати практичні рекомендації щодо криміналізації деяких видів злочинів на основі уточнення ознак окремих їх складів у сфері комп'ютерної інформації та кола їх суб'єктів, а також запропонувати заходи для підвищення ефективності протидії кіберзлочинності.

Вважаємо, що потрібно і надалі проводити постійний моніторинг і здійснювати дослідження на виявлення об'єктивних закономірностей, детермінантів і характеристик окремих видів кіберзлочинів, прогнозування поведінкових профілів кіберзлочинців для забезпечення кібербезпеки в період постковідного відновлення.

Список використаних джерел

1. Дашян М.С. Право информационных магистралей. М.: Норма, 2007.
2. Голубев В.А. «Кибертерроризм» - миф или реальность? Центр исследования компьютерных преступлений URL: <http://www.crime-research.org> (дата звернення: 10.01.2022)
3. Кравцова М. О. Кіберзлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. 16 с.
4. Карпова Д.М. Кіберзлочинність: глобальна проблема та її вирішення. *Влада*. 2014. № 8. С. 46-50.
5. Сіренко О.В. Поняття кіберзлочинів та особливості методики їх розслідування. URL: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/486/1/iloverpdf_com-48-49%5B1%5D.pdf (дата звернення: 10.01.2022)
6. Беленький В. П. Відповідальність за кіберзлочини за кримінальним правом США, Великобританії та України (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 19 с.
7. Русецький А. А., Куцолабський Д. А. Теоретико-правовий аналіз понять «кіберзлочин» і «кіберзлочинність». *Право і Безпека*. 2017. №1. С 74-78.
8. Конвенція про кіберзлочинність Ради Європи від 23.11.2001 р. (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом N 2824-IV

(2824-15) від 07.09.2005, ВВР, 2006, N 5-6, ст.71) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 10.01.2022)

9. Номоконов В. А. Актуальні проблеми боротьби з кіберзлочинністю // Інформаційні технології і безпека: зб. науч. тр. міжнар. конф. Київ: Національна академія наук України, 2003. Вип. 3. С. 104-108.

10. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Звітність Офісу Генерального прокурора URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 10.01.2022)

11. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.01.2022)

12. Кіберзлочинність не спить – як не потрапити у тенета аферистів URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/395023/kiberzlochynnist-ne-spyt-yak-ne-potrasyty-v-siti-aferystiv> (дата звернення: 10.01.2022)

13. Інформаційне протистояння як фактор загрози національній безпеці України. Основні тенденції проявів організованої злочинності в сучасних умовах (зб. наук.-аналіт. матеріалів). К.: МНДЦ. 2014. Вип. 1. С. 161-165.

14. Синьоокий О.В. Основи інформаційного права та законодавства у галузі високих технологій та ІТ – інновацій. Х.: Право, 2011. 592с.

15. Харчук В. Запровадження правового регулювання відносин у глобальній мережі Інтернет. *Юридичний журнал*. 2010. № 12. С. 80-82.

16. Comprehensive study of the problem of cybercrime and responses to it by Member States, the international community and the private sector URL: https://www.unodc.org/documents/organized-crime/UNODC_CCPCJ_EG.4_2013/UNODC_CCPCJ_EG4_2013_2_E.pdf (дата звернення: 10.01.2022)

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.113122](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.113122)

JEL Classification K14, K42, O39

COVID-19 AS AN ACTIVATOR OF THE CYBER CRIME PANDEMIC

BRAICHENKO Sergiy

PhD in Economics, Associate Professor

Cherkasy Institute of the Banking University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8476-6622>

PANTIELIEIEVA Nataliia

Doctor of Economics, Professor,

Cherkasy Institute of the Banking University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6457-6912>

VDOVICHENKO Ruslana

Student,

Cherkasy Institute of the Banking University

Abstract. *The conceptual essence of cybercrime and its typology are considered in the article, the modern legal regulation of fight against cybercrime is generalized. The criminal-legal assessment of the intensification of cybercrime under the influence of COVID-19 in Ukraine is given. A comparative analysis of the criminological practice of counteracting the cybercrime pandemic in the conditions of COVID-19 is conducted. Recommendations on criminalization of some types of crimes and threats in the field of digital transformation, introduction of the newest tools of fight against cybercrime on the basis of modern digital technologies are substantiated.*

Key words: *cybersecurity, cybercrime, digitalization, criminalization, COVID-19, criminal offenses in cyberspace, combating cybercrime.*

At the present stage of its development, humanity is facing not only the changes associated with globalization and scientific and technological progress, but also completely new challenges and threats posed by a dynamically developing society. These, of course, include the COVID-19 pandemic, which, among other things, led to an increase in criminal activity in cyberspace. Therefore, the issue of generalization of theoretical and legal principles and criminological aspects of cybercrime,

development of recommendations for improving criminal law regulation and improving the effectiveness of the system of countermeasures to overcome the challenges of COVID-19 became relevant.

Generalization of scientific views and taking into account the current situation, allowed to formulate the author's interpretation of the concept of "cybercrime" in the subject-object and target approaches, highlighting its

substantive nature and organizational aspects.

The COVID-19 pandemic has been shown to activate cybercrime. The analysis of the dynamics of cybercrime in Ukraine during 2018-2021 showed a steady trend towards an increase in offenses related to unauthorized interference and unauthorized actions with information. This allowed authors to make recommendations on the criminalization of certain types of crimes and threats, strengthening the set of measures aimed at effectively combating cybercrime.

Particular attention is paid to digital technologies that can be an effective tool

in the fight against cybercrime, including artificial intelligence, Blockchain, XDR, Secure Access Service Edge (border secure access services).

Thus, to overcome the impact and consequences of the COVID-19 pandemic crisis on cybercrime, the potential of modern digital technologies can be successfully used along with continuous monitoring and identification of objective patterns, determinants and characteristics of certain types of cybercrime, forecasting the behavioral profiles of cybercriminals to ensure cybersecurity in the period of post-war recovery.

Reference

1. Dashyan, M.S. (2007). *Pravo informatsionnykh magistraley*[Law of Information Highways]. M.: Norma. [in Russian]
2. Golubev, V.A. «Kiberterrorizm» - mif ili real'nost'? Tsentr issledovaniya komp'yuternnykh prestupleniy ["Cyberterrorism" - myth or reality? Computer Crime Research Center]. Retrieved from : <http://www.crime-research.org>. [in Russian]
3. Kravtsova, M. O. (2016). *Kiberzlochynnist: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia orhanamy vnurishnikh sprav* [Cybercrime: criminological characteristics and prevention by law enforcement agencies]. Extended abstract of PhD thesis. Khark. nats. un-t vnutr. sprav: Kharkiv. [in Ukrainian]
4. Karpova, D.M. (2014). Kiberzlochynnist: hlobalna problema ta yii vyrishennia[Cybercrime: a global problem and its solution]. *Vlada - Power*, 8, 46-50. [in Ukrainian]
5. Sirenko, O.V. Poniattia kiberzlochyniv ta osoblyvosti metodyky yikh rozsliduvannia [The concept of cybercrime and features of the methodology of their investigation]. Retrieved from: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/486/1/ilovepdf_com-48-49%5B1%5D.pdf [in Ukrainian]
6. Bielenkyi, V. P. (2016). *Vidpovidalnist za kiberzlochyny za kryminalnym pravom SShA, Velykobrytanii ta Ukrainy (porivnialno-pravove doslidzhennia)* [Liability for cybercrime under the criminal law of the United States, Britain and Ukraine (comparative law study)]. Extended abstract of PhD thesis. Akad. advokatury Ukrainy : Kyiv. [in Ukrainian]
7. Rusetskyi, A. A. (2017). Kutsolabskyi D. A. Teoretyko-pravovyi analiz poniat «kiberzlochyn» i «kiberzlochynnist»[Theoretical and legal analysis of the concepts

of "cybercrime" and "cybercrime"]. *Pravo i Bezpeka - Law and Security*. 1, 74-78. [in Ukrainian]

8. Convention on Cybercrime of the Council of Europe (2001 November 23) (the Convention was ratified with reservations and declarations by Law No. 2824-IV (2824-15). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text [in Ukrainian]

9. Nomokonov, V. A. (2003). Aktualni problemy borotby z kiberzlochynnistiu [Actual problems in the fight against cybercrime]. *Informatsiini tekhnologii i bezpeka: zb. nauch. tr. mizhnar. konf. – Proceedings of the International Scientific and Practical Conference: Information Technology and Security*. (pp.104-108). Kyiv: Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. [in Ukrainian]

10. On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation. Reporting by the Office of the General Prosecutor. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian]

11. Criminal Code of Ukraine (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR) № 25-26, p.131. (2001) Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian]

12. Kiberzlochynnist ne spyt – yak ne potrapyty u teneta aferystiv [Cybercrime does not sleep - how not to fall into the net of scammers]. Retrieved from: <https://news.finance.ua/ua/news/-/395023/kiberzlochynnist-ne-spyt-yak-ne-potrapyty-v-siti-aferystiv> [in Ukrainian]

13. Informatsiine protystoiannia yak faktor zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy [Information confrontation as a factor of threat to the national security of Ukraine]. *Osnovni tendentsii proiaviv orhanizovanoi zlochynnosti v suchasnykh umovakh (zb. nauk.- analit. materialiv) - The main trends in the manifestations of organized crime in modern conditions (collection of scientific and analytical materials)*. K.: MNDTs. 2014, 1, 161-165. [in Ukrainian]

14. Synookyi, O.V. (2011). *Osnovy informatsiinoho prava ta zakonodavstva u haluzi vysokykh tekhnologii ta IT – innovatsii [Fundamentals of information law and legislation in the field of high technologies and IT innovations]*. Kh.: Pravo. [in Ukrainian]

15. Kharchuk, V. (2010). Zaprovadzhennia pravovoho rehuliuвання vidnosyn u hlobalnii merezhi Internet [Introduction of legal regulation of relations in the global Internet]. *Yurydychnyi zhurnal - Legal Journal*, 12, 80-82. [in Ukrainian]

16. Comprehensive study of the problem of cybercrime and responses to it by Member States, the international community and the private sector. unodc.org. Retrieved from: https://www.unodc.org/documents/organized-crime/UNODC_CCPCJ_EG.4_2013/UNODC_CCPCJ_EG4_2013_2_E.pdf

УДК 336.717

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЙ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАЙНЯТІСТЬ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

ВОВЧАК Ольга Дмитрівна

д.е.н, професор,

завідувач кафедри банківської справи та фінансових технологій

Навчально-наукового інституту банківських технологій та бізнесу

Університету банківської справи

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8858-5386>

ЗАПОРОЖЕЦЬ Світлана Володимирівна

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів та обліку

Черкаського навчально-наукового інституту

Університету банківської справи

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8378-5549>

***Анотація.** В статті досліджено особливості організації діяльності установ фінансового сектора в умовах прояву пандемії вірусу Covid-19. Узагальнено типові епідеміологічні фактори впливу на діяльність установ. Охарактеризовано основні властивості впливу зазначених викликів через обґрунтування типових наслідків від їх системного поширення.*

***Ключові слова:** бізнес-стратегія банку, фінансово-кредитна установа, цифрова трансформація, епідеміологічна нестабільність.*

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку економічних відносин характеризується присутністю досить впливових фінансових потрясінь, які супроводжують кризу охорони здо-

***Аннотация.** В статье исследованы особенности организации деятельности учреждений финансового сектора в условиях проявления пандемии вируса Covid-19. Обобщены типичные эпидемиологические факторы влияния на деятельность учреждений. Охарактеризованы основные свойства воздействия указанных вызовов через обоснование типичных последствий их системного распространения.*

***Ключевые слова:** бизнес-стратегия банка, финансово-кредитное учреждение, цифровая трансформация, эпидемиологическая нестабильность.*

ров'я. Динамічний розвиток пандемії вірусу Covid-19 слугує безпрецедентним викликом для фінансового сектору України та всього світу. Епідеміологічна ситуація, спровоко-

вана вірусом Covid-19, який вносить досить значимі корективи у звичний порядок функціонування різних галузей світової економіки в цілому та національної зокрема, створює серйозні виклики та формує реальні загрози для забезпечення безперервної діяльності кредитно-фінансових установ і вимагає ґрунтовного переформатування діючих стратегічних цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні науковці В. Рудевська [1], Ю Оніщенко [2], І. Школьник [3] у власних наукових роботах дослідили основні принципи, властивості, закономірності побудови та розвитку бізнес-моделі банку, розглядаючи її у тісному взаємозв'язку та відповідно до важливості її ролі у формуванні стратегії банку. Багато в чому довіра до фінансово-кредитних установ залишається високою і надзвичайно важливою є необхідність її підтримки та розвитку в умовах епідеміологічних обмежень та за їх межами. Адже цілком погоджуємося з науковим твердженням С. Єгоричевої [4], що банк як кредитна установа, який функціонує на ринках, що розвиваються, повинен мати цілісну стратегію ринкового розвитку, яка є достатньо гнучкою, адаптованою до доволі нестабільних умов зовнішнього економічного та правового середовища та такою, що враховує теоретичні та практичні напрацювання, що вже існують у світі. О. Вовчак [5], досліджуючи особливості побудови стратегічних напрямів розвитку банків з іноземним капіталом, виділяє ряд закономірних цілей, фокус на досягнення яких, на нашу думку, повинен бути сформований не залежно від присутності факторів зовнішнього шокового впливу. Н. Ткаченко,

М. Хуторна, досліджуючи питання формування та реалізації бізнес-стратегій банку, наполягають на необхідності визначення концептуальних пріоритетів їх функціонування у сучасних умовах, які б виконували роль світоглядного стрижня, імплементуючись через розвиток відповідних бізнес-напрямів [6].

Метою статті є дослідження сучасних тенденції трансформації бізнес-стратегій установ фінансового сектора в умовах епідеміологічної нестабільності та її впливу на зайнятість у галузі.

Виклад основних результатів. На поточному етапі свого розвитку установи фінансового сектора відіграють важливу роль у підтримці бізнесу та домашніх господарств, забезпечуючи перерозподіл фінансових ресурсів державної допомоги, регулюючи параметри кредитних відносин, забезпечуючи спроможність створювати додатковий буфер ліквідності та здійснюючи швидке вжиття необхідних запобіжних контрзаходів, тому важливим є питання забезпечення належного рівня їх фінансової стійкості у мовах епідеміологічних викликів. Багато в чому довіра до кредитно-фінансових установ залишається високою і надзвичайно важливою є необхідність її підтримки та розвитку в умовах епідеміологічних обмежень та за їх межами. Варто також наголосити, що крім факторів впливу, зароджених пандемією вірусу Covid-19, діяльність установ в сучасних умовах розвитку економіки потребує та, відповідно, демонструє процес динамічної адаптації типових процесів обслуговування клієнтів у відповідності до реалізації ефективної національної стратегії їх цифровізації.

З огляду на це, досить логічним є послідовний та закономірний стан еволюційної трансформації бізнес-стратегій провайдерів фінансових послуг: від формату ведення традиційного бізнесу до цифрового мультимедіального формату продажу фінансових послуг в умовах сьогодення.

Сучасний вплив пандемії вірусу Covid-19 на діяльність установ фінансового сектора відбувається, як уже зазначалося, на етапі становлення та розвитку мультимедіальної бізнес-стратегії розвитку. Цей зовнішній шок виявився надзвичайно відчутним для діючих економічних агентів та таким, що вимагає чіткої ідентифікації основних його факторів. Серед таких виділяємо: поточна економічна криза зі збалансованою макроекономічною ситуацією, невизначеність від запровадження карантинних обмежень, зниження економічної активності агентів, зниження попиту на фінансові послуги, погіршення якості обслуговування кредитної заборгованості [7].

Довгостроковий же вплив саме епідеміологічних викликів на розвиток ринку фінансових послуг наразі неможливо визначити, адже поточна ситуація виходить за межі досвіду діяльності більшості операторів ринку фінансових послуг та їх керівного складу. Тому, в умовах епідеміологічної кризи лише адаптивно трансформовані провайдери фінансових послуг зможуть захистити своїх співробітників і клієнтів, зберігаючи стан безперервності та оптимального рівня якості бізнес-процесів. Під впливом зазначених епідеміологічних факторів спостерігається виникнення ряду глобальних тенденцій/наслідків, які були характерними для ринку фінансових послуг, але значно прискорилися через вплив пандемії вірусу Covid-19 і наразі мають вирішальне значення для забезпечення ефективного стратегічного бачення подальшого розвитку установ фінансового сектора (рис. 1).

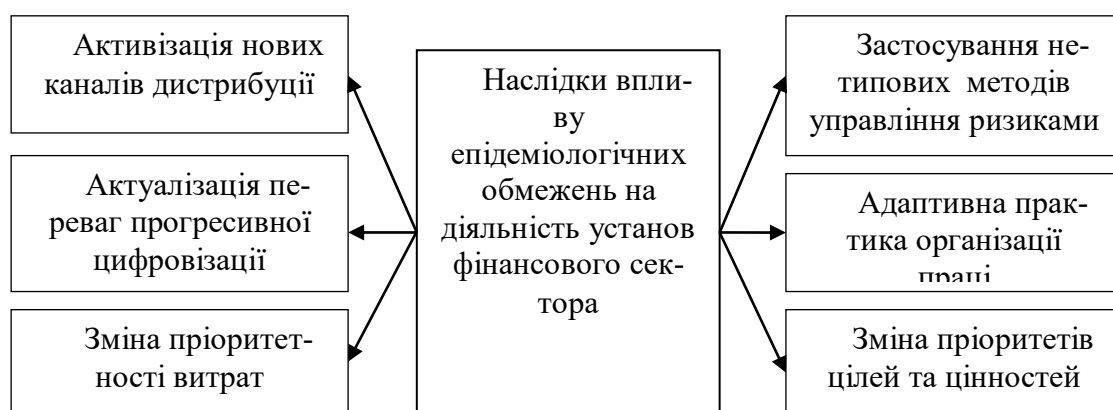

Рис. 1. Вплив епідеміологічних обмежень на діяльність установ фінансового сектора

Джерело: розробка авторів

Щодо наслідків безпосереднього впливу представленого ряду епідеміологічних обмежень на діяльність провайдерів фінансових послуг в контексті зайнятості, найбільш дієвими вважаємо наступні:

1). Активізація нових каналів дистрибуції. Очевидним видається той факт, що систематично застосовувані упродовж останніх років пандемічні обмежувальні заходи та розбудовані, відповідно, дистанційовані спожива-

цькі настрої значно прискорили вже існуючу тенденцію поступового відходу від формату функціонування інституцій через традиційні відділення шляхом контактного обслуговування з метою надання фінансових послуг. Тому, сьогодні існує об'єктивна необхідність переосмислення ролі відділень та їх кількості при забезпеченні конкурентоспроможної діяльності установ фінансового сектору (точки продажу чи сервісні центри). З огляду на це, цифрова бізнес-модель провайдерів фінансових послуг повинна бути трансформована у бік ефективного посилення каналів самообслуговування та підвищення рівня функціональності пропонованих фінансових послуг. Це також тягне за собою необхідність розробки та впровадження нових підходів до використання типів каналів продажів і реклами для залучення клієнтів. Інституції фінансового сектору повинні систематично розробляти та впроваджувати нові інтегровані пакети електронної комерції з метою нарощення торговельних оборотів мікро- та малого бізнесу в мережі.

2). Адаптивна практика організації праці. Сучасна епідеміологічна криза спричинила революційні зміни в різних галузях, зокрема в фінансовому секторі. Зважаючи на це, інститути фінансового сектору повинні визначити оптимальну комбінацію для функціонування операційної моделі та забезпечити наявність достатньої інфраструктури з метою сприяння поширенню та гнучкості застосовуваних форм роботи в довгостроковій перспективі. Сучасні знання та новий досвід показують, що малоімовірним в перспективі є повне повернення співробітників установ до роботи у

традиційних офісах, і, в кінцевому підсумку, запроваджена гібридна модель передбачатиме досить високий рівень віддаленої роботи, ніж та що була прийнятною та сталою упродовж тривалого часу до кризи. Це, у свою чергу, означає необхідність переоцінки цільового призначення та використання майна із застосуванням методів прогресивної автоматизації багатьох бізнес-процесів інститутів фінансового сектору.

Зміни до типових кадрових питань (організаційна культура, прийняття нових співробітників, навчання, підвищення кваліфікації тощо), націлені на зниження ознак глобальної мобільності та більш високого рівня віддаленої роботи, повинні бути включені інституціями фінансового сектору до нових планів стратегічного розвитку та, відповідно, адаптивно відкориговані. Крім того, дослідження показують, що залежно від темпів запровадження процесів цифровізації, у світі може бути втрачено від 10 до 800 мільйонів робочих місць. Тому, всі компанії, в тому числі установи фінансового сектора, змушені зазнати глибокої внутрішньої трансформації, у поєднанні з процесом цифрового дозрівання [8].

Вцілому, зазначені вище наслідки впливу епідеміологічних обмежень на діяльність операторів ринку фінансових послуг виявили посилення ряду типових загроз, пов'язаних із забезпеченням їх подальшого безперебійного функціонування та таких, що актуалізують питання необхідності запровадження в подальшому трансформаційних змін. Такими загрозами виявилися: слабкий рівень ефективності використання клієнтського досвіду; слабкий рівень надійності та

масштабованості бізнес-процесів та систем; недостатній рівень зрілості управлінських систем та процесів.

Такі логічні зміни в організації діяльності установ фінансового сектора, націлених на утримання прийнятого ринкового сегменту та забезпе-

чення оптимального набору конкурентних переваг, можуть відбуватися лише за умови усвідомлення та реалізації ряду важливих заходів у межах основних векторів стратегічного інноваційного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегічні напрями розвитку установ фінансового сектора в умовах епідеміологічної нестабільності

Стратегічний напрям	Передумови	Властивості прояву
Цифрова інфраструктура	Зростання ролі інструментів аналітики даних. З метою забезпечення процесу ефективної персоналізації та взаємодії з клієнтами незамінними є машинне навчання і штучний інтелект	Партнерство з прогресивними FinTechs, платіжними порталами і фірмами електронної комерції з метою створення прямих цифрових рішень щодо продуктової диверсифікації
		Створення альянсів з великими мережевими операторами (Visa, Mastercard)
		Фокусування уваги на забезпеченні операційної стійкості, поширення аутсорсингу, забезпечення кібернадійності і безпеки наданих платіжних послуг
Операційна модель	Зростання обсягів витрат на забезпечення масової віддаленої роботи співробітників і обслуговування потоку нових кредитів	Зміни вартості грошових потоків та в операційній динаміці призводять до зростання базових витрат
		Можливість економії за рахунок зниження експлуатаційних витрат на власність, підвищення рівня цифровізації та автоматизації
Спосіб роботи та набір кваліфікаційних навичок	Запровадження гібридної моделі організації роботи (збереження високого рівня віддаленої роботи з використанням цифрового формату)	Необхідність створення інклюзивної культури з високим рівнем продуктивності, що зумовлює перегляд складу персоналу, політики їх залучення, утримання і розвитку
		Посилення ролі інвестицій у підтримку та навчання персоналу (орієнтація на усвідомлення методів кібербезпеки)
Методи управління ризиками	Переоцінка рівня фінансової стійкості з усіх позицій ризиків	Необхідність переоцінки моделі ризику та динамічного управління кредитним портфелем (посилення вимог кредитування)
		Адаптування звітності іта оптимізація рівня доступності та якості даних з метою управління ризиками
		Підтримка і систематичне оновлення засобів кіберзахисту (володіння надійними механізми для моніторингу дотримання всіх вимог)

Джерело: розробка авторів

Під впливом зазначених стратегічних напрямів розвитку ринку фінансових послуг в умовах

епідеміологічної нестабільності процес трансформації бізнес-стратегії інститутів повинен сприяти забезпечен-

ню адаптивної імплементації ряду важливих, на наш погляд, трансформаційних ознак, що визначають базовий зріз функціональної спроможності такої стратегії (табл. 2).

Таблиця 2

Функціональні ознаки трансформаційної бізнес-стратегії установ
фінансового сектора

Функціональна ознака	Індикатори забезпечення
Доступність	Систематичний розвиток дистанційних каналів продажу, цифрових бізнес-процесів продажу та післяпродажного обслуговування
Мобільність	Трансформація комунікативної взаємодії з клієнтом в контексті формування персоніфікованої пропозиції
Персональність	Оптимізація інституційної інфраструктури, адаптованої до сучасних тенденцій розвитку ринку
Відкритість	Ефективне використання можливостей API на умовах багатоканальної співпраці з платформами для забезпечення спроможності з надання нефінансових послуг, розвиток зовнішньої експансії
Цифрова функціональність	Розвиток цифровізації бізнес-процесів та їх роботизації, ефективного застосування хмарних технологій, масштабування ІТ-інфраструктури та обчислювальних потужностей, автоматизація виробничого циклу програмування, застосування технологічних платформ для управління відкритими сервісами
Компетентність	Адаптація до сучасних інноваційних методів роботи, зрощення автономної та відповідальної команди висококваліфікованих працівників, імплементація інноваційних технологічних компетенцій, мотивування ІТ-персоналу до виходу на лідируючі позиції щодо використання новітніх технологій
Соціальна відповідальність	Сприяння оптимізації перерозподілу ризиків між економічними агентами (інвестори, кредитори, вкладники, акціонери), дотримання норм корпоративної етики, сприяння розвитку персоналу
Кібербезпека	Застосування новітніх технологій виявлення загроз і реагування на них шляхом своєчасного вжиття ефективних заходів
Екологічність	Дотримання положень національної стратегії сталого розвитку в усіх аспектах з організації діяльності

Джерело: розробка авторів

Стосовно банків як системних операторів ринку фінансових послуг, на думку експертів, в Україні поєднання епідеміологічних викликів та чинників впливу призвело до прискореного розвитку двох основних моделей діджиталізації банківського бізнесу: міграція максимально широкого спектра послуг у дистанційні цифрові канали; поділ функцій між традиційним банком (ліцензія, інфраструктура та функції контролю) і «необанком» (клієнтський інтерфейс, аналітика) [9].

На думку експертів, у цифрову епоху майбутнім, серед інших, стануть сервісні платформи, представлені найбільшими технологічними компаніями, з якими вимушені конкурувати сучасні фінансові установи [10]. В умовах економічних зривів, що проявляються в поточній епідеміологічній ситуації, здатність адаптуватися до високих технологій визначаються як один з головних факторів стрімкого розвитку під час економічного спаду через поширення

вірусу Covid-19 та можливості ефективної реалізації потенціалу для фінансової інклюзії. В даному контексті дослідження підтверджують, що реакція BigTechs на ринкові стимули в період спаду економіки через пандемію Covid-19 упродовж 2019-2020 років, в більшості випадків демонструє зростання вартості їх бренду. Функціонування BigTechs на основі платформних стратегій базується на використанні передових технологічних алгоритмів при пози-

ціонуванні, дослідженні та комплексному аналізі іміджу клієнта [11].

Зважаючи на високий рівень значимості якості технологічного підґрунтя, необхідного при формуванні стратегічних напрямів розвитку діяльності кредитно-фінансових установ, доцільним вважаємо виділити основні, так звані, технологічні вісі, прийнятні для побудови бізнес-стратегії провайдерів фінансових послуг в сучасних умовах господарювання (рис. 2).

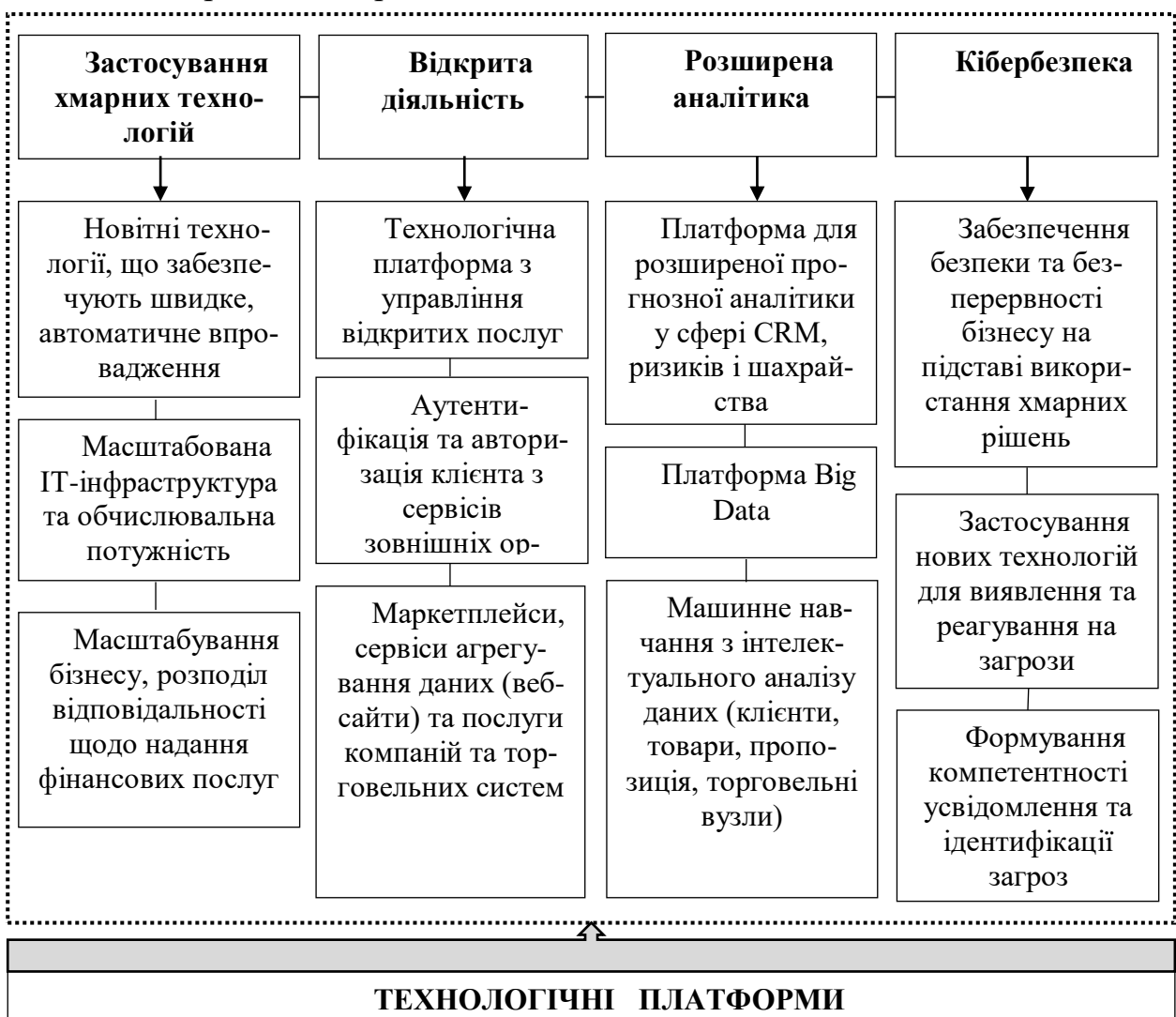

Рис. 2. Технологічні вісі розбудови бізнес-стратегії кредитно-фінансових установ, що базуються на платформному підґрунті

Джерело: розробка авторів

Реалізація заходів, націлених на бізнес-стратегії інституцій фінансово-функціонування трансформаційної го сектору, описаних вище, є основ-

ними, що дозволяють реалізувати сучасні очікування клієнта в умовах цифровізації. Серед таких варто виділити: можливість отримання персоналізованої пропозиції; високий рівень захисту персональних даних та платіжних трансакцій; індивідуальний підхід до застосування методів ціноутворення; оптимізація маркетингових заходів, комфортних та прийнятних для споживача; мобільність та безперервний формат доступності до можливості фінансового обслуговування; поєднання фінансових послуг з широким спектром послуг від інших постачальників (надання нефінансових послуг, виступаючи в ролі посередни-

ка/партнера); можливість придбання/отримання висновків сторонніх осіб; швидкість, зручність і простота споживання фінансової послуги.

Таким чином, вважаємо, що впровадження ефективної технологічної трансформації бізнес-стратегії кредитно-фінансових установ повинне бути засноване на імплементації декількох основних принципів, які одночасно охоплюють нові виклики цифрової економіки та передбачають надання фінансових та нефінансових послуг одночасно з метою повноцінного задоволення споживацьких очікувань в умовах епідеміологічної невизначеності (табл. 3).

Таблиця 3

Характерні принципи трансформаційної бізнес-стратегії кредитно-фінансових установ

Принцип	Характеристика властивостей
Ефективність клієнтського досвіду	розширена персоналізація; миттєва взаємодія з клієнтом в реальному часі; доступна, прозора, достовірна інформація про установу; активні дії установи, засновані на глибокому розумінні потреб клієнта. B2C – фокус на цифрову трансформацію; B2B – фокус на нарощення клієнтської бази
Технологічна першість	надійне, ефективне IT-забезпечення діяльності установи на умовах співпраці з технологічними платформами; безперервне впровадження інновацій; використання хмарних технологій
Ефективність команди	реалізація end-to-end внутрішніх процесів; сприйняття бази даних як окремого активу; глибоке розуміння споживацьких очікувань та якісне супроводження під час продажу в режимі реального часу; впровадження digital-культури; організація внутрішньої комунікації, що спрямована на інновації по розробці продуктів

Джерело: складено авторами з урахуванням [12, 13]

Основні провайдери фінансових послуг уже відчувають вплив функціонування платформ великого міжнародного бізнесу, та змушені конкурувати, застосовуючи подібні конкурентоспроможні стратегічні методи, тобто шляхом застосування платформної технології. Таким чином, досить очевидною видається поступова трансформація традиційних операторів ринку фінансових послуг (посередників) у технологічні компанії,

кадровий склад яких формуватиметься на умовах його кількісної оптимізації та надсучасного якісного компетентнісного наповнення. Прискорений епідеміологічними викликами технологічний прогрес сприяє необхідності переоцінки застосовуваних методів забезпечення конкурентних переваг основних провайдерів фінансових послуг та спричиняє безапеляційну передумову для трансформації їх бізнес-

стратегій в межах діючої екосистеми фінансових послуг в Україні та в світі.

Висновки. Обираючи модель співпраці з постачальниками цифрових платформ, кредитно-фінансові установи можуть уникнути проблем, пов'язаних з необхідністю адаптивного швидкого вирішення інноваційних бізнес-завдань, що виникають під впливом формування сучасних фінансових відносин: обмеження можливості аналізу великих даних через відсутність чіткої цифрової стратегії у

сфері використання результатів аналізованих даних; застосування суміжних систем (маркетингові, аналітичні, веб- та мобільні додатки), які неефективно використовують комунікаційний потенціал взаємодії зі споживачем у мультиканальному вимірі; обмеження можливості впровадження хмарних рішень, спроможних підвищити рівень безпеки та ефективності діяльності кредитно-фінансових установ.

Список використаної літератури

1. Рудевська В. І. Теоретико-змістовна характеристика бізнес-моделі банку: сутність, структура та принципи. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2020. Випуск 3(59). С. 140-147. URL: http://businessnavigator.ks.ua/journals/2020/59_2020/26.pdf.
2. Оніщенко Ю. І. Бізнес-модель банку: сутність та взаємозв'язок зі стратегією розвитку. *Економічний простір*. 2020. №160. С.113-117. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/666>
3. Школьник І. О., Акоюн Д. Е. Теоретичне обґрунтування та класифікація бізнес-моделей банків. *Вісник СумДУ, Серія «Економіка»*. 2021., № 1. С.128-136. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/1_2021/15.pdf
4. Єгоричева С. Б. Інноваційні стратегії банків: сутність та класифікація. *Банківська справа*. 2009. № 6. С. 63–72.
5. Вовчак О. Д. Розвиток стратегічного управління та його особливості в банках з іноземним капіталом. *Технологический аудит и резервы производства*. 2016. № 4/5 (30). С. 36–41.
6. Ткаченко Н. В., Хуторна М. Е. Методологічні засади формування та реалізації бізнес-стратегії банку на основі ціннісно-орієнтованого підходу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*, 2020. № 18(46). С. 90–98.
7. Наслідки епідемії COVID-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України. *Центр прикладних досліджень*. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/2020.pdf/b7398098-a602-524d-7f88-6189058f69d3?version=1.0&t=1597301028775> (дата звернення: 15.03.2022)
8. World Economic Forum (2020). The Future of Jobs Report 2020. WEF. Geneva. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (дата звернення: 15.03.2022)
9. Матеріали Міжнародного круглого столу керівників банків, асоціацій, регуляторів і глобальних фінансових інституцій. URL: <https://nabu.ua/ua/5-zhovtnya-vidbuvsya-mizhnarodniy-krugliy-stil-kerivnikiv-bankiv-asotsiatsiy-regulyatoriv.html> (дата звернення: 15.03.2022)

10. Отоцкий П. Цифровые платформы в банковском секторе. URL: <https://econs.online/articles/opinions/tsifrovye-platformy-v-bankovskom-sektore/> (дата звернення: 15.03.2022)
11. IS The Covid-19 pandemic a victory for Big Tech? URL: <https://www.sciencespo.fr/public/chaire-numerique/en/2020/08/13/is-the-covid-19-pandemic-a-victory-for-big-tech/> (дата звернення: 15.03.2022)
12. Pantielieieva N., Zaporozhets S., Nagaichuk N., Bartosh O. Transformation of financial intermediation in the context of spread of digital trends. *The bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. Volume 3 (379), 2019. – PP. 144-152. doi: <https://doi.org/10.32014/2019.2518-1467.80>
13. Кльоба Л. Г., Добош Н. М., Сорока О. П. Впровадження фінансових технологій – стратегічний напрям розвитку банків. *Електронне фахове видання «Ефективна економіка»*, 2020, № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/130.pdf (дата звернення: 15.03.2022)

JEL Classification G01, G21, G23; I18

TRANSFORMATION OF BUSINESS STRATEGIES OF FINANCIAL AND CREDIT INSTITUTIONS IN CONDITIONS OF EPIDEMIOLOGICAL INSTABILITY AND ITS IMPACT ON EMPLOYMENT IN FINANCE

VOVCHAK Olha

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Banking and Financial Technologies,
Educational and Scientific Institute of Banking Technologies and Business
Banking University*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8858-5386>

ZAPOROZHETS Svitlana

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Finance and Accounting,
Cherkasy Institute of the Banking University*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8378-5549>

Abstract. *The article examines the peculiarities of the organization of financial institutions in the event of a pandemic of the Covid-19 virus. The main properties of the impact of these challenges through the justification of typical consequences of their systemic distribution are described.*

Key words: *business strategy of the bank, financial institution, digital transformation, epidemiological instability.*

The article examines the peculiarities of the organization of financial institutions in the event of a pandemic of the Covid-19 virus. Typical epidemiological factors influencing the activities of institutions are summarized, including the following: reduction of economic activity of agents, the current economic crisis, deteriorating quality of credit debt service, reduced demand for financial services, uncertainty from the introduction of quarantine restrictions. The main properties of the impact of these challenges through the justification of typical consequences of their systemic distribution are described: activation of new dis-

tribution channels, actualization of the advantages of progressive digitalization, change of cost priority, change of priorities of goals and values, adaptive practice of labor organization.

The author notes that the situation caused by the Covid-19 pandemic has only accelerated the existing transformation processes in the formation of business strategies of financial institutions in modern economic conditions and, accordingly, clarified the strategic directions of their development in epidemic instability. A number of important functional features of the transformational business strategy of a financial institu-

tion are presented and the characteristic principles of its construction are highlighted: efficiency of client experience, technological superiority, team efficiency. It is proved that the accelerated technological progress of epidemiological challenges contributes to the need for immediate reassessment of methods of ensuring the competitive advantage of financial institutions. This situation is an important prerequisite for the transfor-

mation of business strategies of institutions within the existing financial services ecosystem in terms of cooperation with digital platform providers. This approach allows to expand the possibilities of big data analysis, to ensure the effective use of the communication potential of interaction with the client in the multi-channel dimension, to expand the possibilities of implementing cloud solutions.

Reference

1. Rudevskaya, V. I. (2020). Teoretyko-zmistovna kharakterystyka biznes-modeli banku: sutnist, struktura ta pryntsyipy [Theoretical and substantive characteristics of the bank's business model: essence, structure and principles]. *Naukovo-vyrobnychi zhurnal «Biznes-navihator» - Research and Production Journal "Business Navigator"*, 3(59). 140-147. Retrieved from: http://business-navigator.ks.ua/journals/2020/59_2020/26.pdf [in Ukrainian].
2. Onishchenko, Yu. I. (2020). Biznes-model banku: sutnist ta vzaiemozviazok zi stratehiieiu rozvytku [The bank's business model: the essence and relationship with the development strategy]. *Ekonomichnyi prostir - Economic space*, 160. 113-117. Retrieved from: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/666> [in Ukrainian].
3. Shkolnyk, I. O. & Akopian, D. E. (2021). Teoretychne obgruntuvannia ta klasyfikatsiia biznes-modelei bankiv [Theoretical substantiation and classification of business models of banks]. *Visnyk SumDU, Seriiia «Ekonomika» - Bulletin of SSU, Series "Economics"*, 1. 128-136. Retrieved from: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/1_2021/15.pdf [in Ukrainian].
4. Iehorycheva, S. B. (2009). Innovatsiini stratehii bankiv: sutnist ta klasyfikatsiia [Innovative strategies of banks: essence and classification]. *Bankivska sprava - Banking*. 6. 63–72. [in Ukrainian].
5. Vovchak, O. D. (2016). Rozvytok stratehichnoho upravlinnia ta yoho osoblyvosti v bankakh z inozemnym kapitalom [Development of strategic management and its features in banks with foreign capital]. *Tekhnolohycheskyi audyt y rezervy proyzvodstva - Technological audit and production reserves*. 4/5 (30). 36–41. [in Ukrainian].
6. Tkachenko, N. V. & Khutorna, M. E. (2020). Metodolohichni zasady formuvannia ta realizatsii biznes-stratehii banku na osnovi tsinnisno-oriietovanoho pidkhodu [Methodological principles of formation and implementation of the bank's business strategy based on a value-oriented approach]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Ekonomika» : naukovyi*

zhurnal - Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Economics": a scientific journal, 18(46). 90–98. [in Ukrainian].

7. Naslidky epidemii COVID-19 ta karantynnykh zakhodiv dlia providnykh sektoriv ekonomiky Ukrainy [Consequences of the COVID-19 epidemic and quarantine measures for the leading sectors of Ukraine's economy]. *Tsentr prykladnykh doslidzhen - Center for Applied Research*. Retrieved from: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/2020.pdf/b7398098-a602-524d-7f88-6189058f69d3?version=1.0&t=1597301028775> [in Ukrainian].

8. World Economic Forum (2020). The Future of Jobs Report 2020. WEF. Geneva. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf.

9. Materialy Mizhnarodnoho kruhloho stolu kerivnykiv bankiv, asotsiatsii, rehuliatoriv i hlobalnykh finansovykh instytuttsii [Proceedings of the International Round Table of Banks, Associations, Regulators and Global Financial Institutions]. *Nezalezhna asotsiatsiia bankiv Ukrainy - Independent Association of Banks of Ukraine*. Retrieved from: <https://nabu.ua/ua/5-zhovtnya-vidbuvsya-mizhnarodniy-krugliy-stil-kerivnikiv-bankiv-asotsiatsiy-regulyatoriv.html> [in Ukrainian].

10. Ototskiy, P. (2020). Tsifrovyye platformy v bankovskom sektore [Digital platforms in the banking sector]. Retrieved from: <https://econs.online/articles/opinions/tsifrovye-platformy-v-bankovskom-sektore/> [in Russian].

11. IS The Covid-19 pandemic a victory for Big Tech? (2020). sciencespo.fr. Retrieved from: <https://www.sciencespo.fr/public/chaire-numerique/en/2020/08/13/is-the-covid-19-pandemic-a-victory-for-big-tech/>

12. Pantielieieva, N., Zaporozhets, S., Nagaichuk, N., & Bartosh, O. (2019). Transformation of financial intermediation in the context of spread of digital trends. *The bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*, 3 (379). 144-152. doi: <https://doi.org/10.32014/2019.2518-1467.80>.

13. Kl'oba, L. H., Dobosh, N. M. & Soroka, O. P. (2020). Vprovadzhennia finansovykh tekhnolohii – stratehichniy napriam rozvytku bankiv [Introduction of financial technologies is a strategic direction of banks' development]. *Elektronne fakhove vydannia «Efektyvna ekonomika» - Electronic professional publication "Effective Economy"*, 12. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/130.pdf [in Ukrainian].